

ALATORAN

Samir İmanov

Mənim Hədəfim

Samir İmanov
Mənim Hədəfim

Kompyuter dizaynı: **Turqut Qaraca**

Çap tarixi:
Format:
Qlyməti:

ÖN SÖZ

Sizə xəbər verirəm: Mən çox maraqlı bir kitab oxudum. İstərdim bu kitabın qolunu, qıçını, başını eləcə də gövdəsini və ən əsası bizə və bizlərə dərkীয়atımızı işə salmaqda yardımçı olacaq hiss və emosiyalarını lokanik şəkildə təqdim edim: “Özünlə fəxr et”, “Əlillik nədir?”, “Cəmiyyətin əlil insanlara inteqrasiyası”, “Sonuncu və birinci ad günüm”, “Namaz əngəl tanımaz”, “Hədəfdəki insan”, “Zaman üzərində qələbə”, “ÜMİD” təşkilatı”, “Valideyn qayğısı” və həmçinin “Hüquqşünas”.

Oxuduğum “yuxarı və aşağı ətraflar”, eləcə də emosiyalarımı hərəkətə gətirən “Sonuncu və birinci ad günüm” sanki qarımı döyən soyuq külək idi. Titrədirdi, hərdən bir iynə sancırdı. Gözlərim dolmadı deyil. Etiraf edirəm ki, bəzən sürətlə oxuduğum cümlələr oldu, ancaq sonrakı cümlələr tənbəlliyimi sona qədər aparmağa imkan vermədilər, saxladılar və mən yavaşdım, duyğusallaşdım, ...!

Elə hesab olunur ki, dünya sağlam insaların dünyasıdır. Əslində bu ifadə bir qədər gizlin xarakter daşıyır. Çünki heç bir əsassız və qayğıdan kənar, fəvqəladə adətimize sığınaraq belə düşünürük. Gəlin reallığa dönək, gözümüz nə vaxt açılacaq? Axı nə vaxta kimi əlillərə(dünyanın ən sağlam insalarına) fərqli təzahürlərə boyanmış baxışlar vəd edəcəyik? Nə qədər ki, “Cəmiyyətin əlil insanlara in-teqrasiyası” baş verməyib, deməli əlil olan bizik, onlar deyil!

Həyat çox mürəkkəbdir. Sonumuz da bəlli, əvvəlimiz də. Mürəkkəb olan isə sadəcə bu intervalda yerini dəyişərək haqqsızlıq edən rəqəmlərdir. Rəqəmlər gah yüksək göstərir, gah da saatın əqrəbinin daha da yavaşdığını xəbər verir. Birinci halda hesab edirəm ki, məğlub oluruq, ikinci halda tam əksi, yəni bu bizim “Zaman üzərində qələbə”mizdir.

Hər sətir mənim, o cümlədən sizin üçün bir öyüd olsa gərək, hər bir sillə də “Yuxarı ətraflar”dan gəlir. “Valideyn qayğısı” bir əl olub səni tumarlayır. İllər keçdikdən sonra böyüyürsən, problemlərini dərk edirsən, və beləliklə sənə sığal, nəvaziş yox möhkəm “Hüquqşünas” silləsi dəyir. Və onda anlayırsan ki, sillədən sonrakı qızartı və yanağdakı sızıltılar iynə tək dərini muncıqlamağa başlayır. Bir az keçəndən sonar yumşalırsan, ağrın da yavaş-yavaş azalır...

Qayğılar hisslərini və əqlini saflaşdırır, qanunlar və qaydalar isə sənin beynini və strategiyanı itiləşdirir. Özü-nü üzərində hökmranlıq etdiyən zamanla daha da güclü görməyə başladığın an içində gələcəyə inamın yaranır. Tam gücünlə “ALLAHU ƏKBƏR” deyər qışqırırsan və irəli atılıb məhz sənin üçün gələcəyə aparacaq maşın olan “ÜMİD təşkilatı”nı yaratmağa can atırsan. Hər şeyi sən edirsən...

Təbriklər, artıq hədəfə çatmağa çox az qalıb. Sən öz təşkilatını qurmusan, tapşırıqlar gəlməyə başlayır. Onla-

rın sayı hesabı yoxdur, lakin istəyirsən ki, bu haqq-hesabı qısa müddətdə “500 min” üçün həll edəsən. “Çalışırsan, vuruşursan, yazırsan, nə xeyri”- deyən kənar insanlar sənə üçün maneyə divarına çevrilir. Sən qaçırsan və verdiyin cavablar, atdığı iradəli və düzgün addımlar həmin hasarları adlamağa təkan və yüksək güc verir. Bilirəm ki, bu kitabın müəllifi də hər dəfə qələmə əl atanda belə düşünür. Çünki o düşündüklərini yazıb.

Bəs sən nəyi axtarırsan hörmətli oxucu!

* Mən “Hədəfdəki insanı” axtarıram...

* Niyə məhz “Hədəfdəki insan”?

* Bilmək istiyirəm ki “Əlillik nədir?”

* Həə! Onu Samir İmanovdan soruş!

Rüfət Soltan

Biz hər zaman bizi əhatə edən mühitin müxtəlif təsirlərinə məruz qalırıq. Bu təsirlərdən biri də ətrafımızdakı insanların bizim haqda olan düşüncələridir. Məhs buna görə də qınaq və lağ obyekt olmamaq üçün mütəmadi olaraq ətrafımızdakı insanlarla hesablaşmağa məcbur oluruq. Ətrafımızdakı insanların kinayəli baxışlarından, tikanlı və atmacalı sözlərindən qorunmaq instinktimiz isə «Kompleks» adlanır. Kompleks hissini təmələndə qorxu və utancaqlıq hissəri durur. Auditoriya qarşısında danışmaqdan utanırsınızsa, xarici görüşünüzdən narazısınızsa və ya işinizin alınmayacağından qorxursunuzsa deməli siz kompleksli insansınız. Kompleks elə bir hissdır ki insan müəyyən fiziki və psixoloji çatışmamazlığı əsas tutub, başqalarından pis olduğunu düşünür. Kompleksin yaranma səbəbləri müxtəlif olduğu kimi, ondan xilas olmağın yolları da müxtəlifdir. Bu məqalədə, əlilliyi olan insanların yaşadıkları komplekslərdən bəhs edilib və ondan xilas olmağın bəzi yolları göstərilib.

ÖZÜNLƏ FƏXR ET

Əgər kimdənsə soruşsaq ki "Özünülə fəxr edirsənmi?" cavab verəcək ki "Əlbətdə". Əslində isə bu belə deyil. Hər insanın bir kompleksi var. kimi köklüyündən utanır, kimi də boyunun balaca olmasından. Bir başqası da maddi vəziyyətinin aşağı olmasını özünə dərd eləyir. Özü ilə həqiqətən fəxr edən insan nə çəkisindən utanmaz, nə də boyunun ölçüsündən. Nə dərisinin rəngini özü üçün dərd etməz, nə də maddi vəziyyətini. Nə fiziki vəziyyətinə görə

dərd çəkməz, nə də yaşayış tərzinə görə. Kompleks hər bir insanda olsa da, fiziki məhdudiyəti olan insanlarda bu məsələ daha çox nəzərə çarpır. Əlil insanların bir çoxun narahat edən sual budur ki "Görəsən sağlam insanlar məni gördükdə nə düşünürlər?". Buna görə də əlilliyi olan insanların çox hissəsi evdən bayıra nadir hallarda çıxırlar. Cəmiyyətimizdə əlillərə qarşı olan münasibət birmənalı deyil. Təəssüf ki bu gün bəzi insanlarımız ictimai yerlərdə əlilliyi olan bir insan gördükdə buna qəribə bir hal kimi baxır və əlilin eşidə biləcəyi uca bir səslə "Nə vacib idi?, Görəsən bunun valideyni hara baxır?, Bu havada nə olmuşdu ?, Özünə görə deyil" kimi sözlərlə onun xətrinə dəyir. Kompleksi olan fiziki məhdudiyətli insanlar ictimai yerlərdə və ya insanlar arasında olarkən sərbəstlikdən tamamilə imtina edib, özlərini ciddi apararaq hər bir hərəkətlərinə nəzarət edirlər. Onlara elə gəlir ki etdikləri hər bir hərəkət başqalarına pis görsənir. Buna görə də az və sistemli şəkildə hərəkət etməyə çalışırlar. Bu məsələdə sağlam insanların da üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Bu məsələdə sağlam insanlardan tələb olunan budur ki, fiziki məhdudiyətli bir insan gördükdə sürəkli olaraq bir-neçə dəqiqə onu diqqətlə süzməyin. Onun haqqında danışarkən çalışın elə cümlələr seçəsiniz ki dedikləriniz onun xətrinə dəyməsin. Əgər onun xətrinə dəymək niyyətiniz olmasa belə, unutmayın ki əlilliyi olan insanların qəlbi çox kövrək olur. Əlilliyi olan insanlar, onlara qarşı edilən hər bir hərəkətə və deyilən hər bir sözə qarşı çox həssas yanaşırlar. Əgər əlil arabasında oturmuş bir insan səkini keçə bilmirsə "Bu vəziyyətdə nə vacib idi ki çölə çıxmısan?" demək yerinə, səkini keçməkdə ona köməklik göstərərək "Yaxşı eləyib gəzməyə çıxmısan. Adam evdə oturduqca ürəyi sıxılır" deyin. Təbii ki fiziki məhdudiyəti olan insan hər hansısa bir hərəkəti qeyri-ənənəvi üsulla etdikdə, bu ətrafdakı

insanlara qəribə gəlir və onların diqqətin cəlb edir. Deyək ki, barmaqlarını tam şəkildə açə bilməyən bir insan çörəyi iki əllə götürərək ağzına aparır və onun bu hərəkəti süfrə arxasında əyləşən digər insanların diqqətini cəlb edir və hərəkət məhdudiyəti olan insan da bütün diqqətlərin onun üzərində olduğunu görərək, utandığından bir daha çörəkdən istifadə edə bilmir və yeməyinin qalan hissəsini çörəksiz yeməyə məcbur olur. Bu cür hallar kifayət qədərdir və xeyli sayda misal gətirmək olar. Əlilliyi olan insanlar bir-çox hallarda ənənəvi hərəkət üsullardan istifadə edə bilmədiklərinə görə həmən hərəkətləri, bacardıqları və öz fiziki vəziyyətlərinə uyğunlaşdırdıqları hərəkətlərlə əvəz edirlər. Məsəl üçün, stəkanı ağızlarına apara bilmədikləri üçün, başlarını stəkana tərəf əyillər və ya düyməni dişləri ilə açırlar. Unutmayın ki hərəkət məhdudiyəti olan insanlar hər hansısa bir işi qeyri-ənənəvi üsulla edərəkən diqqət mərkəzində olduqlarını bildikləri anda utandıqları üçün işlərini yarımçıq saxlamağa məcbur olurlar ki bu onlar üçün əlavə problem yaradır. Ətrafdakı insanlar, bu cür hallara soyuqqanlı yanaşmalı və bunda qeyri-adilik axtarmaq əvəzinə, istənilən çətin vəziyyətdə bir yol taparaq öz ehtiyacını ödəməyi bacaran bu cür insanları təqdir etməlidirlər. Əziz fiziki məhdudiyətli insanlar, unutmayın ki sizlər insansınız. Atlara yerisinə və qaçışına, ceyrana isə gözəlliyinə görə qiymət verilirsə, bunu bilin ki insana da ən əsas dərin düşüncəsinə, biliyinə, insanlığına, təmmiz vicdanına, ləyaqətinə və şərəfinə, gözəl tərbiyəsinə, AL-LAH sevgisiylə dolu imanına və dünyagörüşünə görə qiymət verilir. Siz bunlara sahib olduqdan sonra heç kim sizin xarici görünüşünüzdə fikir verməyəcək. Toplum arasında sıxılmağınıza və özünüzdə ciddi şəkildə nəzarət etməyinizə ehtiyac yoxdur. Sərbəst olun və həyatı bütün gözəllikləri ilə yaşamağa çalışın. Kimsə sizi bu vəziyyətinizdə qəbul

etmirsə bu onun öz problemdir. Bunu da unutmayın ki hər bir insanın dərdi var. Küçədə gedərkən rastlaşdığınız insanların heç də hamısı sağlam, varlı, ağıllı, xoşbəxt, tərbiyəli, həyatından razı insanlar deyillər. Kiminin ürəyi xəstədir, kiminin böyrəyi yoxdur. Kimi normal şəkildə dolandıra bilmədiyinə görə övladının üzünə baxmağa utanır, kimi də gənc yaşında olan bir yaxınını itirib. Kimi aldadılaraq var-dövlətindən məhrum olub, kimi də narkomanlıqla məşğul olur. Sizi əmin edirəm ki kompleks hissi yalnız özünüzdədir, beyninizdə-yəni ki düşüncənizdədir. Əslində isə ətrafınızda olan insanların sizə qarşı olan münasibəti heç də düşündüyünüz kimi deyil. İnsanların çox böyük bir hissəsi sizi sevir və sizə hörmətlə yanaşır. Sizi əmin edirəm ki əgər özünüzdə cəsarət tapıb cəmi bir-neçə dəfə ictimai yerlərə və insanlar arasına çıxsanız bu kompleks hissini üzərinizdən birdəfəlik atacaqsınız. Bu mövzu barədə çox şey yazı bilərdim. lakin, mən bunun yerinə sizlərə "Hədəfdəki insan" əsərindən kiçik bir parça təqdim edirəm. Məncə fikirlərimin izahı üçün bundan effektiv mənbə tapa bilməzdim. İstər bütün komplekslərdən yaxa qurtarmaq üçün, özünüzü inkişaf etdirməkdən ötrü, istər cəmiyyətə daha asan inteqrasiya olmaq üçün, ümumiyyətlə həyatın hər bir sahəsində sizə yol göstərəcək bir mayak olan "Hədəfdəki insan" kitabını alıb oxuyun və həyatın bütün üstünlüklərinə sahib olun. Hər kəsə uğurlar.

Akif həkim gedəndən sonra Samir oğlana yaxınlaşıb yanında oturdu:

- Hə əzizim, belə – belə işlər. Adın nədir sənin? Neçə yaşın var?

- 19 yaşım var. Adım Natiqdir.

- Niyə müalicədən imtina edirsən?

- Mənim boyum cəmi 135 santimetrdir, müalicə edə bilirlərsə, qoy boyumu artırınsınlar. Yoxsa ki, yapışıqlar topuğumdakı əyrilikdən. Oranı ki, heç kim görmür. Mənim əsl qüsurluq boyumun balaca olmasıdır. Bunu hər yerdə, hər kəs görür. Bura gələndə valideynlərim məni inandırmışdılar ki, boyumu da müalicə edəcəklər. Ancaq deyəsən, belə bir şey mümkün olmayacaq.

- Qulaq as, Natiq. Mən psixoloq deyiləm, sənə təsir göstərməyə də çalışmayacağam. Mən sadəcə reallığı sənə göstərəcəyəm və son qərarı özün verərsən.

- Eşidirəm səni.

- Sən boyunun balaca olmasını qüsurluq sayırsan, ancaq bu belə deyil. Bizim bədənimizdə, mənlilikdə və zehnimizdə bizim istəyimizdən asılı olmayaraq yaranan problemlər qüsurluq sayılır. Əsl qüsurluq narkotik aludəçiləri-nindir ki, insanlar onun zərərli olduğunu bildikləri halda ona doğru gedərək özlərini pis vəziyyətdə qoyurlar. Əsl qüsurluq, atanın öz övladına siqaretin zərərləri barədə öyüd – nəsihət verdikdən bir neçə dəqiqə sonra onun yanında siqaret çəkməsidir. Əsl qüsurluq yalançılıqda, xəsislikdə, mərdimazarlıqda, insanlara pislik etməkdə, alkoqolizm, oğurluqda, quldurluqda ad çıxartmaqdır ki, insanlar bütün bunları bilərəkdən edirlər və bu vəziyyəti özləri özlərinə yaradırlar. Götürək elə səni. Boyunun balaca olmağını istərdinmi?

- Əlbəttə ki, yox!

- Deməli, heç kim sənə boyuna görə sənə irad tuta bilməz. Təsəvvür et ki, qarşında iki bağ var. Birində yalnız eyni növdə və eyni rəngdə olan güllər, digər bağda isə müxtəlif növlərdə və rənglərdə olan güllər var. Sən hansı bağa girərdin? Hansı bağda olmaq sənə daha çox zövq verərdi?

- Əlbəttə ki, ikinci bağı mənim daha çox xoşuma gələrdi.
- İnsanlar da belədir, Natiq. Təsəvvür et ki, hamı eyni boyda, eyni çəkiddə və eyni sifətdədir. Bilirsən, həyatımız necə maraqsız olardı? Həyatımıza maraqlı qatan bu müxtəliflik və rəngarənglikdir.

- Bəs bu vəziyyətimə görə mənimlə normal insanlar arasında fərq qoyan biriylə qarşılaşsam nə edim?

- Əgər səni yaradan Allah sənənlə heç bir insanın arasında fərq qoymursa, adı insanlara niyə məhəl qoyursan? Yadında saxla ki, belə nanəcib insanlar həyatda çox azdır və onların da etdikləri bir gün qarşılıqlarına çıxacaq. Bir də bunu heç vaxt unutma: Səni Allah yaradıb. Əgər sən öz vəziyyətinə görə qəm çəksən, bu Yaradana qarşı naşükür-lük olar. Bizim beynimiz və düşüncəmiz bunun niyə belə olduğunu dərk edəcək gücdə və imkanda deyil. Ancaq bil ki, yaratdığı hər bir şey üçün uca yaradanın öz səbəbi var. Yəni hər bir şeydə hikmət var. Əgər bizim özümüzü də Allah yaradıbsa, nəyin nə üçün və niyə o cürə yarandığını müzakirə etmək bizim işimiz deyil. İndi seçim sənindir. İstəyirsən müalicə olun, istəyirsənsə get evdə özünə qapan.

- Sən düz deyirsən. Əgər mən sonda Tanrının hüzuruna gedəcəyəmsə, niyə bu dünyada insanlardan asılı qalıram?! Mənə verilən həyatı lazımınca yaşamağa çalışacağam.

Samir Natiqlə sağollaşdıqdan sonra çıxıb-çıxa dedi:

- Balacaboy olmağın da üstünlükləri çoxdur. Əgər də-rindən və ağılla fikirləşsən, bu barədə xeyli nümunə tapa bilərsən.

Bu gün Azərbaycanda 500.000-ə yaxın əlilliyi onlan insan olsa da, çox təəssüf ki, cəmiyyətimizdə «əlillik» anlayışı hələ də tam olaraq formalaşmayıb. Bəzi insanlar inkluziv cəmiyyəti qəbul etsələr də, bəzi insanlar hələ də fiziki məhdudluğu olan insanların cəmiyyətdən kənar qalmalı olduqlarını düşünürlər. Əlilliyi olan insanların modern cəmiyyətdə öz yerlərini tam tuta bilməməsi səbəbindən onlar haqda «köməyə möhtac», «heç nə bacarmayan» kimi mənfi fikirlər formalaşmışdır. Bu tip mənfi düşüncələri aradan qaldırmaq üçün inkluziv cəmiyyətin qurulması vacibdir. Əgər sağlam insanlarla əlilliyi olan insanlar təhsil müəssisələrində birgə təhsil alsalar, eyni idman zalında birgə məşq etsələr, birgə işləsələr, eyni əyləncə mərkəzində istirahət etsələr, v.s. bütün bu mənfi stereotiplər də öz-özünə yox olub gedəcək. Fiziki vəziyyətindən asılı olmayaraq hər bir insana hörmətlə yanaşılmalıdır və əlilliyi olan insanlarla yaxşı rəftar edilməlidir. Bu məqalə «əlillik» anlayışından və əlilliyi olan insanlarla münasibət qaydalarından bəhs edir.

Əlillik nədir?

Əziz dostlar, bu məqaləmdə də cəmiyyətimizdə, fiziki məhdudluğu olan insanlara qarşı xoş olmayan yanaşmadan söz açacağam. Sağlam insanların fiziki məhdudluğu ilə şəxslərə qarşı olan mənfi münasibətləri və hərəkətləri barəsində, digər məqalələrimdə geniş şəkildə bəhs etdiyimdən, bu yazımda cəmiyyətdə, fiziki məhdudluğu olan insanlar haqda olan yalnız düşüncələrdən, bu düşüncələ-

rin yaranma səbəblərindən və bu mənfi düşüncələrin yaratdığı fəsadlardan bəhs edəcəyəm. Ümumiyyətlə, əlillik elə bir şeydir ki bu insanın özündə, yaxınında olmasa, heç bir insan onu dərindən dərk etməyə çalışmır və əlilliyə yalnız öz düşündüyü və doğru sandığı prizmadan baxmaqla kifayətlənir. Məhs əlilliyin başa düşülməsində yol verilən çoxsaylı xətalər nəticəsində cəmiyyətimizdə, fiziki məhdudluğu olan insanlara qarşı mənfi fikir, yalnız düşüncə, xoş olmayan münasibət, ağır ifadələr və qərəzli yanaşma formalaşmışdır. Bu gün hər hansısa bir insanın yanında «əlil» sözünü işlətdikdə, onun ağılına gələn ilk anlayışlar «yazıq, möhtac, qüsurlu, uğursuz, natamam görünüş, heç nə bacarmayan, v.s.» olur. Nədir bunun səbəbi? Bunun bir neçə səbəbi var ki, bunlardan da biri sağlam insanların «əlil» və «əlillik» anlayışlarını düzgün dərk etməmələridir. Bir-çox insanların düşüncəsinə görə əlil olmaq zavallı olmaq deməkdir, əlin hər yerdən üzülməsi və mütləq şəkildə başqalarının köməyinə möhtac olmaq deməkdir. Heç nə bacarmamaq, heç bir iş görə bilməmək deməkdir. Bu insanlar elə fikirləşirlər ki, əgər bir insanda fiziki problem oldusa, həmmən insan cəmiyyətdən kənarlaşmalı və yemək-İçmək kimi təbii ehtiyaclarını ödəməkdən və televizora baxmaqdan başqa heç bir iş görməməlidir. Çünki düşünürlər ki, fiziki məhdudluğu olan insanlar heç bir iş görməyə qadir deyillər. Əgər hansısa bir işi görməyə cəhd etsələr belə, bacarmazlar. Bununla yanaşı fizik məhdudluğu olan insanların fikirlərinə, təkliflərinə və hətta adi sözlərinə belə ciddi yanaşmayaraq əhəmiyyət vermirlər. Elə fikirləşirlər ki, fiziki problemi olan insanlar günlərinin çox hissəsini evdə keçirdiklərinə görə, həyatı başa düşməyən, sadələhv olduqları üçün məntiqli və gərəkli fikir söyləyə bilməzlər. Təbii ki, bütün bunlar tamamilə yalnız və absurd fikirlərdir. Əslində isə **«ƏLİL», fiziki**

problem səbəbiylə hərəkət qabiliyyəti məhdudlaşan şəxs. «ƏLİLLİK» isə insanın hərəkətini əngəlləyən və ya məhdudlaşdıran bir anlayışdır. «Əlil» kəlməsini fiziki məhdudluğu olan insanların üzərinə «ləkə» kimi «yapışdırmaq» özü-özlüyündə yalnız bir fikirdir. Əgər bir insanda fiziki çatışmamazlıq varsa bunu onun adına günah hesab etmək və buna görə ona fərqli gözlə baxmaq cahillikdir. Unutmayaq ki hər bir insanı ALLAH yaradıb və ALLAH sevdiyi bəndəsini daha çox imtahan eylər. Bunu bilin ki əlil qədər ürəyində ALLAHla vəhdətdə olan, dili dualı ikinci varlıq ola bilməz və bu xüsusiyyətin Mələklərə xas olması danılmazdır. Əlillər Mələk qədər saf və təmiz məxluqlardır. Bundan əlavə əlillikdən qorxan insanda vətən eşqi, cəsarət və bu kimi fəzilətlər ola bilməz. Çünki bu vətəni və onun namusunu qoruyan oğullar əldə silah, and içərkən və düşməyə sinə gərirkən hər an əlil ola bilər və yaxud qismətində varsa Şəhidlik məqamına yüksələ bilər. Deməli «əlil» kəlməsini Şəhidlikdən sonra yüksək sayıla biləcək bir məqam, Qazilik mərtəbəsi bilməliyik. Odur ki «əlil» kəlməsinin layiq olduğu mərtəbədə-Qazi və Mələk qədər yüksəksəkdə hörmətini tutmaq lazımdır. Fiziki fərq hər bir insanda olur. Boyunun ölçüsündən, bədəninin çəkisindən, sifət quruluşundan, ümumiyyətlə heç bir fiziki fərqlilikdən asılı olmayaraq hər bir insana hörmətlə yanaşılmalıdır. Əgər insana, bədəninə görə qiymət versək, onda gərək fahişələr bu dünyanın ən hörmətli bəndələri olsun. Digər bir məqam, fiziki məhdudluğu olan insanlara müraciət edərkən və ya onlar haqda danışarkən istifadə olunan ifadələrlə bağlıdır. Fiziki məhdudyyətli insanlara qarşı «fiziki qüsurlu», «şikəst», «çolaq», «topal», «zavallı» kimi ifadələrin işlənməsi yolverilməzdir. Bu kimi sözlər qədim zamanlardan bu günə ki məhs təhqiredici ifadələr kimi işlənilib və təbii olaraq fiziki məhdudluğu olan in-

sanların xətrinə dəyir. Fiziki məhdudiyəti olan bir insana müraciət edərkən və ya onunla danışarkən çalışın elə ifadələr seçin ki bu onun xətrinə dəyməsin. «Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında BMT konvensiyası»-na uyğun olaraq qəbul olunmuş terminlər «əlil» deyil, «əlilliyi olan şəxs»dir. «əlilliklə bağlı hüquqlar» deyil, «əlilliyi olan şəxslərin hüquqları»dır. Fiziki məhdudiyəti olan insanlara «fiziki qüsurlu» deyən və hətda buna görə özünü haqlı sayan insanlar bilməlidirlər ki, istəyimizdən asılı olmayaraq bədənimizdə yaranan problemlər **qüsurlar** sayılmır. Əsl qüsurlu yalançılıqda, pislilik etməkdə, narkomaniyaya və alkaqollu içkilərə meyl etməkdə, mərdiməzarlıqda və bu kimi xoş olmayan və ziyanlı şeylərdə ad çıxartmaqdır ki, insanlar da bunların pis bir şey olduğunu bilə-bilə bu əməlləri edirlər. Başqa bir məqam, fiziki məhdudiyəti olan insanlara yardım etməklə bağlıdır. İnsanlar elə düşünlər ki, fiziki problemi olan insana mütləq şəkildə yardım edilməlidir. Bu gün sağlam insanlar da bir-birilərinə yardım edirlər və yardımlaşmaq çox gözəl bir şeydir. Fiziki vəziyyətindən asılı olmayaraq, ehtiyacı olan hər bir insana imkan daxilində kömək etmək bir insanlıq borcudur. Lakin bunu, fiziki məhdudiyəti olan insana «nəzir qutusu» kimi baxaraq etmək lazım deyil. İnsanlar Qurban kəsərkən, qurbanlıq heyvanının ətindən ilk növbədə, aparıb evində fiziki məhdudiyətli insan olan ailəyə verirlər və bununla özlərində mənəvi rahatlıq taparaq düşünlər ki əgər kəsdikləri heyvanın ətindən fiziki məhdudiyəti olan bir insan yesə, Qurban kəsərkən tutduqları niyyət mütləq qəbul olar. Fiziki məhdudiyəti olan insanlara yalançı mərhəmət hissi ilə yaxınlaşan və guya ki ona yardım etməyi özünə borc bilən, əslində isə qada-bəlanı özündən uzaqlaşdırmaq üçün evindən çıxartdığı nəzirini ona verməyə çalışan insanlar da var. Özünü mərhəmətli göstərərək

güya «kömək» etmək məqsədində olub, əslində isə əlilləri «nəzir qutusu» sanan bu cür insanlar elə düşünürlər ki nəzir adıyla evdən çıxartdıqları pulu fiziki problemi olan bir insana versələr bütün xəta-bəla onlardan uzaq olacaq. Təbii ki bunlar da çox yalnız fikirlərdir və Qurban kəsərək ətini payladıqda və ya nəzir, savab kimi məqsədlərlə kiməsə pul verildikdə onun fiziki deyil, **maddi** vəziyyətinə baxmaq lazımdır. Çünki bu tip yardımlar fiziki vəziyyətindən asılı olmayaraq yalnız və yalnız ehtiyacı olan şəxslərə edilməlidir. Fiziki məhdudluğu olan insanlar haqda olan mənfi düşüncələrin yaranma səbəblərindən biri də Kütləvi İnformasiya Vasitələrində, fiziki məhdudluğu olan insanların cəmiyyətə düzgün təqdim edilməməsidir. Çox təəssüf ki bu gün bir çox televiziya verilişlərində yardım almaq ümidiylə üzünə yazıq görkəm və səsine yangı verib, acizənə şəkildə danışaraq kömək istəyən əlil insanlara tez-tez rast gəlirik. Əksər kütləvi informasiya vasitələrində əlillərlə problemlərin eyni sətərə qoyulması, yəni ki əlil haqda danışarkən onun yalnız problemlərindən söz açılması, fiziki məhdudluğu olan insanlara qarşı «yazıq, möhtac, zavallı, v.s.» kimi mənfi fikirlərin formalaşmasına səbəb olur. Halbuki bunun əvəzində heç bir fiziki problemlərə baxmayaraq idmanda nəaliyyət əldə etmiş, incəsənətdə uğur qazanmış, ümumiyyətlə həyatın hər hansısa bir sahəsində öz sözünü demiş əlillər haqda danışılsa və ya istedadla, mədəniyyətlə, biliklə zəngin olan bir əlil imici yaradılaraq cəmiyyətə təqdim edilsə insanlarımızdakı «əlil» anlayışı tamam başqa istiqamətə yönələr. Əlilliyi olan insanlarla bağlı cəmiyyətdəki yalnız təsəvvür, yalnız münasibət, mənfi yanaşma tərzini dəyişməsə, onların potensialı cəmiyyətə düzgün təqdim edilməsə, fiziki məhdudluğu olan insanlar haqda pozitiv düşüncə formalaşmasa, bu insanların sosial inteqrasiyası ilə bağlı maneləri

aşmaq və onlar barədə olan mənfi stereotipləri qırmaq da xeyli çətin olacaq.

P.S. Bu yazı, «facebook» sosial şəbəkəsi vasitəsilə keçirilən sorğu əsasında yazılmışdır. Sorğuda iştirak edən hər bir kəsə təşəkkürümü bildirirəm.

Bu gün ölkəmizdə ictimaiyyət tərəfindən qəbul edilmiş və cəmiyyətdə tez-tez səslənən ifadələrdən biri də «Əlillərin Cəmiyyətə İnteqrasiyası» ifadəsidir. Yəni fiziki imkanları məhdud, sağlamlığını itirib, əlil olmuş insanlar mövcud cəmiyyətə uyğunlaşmalı və qaynayıb-qarışmalıdır. Məncə reallıqda bu ifadə yalnızdır və «Cəmiyyətin Əlil İnsanlara İnteqrasiyası» ifadəsi daha doğru olar. Yerimə əngəlli insan səki və pilləkənlərdən istifadə edə bilmək üçün, özündə hər hansısa bir bacarığı inkişaf etdirməməli, əksinə, səki və pilləkənlərdə yerimə əngəlli insanların rahat hərəkətini təmin etmək üçün pəndus, elevator, v.s quraşdırılmalıdır. Və yaxud fiziki məhdudluğu olan bir insan ictimai yerlərdə olarkən ona tuşlanan qərribə baxışlara və deyilən kinayəli sözlərə sinə gərmək üçün psixoloqun yardımından istifadə edərək güclü əsəb-sinir sisteminə malik olmağı bacarmamalı, əksinə, insanlarda əlillərə qarşı münasibət dəyişilməlidir. Əgər fürsət yaradılsa, əlilliyi olan insanların ölkəyə nə qədər xeyir verə biləcəyini görərsiniz. Bu məqalə, fiziki məhdudluğu olan insanların ölkənin ictimai həyatındakı aktiv iştirakına mane olan səbəblərdən və bu maneələrin dəf olunması üsullarından bəhs edir

Cəmiyyətin əlil insanlara inteqrasiyası

Fiziki məhdudluğu olan insanların ölkə iqtisadiyyatına, siyasətinə, idmanına, təhsilinə, incəsənətinə, ümumilikdə ölkədə gedən proseslərə təsirləri 1 faizdən də azdır. Nədir bunun səbəbi? Bu çoxşaxəli bir problemdir ki, mən bu məqalədə bu problemlərin yalnız bir-neçəsinə toxuna-

cağam.

1.Əngəlli insanların küçələrdə, yollarda, ictimai yerlərdə və binalarda rahat hərəkət etmələri üçün infrastrukturun olmaması

2.Cəmiyyətin fiziki məhdudiyətli insanlara qarşı olan yanaşma tərz

3.Fiziki məhdudiyətli insanlarda olan ruh düşkünlüyü, kompleks hissi, özünəinamsızlıq və qorxu hissidir.

Bəs bu problemləri necə həll etmək olar ? Bu məsələdə fiziki məhdudiyətli şəxsin özü, onun ailə üzvləri, Qeyri Hökumət Təşkilatları, kütləvi informasiya vasitələri və dövlət qurumları əməkdaşlıq şəklində çalışmalıdırlar. Fiziki məhdudiyətli insanların cəmiyyətə inteqrasiyası ilk növbədə evdən başlamalıdır. Ömrünün çox hissəsini ev şəraitində keçirmiş əngəlli insan bilməlidir ki bayırda onu nə gözləyir. O, evdən çıxarkən nələrlə qarşılaşacaq. Bunun üçün psixoloq və sosioloq həmən fiziki məhdudiyətli insanla görüşməli və evdən kənardə baş verənlər haqda onu məlumatlandıraraq, onu yaxşı və pis hadisələrə hazırlamalıdır. Bundan əlavə ona ictimai yerlərdə özünü aparmaq qaydasını, insanlarla ünsiyət və münasibət qaydaları izah edilməlidir. Bununla paralel əngəlli insanların evdən kənardə rahat hərəkətlərini təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirlər görülərək, infrastruktur yaradılmalıdır. bu çox vacib və priroritet məsələdir. Məhs infastrukturun olmaması ucbatından fiziki məhdudiyətli insanların çox böyük bir hissəsi cəmiyyətdə baş verən proseslərdə yaxından iştirak edə bilmir, təhsildən, əməkdən və əyləncədən kənardə qalır. İctimaiyyət içinə çıxa bilmir və insanlarla ünsiyyətdən məhrum olur. Yerimə əngəlli insanların rahat hərəkətini təmin etmək üçün səki və pilləkənlərdə pan-

duslar qoyulmalı, marşrutlarda xüsusi avadanlıq quraşdırılmış avtobuslar olmalıdır. Məhs ictimai nəqliyyatdan istifadənin mümkünsüzlüyü ucbatından fiziki məhdudiyəti olan insanlar hər yerə taksi ilə getməyə məcbur olurlar ki bunun da baha başa gəlməsi onlara əlavə problem yaradır. Bu problemi qismən həll etmək üçün, yerimə və görmə əngəlli insanlar üçün hər ay taksilərdən müəyyən limit çərçivəsində pulsuz istifadə imkanı yaradılmalıdır. Məsəl üçün: Tibbi müayinə, vacib tədbirlər və sairə əhəmiyyət kəsb edən qısamənzilli səfərlər üçün gedış sayı və ya kilometr hesabı ilə pulsuz istifadə imkanı yaradılarsa, əlilliyi olan insanların nəqliyyat problemi müəyyən qədər həfifləyər. Panduslar ilk növbədə rəsmi dövlət orqanlarının yerləşdiyi binaların və xüsusi əhəmiyyət kəsb edən yerlərin (xəstəxanalar, polis məntəqələri, v.s.) pilləkənlərində və ətraf səkilərində quraşdırılmalıdır. Bundan əlavə görmə əngəlli insanların da evdən kənarında rahat hərəkətləri mütləq şəkildə təmin edilməlidir. Rəsmi dövlət orqanlarında və xüsusi əhəmiyyət kəsb edən yerlərdə nitq və eşitmə əngəlli insanlarla ünsiyyət yaratmağı bacaran şəxs olmalıdır. Heç kim əlillikdən sığortalanmayıb və heç kim sabah başına hansısa qəzanın gəlib-gəlməyəcəyini bilmir. Bu gün əlilliyi olan insanların problemlərinin həllinə biləvasitə cavabdeh olan şəxslər əllərində imkan olduğı halda bu problemləri həll etsinlər ki, sabah hansısa qəza nəticəsində özləri əlil olsalar «Niyə bunu etmədik?» deyər peşmançılıq hissi keçirtməsinlər. Modern həyata inteqrasiya məsələsində əlil insanların ailə üzvlərinin də üzərinə böyük yük düşür. Məsəl üçün: Yerimə əngəlli bir insan çoxmərtəbəli binanın 4-cü mərtəbəsində yaşayır və təbii ki əlil arabasında oturduğundan pilləkənlərlə aşağı düşə bilmədiyinə görə cəmiyyətə qarışa bilmir. Ailə üzvləri isə bu məsələyə saymazyana yanaşaraq bu problemi həll et-

mək istəmirlər. Halbuki 4-cü mərtəbədəki evi satıb 1-ci mərtəbədən və ya həyət evi ala bilərlər ki bu da həmin ailənin bir üzvü olan fiziki məhdudiyətli insanın cəmiyyət üçün çıxışını asanlaşdırar. Çox təəssüf ki bu gün bir çox valideynlər əngəlli övladlarına biganə yanaşaraq, onlara qarşı səhlənkər davranırlar. Halbuki fiziki məhdudiyəti olan insana ən birinci öz ailəsi yardım etməli, hər bir halda maddi və mənəvi olaraq ona dəstək olmalıdırlar. Öz ailələri tərəfindən normal fərd kimi qəbul edilməyən əngəlli insanlarda ruh düşkünlüyü, özünəinamsızlıq və ətrafındakı bütün insanlara qarşı kompleksi yaranır ki bu da həmən əngəllilərin ictimaiyyət üçün çıxmasını böyük ölçüdə məhdudlaşdırır. Növbəti mərhələdə xüsusi avadanlıq və avtobuslarla təhciz edilmiş peşə məktəbləri yaradılmalıdır. Bu cür məktəblərin yaradılması fiziki məhdudiyəti olan insanların cəmiyyətə inteqrasiya olmalarına çox çox böyük yardımçı olacaq. Bu gün heç nə bacarmayan əlillərin bir çoxu işləmək üçün harasa müraciət edəndə heç nə bacara bilmədiyinə görə onu işə götürmürlər. Bu tip peşə məktəblərində əmək vərdişinə yiyələnən hər bir əlil insan özünə qazanc mənbəyi tapa biləcək ki, bu da onların digər insanlardan olan maddi asılılığını qismən və ya tamamilə aradan qaldıracaq. Bu cür məktəblərdə müxtəlif peşə bacarıqlarına yiyələnən əngəlli insanlar, bir-çox iş yerlərində sağlam insanlarla bir yerdə çalışacaqlar ki, bu da sağlam insanların əngəlli insanlar haqda olan yalnız fikirlərinin dəyişməsinə səbəb olacaq. Çünki bu gün əlillərin cəmiyyətə inteqrasiyasında ən böyük maneələrdən biri də sağlam insanların, fiziki məhdudiyətli şəxslərə qarşı olan yanaşma tərzləridir. Nəinki fiziki məhdudiyətli, ümumən fiziki cəhətdən fərqli görünən insanlara qarşı cəmiyyətimizdə birmənəli olmayan münasibət birbaşa olaraq əngəlli insanların cəmiyyətə adaptasiya prosesini ləngidir və

onların sosial işlərdə aktivliyini azaldır. Çox təəssüf ki bir çox insanlar ictimai yerlərdə, cəmiyyət içində, insanlar arasında fiziki məhdudiyəti olan insan gördükdə buna qəribə hal kimi baxır. Bəziləri qulağını çəkərək «İraq olsun» deyir, bəziləri də «Bunun burda nə işi var? Bu vəziyyətdə nə vacib idi?» kimi sözlərlə əlilliyi olan insanı qınıyaraq, ona rişxənd edir. Fiziki məhdudiyəti olan insanların ictimai yerlərdə və toplum arasında özlərini rahat hiss etmələri üçün sağlam insanlarda, əlillərə qarşı olan fikir və düşüncəni mütləq şəkildə dəyişmək lazımdır. Telekanallarda fiziki məhdudiyəti olan bir insan göstərildikdə efiyrdən bu sözləri eşidirik «Bu insanın köməyə ehtiyacı var. Bu insan ümidini sizə bağlayıb». Göstərilən görüntülərdə isə əngəlli insanı tamaşaçılara yazıq, ağlayan vəziyyətdə, acizə şəkildə, imkanlı şəxslərdən kömək uman vəziyyətdə təqdim edirlər. Əlilliyi olan insanlarla problemlərin yan-yanə qoyulduğu mediada, jurnalistlərimizin gecə-gündüz «fiziki qüsurly» adlandıraraq apardıqları yalnız təbliğatın nəticəsidir ki, əlil insanlar barədə maddi asılı, xəstə, yazıq, cəmiyyət üçün faydasız kimi yalnız fikirlər formalaşmış. Mediada lazımsız və mənasız mövzulara çox geniş yer verildiyi halda, əlilliyi olan insanların problemləri haqda yalnız 3 Dekabr əlillər günündə bəhs edilir. Halbuki fiziki məhdudiyəti olan insanlar haqda danışılması və göstərilməsi vacib olan xeyli sayda nüanslar var. Hansı ki, bu nüanslar mediada qabardılaraq ictimailəşsə, həm problemlərin həlli sürətlənər, həm də cəmiyyət əlillik məsələsində maarifləndirilərdi. Məhs bu saydığım səbəblərin nəticəsidir ki, bu gün fiziki məhdudiyəti olan insanlar barədə yalnız fikir formalaşmış. Bunun üçün də **ilk** öncə cəmiyyətdə istifadə olunan «əlil» anlayışını dəyişmək və əlilliyin nə demək olduğunu onlara izah etmək lazımdır. Bu cəmiyyət fiziki məhdudiyəti olan insanların onlardan

biri olduğunu, onların sadəcə fiziki cəhətdən müəyyən fərqlərinin olmasını, düşüncə və hüquqi cəhətdən isə heç bir fərqlərinin olmadığını dərk etməlidir. Hamı bilməlidir ki heç kim əlillikdən sığortalanmayıb. Hər kəsin başına qəza gələ bilər ki, bu da hər kəsin potensial əlil olması deməkdir. Əngəlli insanlara qarşı olan yanaşma tərzini dəyişmək üçün maarifləndirici video rolilər çəkilərək telekanallarda və sosial şəbəkələrdə yayımlamaq lazımdır. Orta məktəb müəllim və müəllimləəri həftədə heç olmasa 10 dəqiqə vaxt ayıraraq şagirdlərə əlillik və əlil insanlar haqda danışib, onlara qarşı hansı münasibəti göstərib, onlarla necə davranmaq lazım olduğunu öz şagirdlərinə başa salmalıdır. Ali məktəb ocaqlarında tələbələrə bu mövzu ətrafında mütəmadi diskussiyalar aparılmalıdır. Fiziki məhdudiyəti olan insanlarla əlaqədar olan özəl, dövlət və qeyri-hökumət təşkilatları bu mövzuyla bağlı tez-tez seminarlar keçirməli və sağlam insanlarla əngəlli insanların müştərək forumunu təşkil etməlidirlər. Bununla bahəm əlilliyi olan insanların da özlərinə qarşı olan yanaşma tərzini dəyişmək lazımdır. İlk növbətə əngəlli insanlar ağılyıb-sızlamaqdan əl çəkərək, özlərini məğrur və qürurlu aparmalıdırlar. Çox təəssüf ki, bu gün bəzi əngəlli insanlar əlil olmağından sui-istifadə edərək, nə isə əldə etmək məqsədilə efirlərdə özünü yazıq və köməksiz cildində göstərib əlilliyi olan insanları gözdən salır və onlar haqqında yalnız təsəvvür formalaşdırır. Əlilliyi olan insanların özləri cəmiyyətin əlillərə qarşı olan yanaşma tərzlərini dəyişmək üçün toplum içinə daha çox çıxmalı və hər çıxdıqda üzləşdiyi çətinlikləri dilə gətirməlidir. Ümid edirəm bütün problemlər tezliklə həllini tapacaq və fiziki məhdudiyəti olan insanlar da ölkənin digər vətəndaşları kimi cəmiyyətin hər bir sahəsində öz sözünü deyərək, rahat, qayğısız və firəvan həyat yaşayacaqlar.

Hər bir insan özünü dərk etdiyi gündən etibarən daimi olaraq inkişafa can atır. Hər bir insanın yaşaması, böyüməsi və inkişafı ətraf mühitin çox müxtəlif şəraitindən və insanın özünün fiziki vəziyyətindən asılıdır. Əlilliyi olan insanların da inkişafa və özünütəsdiqə ehtiyacları var. Bu gün əlilliyi olan insanların bir çoxu həyatdan küskün və ruh düşkünlüyü şəraitində yaşayırlar. Fiziki problemlərin yaratdığı çətinliklər səbəbiylə həyatda çox şeydən məhrum olan bu insanlar cəhd etdikləri hər bir işdə uğursuzluğa düşər olduqca özlərinə inamları itir və daha da passivləşirlər. Bu cür insanlar hər zaman, heç nəyə nail ola bilməyəcəklərini düşünərək öz vəziyyətləri ilə barışırlar və mübarizədən imtina edirlər. Lakin, istənilən fiziki çatışmamazlıqlarla, hətta maddi cəhətdən zəif və təhsilsiz olsa belə, müəyyən bacarıqlara yiyələnib, nailiyyət qazanmaq olar. Bu məqalədə, bir-çox şeydən məhrum vəziyyətdə yaşayan əlilliyi olan insanlar üçün bəzi bacarıqların mərhələli inkişaf planını təqdim edirəm. Ümid edirəm işinizə yarayacaq.

SONUNCU VƏ BİRİNCİ AD GÜNÜM

2008 – ci il, avqustun 27 – si. Bu gün yuxudan digər günlərə nisbətən daha tez oyanmışam. Bu gün doğum günümdür. Elə düşünürəm ki, mənim ən xoşbəxt günüm məhz, bu gündür.

Xalamgil bu günü mənimlə birgə qeyd etmək üçün bizə gəlirlər. Aldığım hədiyyələr, təbrik məqsədi ilə deyilən xoş sözlər və göstərilən xüsusi diqqət sanki məni buludların üzərinə qaldırmışdı. Şad günümün şərəfinə açılan stolun

baş tərəfində otuzdurmuşdular məni. Doğum günü şən gülüşlər, söhbətlər içində axıb gedirdi.

Axşam düşmüşdü. Saatın on olmasına saniyələr qalırdı. Bəli, gün mənim istədiyim kimi bitəcəkdi. Necə ki, keçən il bu cür bitmişdi. Necə ki, son on il belə bitirdi mənim üçün avqustun 27 – si. Bir azdan qonaqlar gedəcək və mən süfrə axrasında yediyim ləzzətli təamları həzm edə-edə, məmnunluqla hədiyyələrə baxacaqdım. Sonda isə günboyu yüksək əhval–ruhiyyənin verdiyi xoş ovqatın təsirindən şirin–şirin yatacaqdım. Bu gün məhz, belə bitəcəkdi. Lakin...

Ziyafətin bitməsinə az qalmış xalam oğlu üzünü mənə çevirib soruşdu. Sadəcə soruşdu. Marağa düşdüyündənmi, yoxsa təəccübləndiyindənmi, bilmirəm. Amma soruşdu:

- Samir, nə əcəb dostlarından heç kimi ad gününə dəvət etməmişən?

Dənub qaldım. Xalam oğlu tutulduğumu hiss etsə də, üstünü vurmadı. Artıq masanın ətrafında baş verənləri və danışmaları dərk etmirdim. Bütün varlığımla düşüncəyə dalmışdım. “Bu gün 27 yaşım tamam olurdu və mənim bir dostum belə yox idi. Tək dostmu? Yox. Tək problemim dostumun yoxluğu olsaydı, dərd yarı idi. Mənim həyatım başdan -ayağadək boşluqlarla dolu imiş. Ailə üzvlərimdən və televizorumdan başqa heç kimim və heç nəyim yox imiş. Aman Allah, bu nə həyat idi mən yaşayırmışam?! Bu necə ola bilər axı? Necə olub ki, bu illər ərzində heç bir şeyin fərqinə varmadan belə boşluq və məhdudiyətlərlə yaşamışam?”

Özümün özümə acığı da tutdu. Hər il bu gündə tək şikayətləndiyim ünsür zaman idi. “İldə bir dəfə olan şeydi də, niyə axı bu vaxt belə tez keçir? Bir də ad günümü bir il gözləməliyəm” deyərək, hər doğum günümdə deyindirəm öz-özümə. Ancaq indi gözümü saata dikərək, məclisin tezliklə bitməsinə və tək qalması arzulayırdım. Hər bir şeyin sonu olduğu kimi, burada da hamı dağılışandan son-

ra anamla bacım süfrənin yığışdırmaqla məşğul olmağa başladılar. Atam isə televizora baxırdı. Öz otağıma çəkilib çarpayıda oturdum. Hədiyyələr çarpayının üstündə, düz mənim qarşısında idi. Bir neçə dəqiqə hədiyyə paketlərinə tamaşa edəndən sonra 12 vərəqli dama–dama dəftərlə qələm götürüb həyatımdakı çatışmamazlıqların və problemlərin siyahısını tutmağa başladım. Siyahı hazır olduqdan sonra hər şeyi yazdığımı əmin olmaq üçün səssizcə oxudum:

1. Maddi çətinlik.
2. Fiziki zəiflik.
3. Mənə etibar edən və yaxın münasibətdə olmaq istəyən insanların yoxluğu.
4. Normal təhsilimin olmaması.
5. Dünyagörüşümün aşağı olması.
6. Peşə bacarığımın yoxluğu.
7. Həyatda heç bir şeyə nail olmamam.

Oxuyub bitirdikdən sonra bunları yaradan səbəbləri yazmağa başladım. Hər bir problemin əsas səbəbi I qrup əlillik olsa da, kağız üzərində bir neçə qeyd apardım. Bunu da tamamladıqdan sonra hər bir problem üçün ayrı–ayrılıqda bir illik plan tutdum. Növbəti bir il ərzində bu problemləri həll edərək, həyatımda olan boşluqları doldurmalı idim. Axı mən ölməmişdim, sadəcə keçirdiyim iflic nəticəsində əl və ayaqlarımın iş qabiliyyətini 50 faiz itirmişdim. Bu isə mənə həyatdan tamamilə imtina etməyə əsas vermirdi. İşlərimi tamamladıqdan sonra dəftəri döşəyin altında gizlətdim.

İndi bu həyatda mənə hər şeydən vacib bu dəftər idi. Hədiyyələri otağın bir küncünə yığaraq çarpayıya uzanıb bir il sonrakı vəziyyətimi xəyalımda canlandırmağa çalışdım. Xəyal qurmağın insanın inkişafında çox böyük stimül olduğunu eşitmişdim, ancaq heç vaxt yoxlamamışdım. Bir

az xəyallar dünyasında o baş–bu başa süzdükdən sonra öz –özümə söz verdim: “Samir, bu doğum günü sənin üçün məhdudiyət, boşluq və problem dolu bir yaşantı ilə keçirdiyin sonuncu doğum günü olacaq! Növbəti doğum gününü tamam başqa bir yaşam tərzii ilə qeyd edəcəksən!”

Səhər yuxudan ayılan kimi planların icrasına başladım. Təbii ki, hər şeyə sıfırdan başlayan bir insan kimi planın ilkin mərhələlərində valideynlərimin maddi qazancından istifadə etməyimə heç kim irad tuta bilməzdi. İlk olaraq, fiziki gücün artması və sağlam bir bədənə sahib olmaq üçün işlərdən başladım. Plan qurarkən mənə hansı idman növünün daha yararlı ola biləcəyi haqda xeyli düşünmüşdüm və bodibildinq üzərində dayanmışdım. Bu idman növünü ona görə seçmişdim ki, əzələlərimi hamıya nümayiş etdirim. Sadəcə idmanın heç bir döyüş növüylə məğul ola bilməyəcəyimi nəzərə alıb, fiziki gücümü artırmaq üçün yalnız bunun ən gözəl variant olduğunu qərara aldım. Bodibildinqə aid bir neçə kitab – jurnal alaraq, bu idman növü barədə bilik toplayıb məşq cədvəli qurmağa başladım. Plana görə ilk 6 ayı kantellərlə məşq edib, sonrakı 6 ayda isə kreditlə velotrenajor götürməli idim. Bura jim və pressi də əlavə edərək, çox gözəl bir məşq cədvəli qurmuşdum. Beşmərtəbəli binada yaşadığımdan hər gün on dəfə pillələrlə beşinci mərtəbəyə qalxıb, yenidən aşağı düşürdüm və bu da məşq cədvəlində qarşıma qoyduğum normativlərdən biri idi. Məşqə davam edə–edə bilik toplamaq istiqamətində işlərə başladım. Qonşumuzda ali məktəbə sənəd vermək istəyən bir oğlanı yanıma çağıraraq ona ingilis dili fənnindən repetitor pulunu yarıbayarı ödəmək təklifini etdim. Əvəzində isə o, ingilis dili müəllimindən öyrənəcəklərini gəlib mənə də öyrətməliydi. Qonşum isə “öyrəndiklərimi sənə öyrədərkən özüm də bir daha təkrar etmiş olaram” dedi və biz razılaşdıq. Hər gün məşqdən sonra ingilis dili ilə bahəm fərdi olaraq, di-

gər fənn kitablarını da oxuyurdum. Təkcə fənn kitabları ilə kifayətlənməyərək, bədii əsərlər də müaliə edirdim və telekanallarda gedən bütün intellektual yarışma proqramlarına baxırdım. Verilişlərdə səslənən suallardan çoxuna cavab tapa bilməsəm belə, xeyli bilik toplamış olurdum. Bunlar mənim söz ehtiyatımı artırmağa, məlumat bazamı zənginləşdirməyə çox kömək olurdu. Ən böyük təsiri təbii ki, kompyuter göstərdi ki, bunun da haqqında bir az sonra danışacağam.

Zehinsəl və fiziki inksafla bərabər, maddi qazanc mənbəyi tapmaq da həll olunası vacib məsələlərdən idi. Axı mən nə iş görə bilərdim? Plan tərtib edərkən bu sual ətrafında xeyli düşünmüşdüm. Yadıma düşən bütün peşə sahələrinin adını bir vərəqə yazaraq, hər birini saf-çürük etmişdim. Aşbazdan tutmuş saatsaza qədər, rəssamlıqdan tutmuş heykəltaraşlığa qədər bir xeyli peşəni beynimdə süzgəcdən keçirtdikdən sonra, kompyuter mühəndisi olmağa qərar vermişdim. Niyə məhz kompyuter mühəndisi? Kompyuter mənə hava – su kimi lazım idi. Kompyuter mənim üçün ətraf aləmə çıxış, ətraf aləmlə tək ünsiyyət vasitəsi demək idi. Mən həm onu öyrənərək sənət sahibi olacaqdım, həm də internetin imkanlarından istifadə edərək biliyimi və dünyagörüşümü artıracaqdım. Zaman keçdikcə kompyuter barəsində olan seçimimdə yanılmadığımı gördüm. İngilis dilindən biliyimi daha da artırmaq üçün internet üzərindən ingilis dilli qazetləri oxuyur və ingilis dilində olan filmlərə baxırdım (Hətta fərdi olaraq ispan dilini də öyrənirdim). İnternetin imkanlarından istifadə etdikcə dünya görüşümün nə qədər aşağı olduğunu dərk edirdim. Ən sevimli saytım google idi. Ağılıma nə gəlirdisə, yazıb axtarışa verirdim. Qarşıma çıxan saytlardakı məlumatları öyrəndikcə vaxtilə insanlardan nə qədər geri qaldığımı anlayırdım. İlk dostlarımı da sosial şəbəkələr vasitəsiylə qazanmışdım. Fiziki gücümün get-gedə artması fonunda,

evdən bayıra tez-tez çıxmağımı da bura əlavə etsəm, deyə bilərəm ki, artıq əhatə dairəmi xeyli genişləndirmişdim və insanlarla daha çox ünsiyyətdə olurdum.

Bir il tamam oldu. 2009-cu il avqustun 27-si idi və yuxudan tez oyanmışdım. Axı, bu gün doğum günüm idi. Dönüb geriye baxanda bir xeyli yol qət etdiyimi gördüm. Artıq tamam başqa bir insana çevrilmişdim. Artıq o sadələvh, hər sözə inanan, yazıq, zəif Samirin yerinə fiziki cəhətdən güclü, intellektual, dünyagörüşlü, hörmətli və bir çoxları üçün lazımlı Samir gəlmişdi. Bu qədər uğur mənə asan başa gəlməmişdi. Məşq vaxtı ciddi zədə də aldım. Kompüterim xarab olduğuna görə işləri iki aylıq təxirə də saldım. Səhhətimlə əlaqədar bir neçə dəfə xəstələnib yatağa da düşdüm. Ailəmizin maddi vəziyyətinin aşağı olması da mənə böyük maneə yaradırdı. Bəzən bezirdim, bəzən də çox yorulurdum. Elə anlar olurdu ki, “əşşi bu qədəri də mənə bəsdir” deyərək, əldə etdiklərimlə kifayətlənib işləri yarımçıq saxlamaq istəyirdim. Ancaq heç nəyə baxmayaraq, yoluma davam edirdim. İnadla, səbrlə, mətnlə davam edirdim. Fiziki məhdudiyətli olmağımın mənə yaratdığı bir çox çətinliklərə baxmayaraq davam edirdim. Çünki özümə söz vermişdim. Məni yolumdan dönməyə qoymayan ən vacib amil məhz bu idi. Mən heç bir vaxt özümə verdiyim vədə xilaf çıxmıram.

Bəli, bu gün doğum günümüzdür. Xalamgil də bizə gələcək, dostlarımı da çağırmışam. Bu gün özümü daha çox xoşbəxt hiss edirəm. Çünki bu gün həyatda normal bir fərd kimi formalaşdıqdan sonra keçirtdiyim birinci doğum günümüzdür. Doğum günüm mübarək.

P.S. Əziz dostlar! Burada yazılanları öz həyatınıza tətbiq etmək istəsəniz, çalışın ki, əvvəlcə içində olduğunuz mühitə uyğunlaşdırasınız. Hamıya uğurlar.

Bismilləhir Rahmənilə Rahim. Salam Aleykum əziz dostlar. Bu məqaləni yazmaqda məqsədimiz İslam dinini hamıya, hətta ölkəmizin hüdudlarından kənarında yaşayan insanlara belə tanımaq, İslam dininin necə gözəl, necə müqəddəs bir din olduğunu aşılamaq və ən əsas da hamınıza İslam dinində, ALLAH qatında insanların bir, bərabər olduğunu, kimsənin kimsədən seçilmədiyini göstərməkdir.

NAMAZ ƏNGƏL TANIMAZ

Bildiyiniz kimi hər millətin öz dini olduğu kimi müsəlman millətinin də dini İslam dinidir. İslam dini çox qədim bir dindir. Dinimiz vaxtı ilə bir çox təzyiqlərə, hücumlara məruz qalıb. Neçə dəfə parçalanmaq, hətta məhv etmək istəyiblər dinimizi. Lakin gördüyümüz kimi uca rəbbimizin sayəsində bu gözəl dinimiz öz müqəddəsliyini, vəhdətliyini itirməyərək qalır. Hal-hazırda da İslam dinini parçalamq, onu bir neçə yerə bölmək istəyən var. Qiyamətin əlamətlərində də bu açıq-aydın görünür. Hətta ALLAHın rəsulu olan sonuncu İslam peyğəmbərimiz Həzrəti Məhəmməd s.ə.s. də bu barədə belə buyurmuşdur: «**Məndən sonra ümmətim 73 firqəyə bölünəcəkdir**». Əziz dostlar, İslam dini özünün gözəlliyi, təmizliyi, rahatlığı ilə bütün dinlər arasında seçilən və ən çox qəbul olunan bir dindir. Neçə-neçə xristian, yəhudi və buddist öz dinlərindən imtina edərək, bu dini qəbul etmişlər. Çünki onlar qısa zamanda İslam dininin bütün gözəlliklərini dərk etmişlər. İslam dininin müqəddəs kitabı Qurani-Kərimdə dinimiz barəsində belə deyilir: «**Kim İslamdan başqa bir din tutarsa, o qəbul olunmaz və o**

axirəttə itirənlərdən olacaqdır». «Ali imran» surəsi, 85-ci ayə. Gördüyünüz kimi İslam dini bərəsində yuxarıda dediklərim öz yerini tutdu.

Dostlar, İslam dininin ən böyük bir gözəlliyi isə hər bir müsəlmanın yetirməsi vacib olan əməllərdən biri sayılan NAMAZdır. Namaz insanla onu yaradan ALLAH arasında bir vasitədir. Hətta hədisi-şəriflərdə belə buyrulurki: **«ALLAHla danışmaq istəsən namaz qıl. Əgər onun-ALLAHın səninlə danışmağını istəsən o zaman Qurani Kərim oxu».** Bir də bəzi hədislərdə buyrulur ki: **«İslamın açarı Namaz, namazın açarı isə dəstəməzdır».** Dostlar, məcə hər bir insan dinimizin şərtlərinə uyğun olaraq, Qurani-Kərimdə yazılanlarla hərəkət etməlidir. İslam dinimizdə Qurani Kərimdə olan ayələrimizdə hər bir davranış, hər bir hərəkətdə həya etmək öz əksini tapmışdır. Məsəl üçün: **«Ənam»** surəsi 108-ci ayədə dil həyası, **«Əhzab»** surəsi 32-ci ayədə danışiq həyası, **«Qəsəs»** surəsi 25-ci ayədə yol həyası açıq-aydın olaraq göstərilmişdir. Bundan başqa bir çox ayə və surələrdə həyalar, ədəblər öz əksini göstərmişdir. İslam dini özünün rahatlığı, insanı əsl tərbiyələndirməsi ilə də bir çox dindən çox fərqli şəkildə seçilir. Dinimiz nəyin doğru, nəyin səhv, nəyin halal və nəyin haram olduğunu bizə əsaslı surətdə ayə və surələrlə buyrur.

İndi isə sizə İslam dinində və ALLAH qatında insanların necə bərəbər olduqlarını və bizi yaradan uca tanrının yaratdığı bəndələri arasında heç bir fərqlilik qoymadığını və İslam dinimizin, namazın necə əngəl tanımadığını sizə izah etməyə çalışacağam. Dostlar, bildiyiniz kimi ALLAH hərəmizi bir cür yaratmışdır. Kiminsə kimdənsə fərqliliyi bizdən asılı deyildir. Əsas olan rəbbimizin bizi sevməsidir. ALLAH c.c. **«Mən cinləri və insanları mənə ibadət etsinlər deyər yaratdım.»** deyir. Birdə Qurani-Kərimdə

«**Bəqərə**» surəsi 286-cı ayədə «**Allah hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyər**» buyrulur. Ayədə görüldüyü kimi ALLAHın hər kəsi bir başqa cür yaratması və hərəyə öz bildiyi kimi şəkil verməsi açıq-aydın görünür. Yəni bundan sonra mən əliləm, mən belə olmamalıydım və yaxud «ay ALLAH məni niyə belə yaratdın ?» demək çox yalnız söyləmdir və bunu söyləmək yaradanın heç də xoşuna gəlməz və burada biz üsyan etmiş kimi olarıq. Bir də qıraqdan kiminsə əlilləri özündən aşağı görməsi, bir əlili qınaması və yaxud ona «ALLAH səni bilib belə yaradıb» və ya «sən niyə yaşayırsan axı ?» deməsi, ona ALLAHın qarğıışı nəticəsində belə olub deyə düşünərək baxması yaradan qatında böyük bir günahdır. Yuxarıda dediyim kimi ALLAH hamını eyni səviyyədə görür, və o bizi ona ibadət etmək, onun əmri olan, vacib olan namazı qılmağı əmr etmişdir. Çünki hədislərdə, qiyamətin əlamətlərində buyrulduğu kimi «**Hər kəs öldükdən sonra, yenidən doğulduqda onun hüzuruna sağ-salamat, bütöv halda gedəcəkdir**» Ona görə də bizim üçün ən xeyirlisini Allah bilir! Biz də niyə görə naşükürlük etməliyik ki ? O naşükürlük edənləri heç sevməz və əksinə şükür edənləri çox sevər. Mən özüm də bir əlil olaraq bütün həyatımın mənasını namazda və məni yaradan uca rəbbimizə səcdə etməkdə tapmışam. Çünki namaz insanı bütün çirkin əməllərdən çəkindirir və insanı özünün əlil olduğunu düşünməkdən azad edir. Yalnız namazda, ALLAHla söhbət edərkən insan bir-neçə müddətlik əlil olduğunu unudur və hər namazda ALLAHa onu istədiyi kimi yaratdığına görə şükür edir. Məncə insana dəyəri insanlar yox, onu yaradan verir. İnsanlar bizi əngəlli saya bilər. amma namaz əngəl tanımaz. Siz də əziz dostlarım ALLAHa səcdə edərək dinimizin, namazın necə gözəl olduğunu dərk edin. Gəlin yalnız ALLAHa güvənək. Çünki müqəddəs kitabımızda da belə buyrulur: «**ALLAH. O, bizə yetər. O, nə gözəl vəkildir**» «**Ali imran**» surəsi, 173-cü ayə. Əlilliyi olan insanlardan bəziləri

fiziki problemlərini səbəb göstərərək, namaz qılmaqdan azad olduqlarını düşünürlər. Bu çox yalnız düşüncədir. Çünki, ayaq üstə namaz qıla bilməyənlər oturaq vəziyyətdə, oturaq vəziyyətdə də namaz qıla bilməyənlər uzanaraq namazlarını qıla bilirlər. Bəzən əksər insanlar əlil olduqları üçün tək olduqlarını, heç kimsələrinin olmadıqlarını düşünərək təklikdən sıxılırlar və yalnızam, təkəm deyərək üsyan edirlər, susurlar. Bu həтта intihara belə gətirib çıxarır. Ancaq onlar düşünməzlər ki, intihar nə dərəcədə günahdır. Çünki ALLAH: **«O canı sənə mən verdim. Mən də alacağam»** deyər. Tək qaldığımız zaman bizim yalnız söhbət etdiyimiz ALLAH ola bilər. çünki bizi yalnız o anlaya bilər. Biz gizləncə, bir küncə çəkilib, yalnız onunla söhbət edib, dərdimizi ona danışa bilərik. Bu zaman insan özünü çox rahat hiss edir və sıxıntısı gedir. Dua etmək Allahdan gələn ən gözəl hissdır. Dua, insanın fəth edilməz qalası, bağlı qapıların açarındır **«Al Araf»** surəsi 55-ci ayədə: **«ALLAHa səmimiyyətlə və gizləncə dua edin»** deyə buyrulur. Bir də QURANİ-KƏRİMDə: **«Muzemmil»** surəsi 8-ci ayədə **«Rəbbinin adını zikr et və Ona tərəf yönəl..»** deyə buyrulur. İndi bütün bunları oxuyaraq, bilərək sən yenə də təkəmmi deyirsən ? Gəlin şükür edək hər günümüzə. Necə olsaq belə.. Çünki şükürün dəyəri hər an veriləcək. Qurani-Kərimdə: **«Əgər siz şükür etsəniz və iman gətirsəniz, Allah sizə nə üçün əzab versin ki ? Allah şükürə qiymət verəndir, biləndir!»** deyə buyrulur. **«Nisa»** surəsi, ayə 147. Gəlin unutmayaq ki, bizim tək himayədarımız ALLAHdır. Çünki ALLAH: **«De: Allahın bizim üçün yazdığından başqa bizə heç bir şey üz verməz»** deyə buyurur. **«Tövbə»** surəsi, 51-ci ayə.

ALLAH hər birimizin yar və yardımçısı olsun.

P.S. Bu məqaləni yazmaqda mənə köməklik göstərdiyinə görə Tural Coşquna təşəkkür edirəm

Çox insan həyatında ən azı bir dəfə də olsa kitab yazmaq həvəsində olub. Amma bir yığın suallarla qarşılaşaraq həvəsdən düşüb. Mən də kitab yazmağa başlayanda özümə bu cür suallar verirdim və kitabı yazıb tamamladığım günə qədər özümü mütəmadi olaraq bu cür suallarla qarşı-qarşıya qoyurdum. Kitab yazmaq? Niyə? Kimin üçün? Nə haqda? İnsanlar niyə min bir əziyyətlə qazandıqları puldan xərcləyərək mənim kitabımı almalı və dəyərli vaxtlarını sərf edərək onu oxumalıdır? Bəli, mən kitabımı, özlüyümdə bu cür suallara cavab verə-verə yazdım. Bu gün insanların çox böyük hissəsi kitab oxumağa meyl etmirlər. 6 günlük yorğun iş qrafikindən sonra cəmi birçə gün dincəlmək imkanları olan insanlar bu bir günü kitab oxumaqla deyil, mənalı istirahətlə keçirtmək istəyirlər. Ailəvi gəzinti, restoranda şam yeməyi, dostlar və ya qohumlarla görüş. Evdə olduqda isə, yüzlərlə kanalı olan tv və ya internet, vaxtı keçirtmək üçün kifayət qədər populyar vasitələr sayılır. Bəs insanların məhdud boş vaxtlarını öldürmək üçün bu qədər səbəblər və vasitələr olduğu halda insanları yazdığım kitabı oxumağa necə vadar edə bilərdim? Məhz bu suala tapdığım cavab, məni «Hədəfdəki insan» adlı kitabı yazmağa həvəsləndirdi.

«HƏDƏFDƏKİ İNSAN»

Salam dostlar. Mən bu dəfəki məqaləmdə sizlərə müəlifli olduğum, fiziki məhdudluğu olan insanlara həsr edilmiş «Hədəfdəki İnsan» kitabı haqda məlumat vermək istəyirəm. Bu kitab yeniliklər və «ilk»lərlə zəngin bir kitabdır. «Hədəfdəki İnsan» mənim ilk kitabımdır. Bu kitab mövzu-

suna görə Azərbaycanda bir ilkdir. Ölkəmizdə heç bir yazıçı indiyədək bu mövzuya müraciət etməmişdir. Kitabın əsas yeniliklərindən biri də, əsərin baş qəhrəmanının fiziki məhdudiyətli olmasıdır. Bu günədək Azərbaycanda yazılan heç bir romanın baş qəhrəmanının bu dərəcədə böyük fiziki problemləri olmayıb. Həm də nəzərə alaq ki, «Hədəfdəki İnsan» romanının baş qəhrəmanı fiziki problemlər burulğanında olmasına baxmayaraq, ağır şərtlər altında apardığı çətin mübarizələrdən qalib çıxaraq həyatda çox böyük nailiyyətlər qazana bilir. Yazıcının öz adını, yazdığı romanının baş qəhrəmanına verməsi də «ilk»lər sırasındadır. «Hədəfdəki İnsan» kitabı, yazılış üslubuna görə də digərlərindən fərqlənir. Belə ki mən bu kitabı yazarkən bu günədək Azərbaycanda istifadə olunan ənənəvi üsul və sistemlərdən deyil, yeni bədii formadan və yeni bir üslubdan istifadə edərək yazmışam ki, bu da «Hədəfdəki İnsan» romanını digər əsərlərdən fərqləndirən cəhətlərdən biridir. Bu kitabı niyə və necə yazdığımı izah etmək mənim üçün çox çətinidir. Mən bu kitabı roman yazmaq xatirinə, məşhur olmaq üçün və ya qazanc məqsədiylə yazmamışam. Bu nə adi həvəs, nə də ilahi vergidir. Bu məhs zərurətdən doğan ehtiyac idi. Fiziki məhdudiyəti olan insanların, həyatın hər bir sahəsində qarşılaşdıqları çoxsaylı problemlər və onlara göstərilən qeyri-obyektiv münasibət məni belə bir əsər yzmağa məcbur etdi. Mən bu əsərdə fiziki məhdudiyəti olan insanların yaşayış tərzlərini, onların arzu və istəklərini, əslinə qalsa nələrə qadir olduqlarını, həyata baxışlarını, ümumiyyətlə onların iç dünyalarını hər kəsə göstərməyə çalışmışam. Bundan əlavə, bu əsərdə fiziki məhdudiyəti olan insanları gələcəkdə necə görmək istədiyimi təsvir etmişəm. Bu kitabı yazmaqda digər bir məqsədim isə, fiziki problemi olan insanlarda ruh yüksəkliyi yaradaraq, onlara özünəinam hissi aşılamaq idi. Fiziki məhdudiyəti olan insalara psixoloji və sosioloji cəhət-

dən bir çox köməklik göstərə biləcək «Hədəfdəki İnsan» romanında, əlil insanlara bir çox problemin həlli yolları göstərilib və onlara fiziki vəziyyətlərinin necə olmasından aslı olmayaraq uğur qazanmağın mümkünlüyü izah edilib. Bundan əlavə, mən roman vasitəsiylə bir qəhraman obrazı yaratmaq istədim. Fiziki problemləri olan bir qəhraman. Müxtəlif kitablarda, kino və seriallarda bir çox qəhraman obrazlar, tipajlar yaradılaraq insanlara təqdim edilib və edilməkdədir. Lakin bu qəhramanlardan heç biri əngəlli insan deyil və heç birində elə də ciddi fiziki problem yoxdur. Mən bu romanda məhz əlil insanların arasından bir qəhraman çıxartmaq istəmişəm. Elə bir qəhraman ki, heç bir fiziki problemə baxmayaraq bütün əngəlləri aşıb, uğur zirvəsinin ən yüksək nöqtəsinə çata bilsin və bütün əlil insanlar bu qəhramanı özlərinə ideal seçərək ona bənzəməyə çalışsınlar. Kitabın adını da məhz buna görə «Hədəfdəki İnsan» qoymuşam. Romanın baş qəhramanı Samir, fiziki məhdudiyətli olmasına baxmayaraq, qarşısına çıxan bütün çətinliklərə sinə gərməyi bacararaq, hər zaman uğur qazanıb xoşbəxtlik dağının ən uca zirvəsinə dırmanır. Buna görə də Samir, bu kitabı oxuyan hər bir əlil insan üçün uğur simvoluna çevriləcək və qəm-kədərlərini bir kənara ataraq uğurlu və xoşbəxt bir həyat yaşamaq istəyən bütün fiziki məhdudiyəti olan insanlar Samiri özlərinə ideal seçərək, onun kimi iradəli olmağa çalışacaqlar. Yəni ki, «Hədəfdəki İnsan» romanını oxuyan bütün fiziki əngəlli insanların tək hədəfi Samir kimi olmaq olacaq. Maraqlı və gözlənilməz hadisələrlə zəngin olan romanın sujet xətti çox mürəkkəbdi. Fiziki məhdudiyəti olan insanların sosial problemlərinin qabardıldığı və hadisələrin əlaqəli şəkildə, bir-biriylə vəhdət təşkil etdiyi əsər, orqan mafiası və narkotik alveri ilə məşğul olan beynəlxalq cinayətkar qrupdan, sosial problemlər burulğanında çırpınan Argentinə ailədən, Bakıda yaşayan və fiziki məhdudiyəti olan

bir oğlanın yaşam tərzdən və əlil insanlara xoşbəxt həyat və gözəl gələcək vermək üçün möhtəşəm bir təşkilat yaratmağa nail olan yerimə əngəlli 1-ci qrup əlil baş qəhrəman, Samirdən bəhs edir. Oxucunu girişdən finaladək maraqla və intizarda saxlayan əsərdəki hadisələr əsasən Azərbaycan, Türkiyə, İspaniya, Rusiya və Argentinada cərəyan edir. Əsərin əsas ideologiyası, fiziki məhdudiyəti olan insanları sağlam insanların asılılığından qurtarmaq prinsipi üzərində qurulub. Kitabın digər dillərə tərcümə olunaraq xarici ölkələrdə yayımlanma ehtimalını nəzərə alaraq, əsərdə Azərbaycanın bölgələri, tarixi, mətbəxi, musiqisi haqda və İslam dini barədə müəyyən məlumatlar yerləşdirilib.

P.S. Belə bir kitab yazmaq səbr tələb edir insandan. İstedad tələb edir, iradə istəyir adamdan. Bu mövzuda kitab yazmaq üçün gərək məhz bu cür olasan. Ürəyini qoyasan gərək kitab üçün. Kitab oxumaqla arası olmayan bir insanın, məzmununu eşitdikdən sonra böyük həvəslə oxumaq istəyəcəyi bir kitabdır «Hədəfdəki İnsan». Himayəsindəki fiziki məhdudiyəti olan övladının xüsusi qayğıya və nəvəzişə ehtiyacı olduğunun əhəmiyyətinə inanan və övladının xoşbəxt gələcəyi üçün ona bütün varlığı ilə kömək etmək istəyən ana və atanın daim ehtiyac duyacağı bir kitabdır «Hədəfdəki İnsan». Sağlam insanlar da ətraflarında olan əlil insanları yaxından tanımaq və onlara qarşı necə davranmaq lazım olduğunu bilmək üçün «Hədəfdəki İnsan» kitabını mütləq oxumalıdırlar. Ümidvaram ki bu romanı oxuyan hər bir əlil insanda ruh yüksəkliyi yaranacaq və onlara qarşı olan yanaşma tərzi dəyişəcək. Daha heç ki onları uğursuz kimi qəbul edib, onları görərəkən qulaqlarını çəkməyəcək. İnanıram ki «Hədəfdəki İnsan» kitabını oxuyan hər bir əlil insanın həyatı müsbət bir şəkildə dəyişəcək və ümumiyyətlə bu kitab həyatın bir çox sahəsində onlara yol göstərən bir mayak olacaq.

Bu gün öz üzərində işləyərək, uğur qazanan əngəlli insanlar az deyil. Bu insanlar «Bir problemdən ötrü min nəfərə ağız açmaq» üsulundan imtina edərək, özlərini inkişaf etdirməkdən ötrü var qüvvələri ilə çalışırlar. Lakin müəyyən əngəlli insanlar da var ki, əlilliyi bəhanə edərək heç bir iş görmək istəmirlər. Bu tip insanlar özlərini daimi olaraq nəyəsə ehtiyacı olan birisi kimi göstərərək, davamlı olaraq kimlərdənsə kömək umurlar. Bu məqalə onlara vəziyyətlərini izah etmək, həvəsləndirmək və onlara istiqamət vermək üçündür. Bu cür insanlar bilməlidirlər ki, əlil arabasından istifadə etmələri və ya digər fiziki problemlərinin olması onlara kiməsə yük olmaq haqqı qazandırmır. Əziz dostlar, bilirəm ki həyatınızda bir çox işlər qaydasında getmir. Ancaq bu sizə həyatdan tamamilə imtina edərək özünü zə qapılmağa əsas vermir. İlk növbədə, çalışın heç vaxt ruhdan düşməyin. Yadınızda saxlayın, «Ümidini itirməyən adamı məğlub hesab etmək olmaz» Tənbəlliyin daşını atıb, öz üzərinizdə işləməyə başlayın. Öz üzərinizdə nə qədər çox işləsəniz, həyatda bir o qədər çox uğur əldə edəcəksiniz. Əgər bu gün kiminsə köməyinə möhatacsınızsa, hər ay pensiyanın yolunu gözləyirsinizsə, sabaha heç bir ümidiniz yoxdursa və nəhayət özünü zü bədbəxt hiss edirsinizsə bilin ki bütün bunların tək səbəbkarı sizin özünüzsünüz. Siz inkişaf etmək üçün sadəcə cəhd edin, uğur özü gəlib sizi tapacaq.

ZAMAN ÜZƏRİNDƏ QƏLƏBƏ

Saat 8:30. Günəş şüaları binaların pəncərələrində və

dükənlərin vitrinlərində bərq vuraraq bu gözəl yay səhərini salamlayırdı. Əlil arabasında oturmuş 20 yaşlı Rizvan, pəncərədən şəhərə tamaşa edə-edə xəyala dalmışdı. Gözü dayanacaqda dayanıb avtobus gözləyən insanlarda olsa da, fikri tamam başqa yerdə idi. Hər bir insanda olduğu kimi onun da arzuları var idi. O da digər həmyaşıdları kimi institutda oxumaq, futbol oynamaq, iş-güc sahibi olmaq, ailə qurmaq istəyirdi. Həyatın ona bəxş etdiyi gənclik enerjisini xərcləmək üçün vulkan kimi püskürmək, tufan kimi əsib-coşmaq istəyirdi. Azad olmaq istəyirdi Rizvan. Bulvara, dənizə getmək, öz gəncliyini mənalı və səmərəli yaşamaq istəyirdi. Özünü xəyalında gah varlı biznesmen, gah da peşəkar idmançı kimi təsəvvür edirdi. Gah şəxsi villasında dostları ilə əyləncə partisi qururdu, gah da məşhur bir rəssam olub sərgi açırdı xəyalında. İndi də pəncərədən baxa-baxa avtobusda getməyin necə bir hiss olduğunu düşünürdü. Uşaq vaxtından əlil arabasında oturmağa məcbur qalması onu həyatın bir çox şeylərindən, hətta bu cür sadə şeydən də məhrum etmişdi. Bu yaşadək atası onu lazım olan hər bir yerə şəxsi maşını ilə apardığından kənar şəxslərlə eyni maşında getmək, həmin insanların dayanacaqlarda bir-birilərini əvəz eləməsi, maşından hansısa təyin edilmiş dayanacaqda düşmək ona yad bir hiss idi və hətta bu barədə düşünmək belə ona qərribə gəlirdi. Xəyalında təzəcə avtobusun içini canlandırmışdı ki anasının səsinə fikrən ayıldı.

- Rizvan, qayğanaq hazırdı. Gəl yeməyini ye.

Səhər yeməyini bitirdikən sonra beynində bu gün vaxtını öldürmək üçün görəcəyi işlərin siyahısını tutmağa başladı.

1. Televizorda filmə baxmaq.
2. Krossvord yazmaq.
3. Telefonda dost-tanışla danışmaq.

3. "Playstation" oynamaq
4. Nahar yeməyindən sonra 2 saat yatmaq
5. Qonşu oğlanla nərd oynamaq.

Dünən bütün gününü kompyuterlə keçirtmişdi deyə gözləri ağrıdığından bu gün özünə söz vermişdi ki kompyutərə yaxın düşməsin. Axşam saat 11-də yerinə uzanıb yatmağa hazırlaşarkən bu günü necə keçirtdiyini düşündü. Bu gün demək olar ki heç darıxmamışdı. Bu günə planlaşdırdığı bütün işləri artıqlaması ilə görə bilmişdi. Dayısıgilin onlara qonaq gəlməsini və şam yeməyindən sonra televizorda maraqlı bir verilişə baxmasını da nəzərə alsaq demək olar ki bu gün vaxtın necə keçib-getdiyini hiss etməmişdi. Onun demək olar ki hər günü belə keçirdi. Hər gün səhər yeməyindən sonra gün ərzində bekar qalmamaq üçün vaxtını necə keçirdəcəyini beynində planlaşdırır və əsasən darıxmamaq üçün ya kompyuterdə oyun oynayır, ya "çat" dostları ilə yazışır, televizorda filmə baxır, krossvord yazır, ya da qonşu oğlanlarla nərd oynayırdı. Öz gələcəyini isə yalnız xeyallarında qurub-yaradırdı. Demək olar ki baxdığı hər bir filmin baş qəhrəmanına oxşadırdı özünü öz təsəvvüründə. Qarşılaşdığı hər bir çətinliyi əlilliyin üzərinə yıxırdı. Onun anlayışına görə əgər əliliydisə, deməli heç bir iş görməməliydi. Əgər bu gün heç bir iş görməyib, gününü yalnız boş istirahətlə keçirdirdisə deməli buna haqqı var idi. Axı o əlildir. Onun düşüncəsi məhs bu cür idi.: "Mən əlil bir insanam. Mən nə bacarıram ki? Mən nə edə bilərəm ki?". Onun düşüncəsinə görə bu həyatda onun üzərində heç bir məsuliyyət yox idi. Bəli, Rizvan öz həyatını bu cür qurmuşdu. Öz gələcəyini düşünmədən, niyə bu vəziyyətdə olduğunu fikirləşmədən, həyatı dərk etmədən, öz gələcəyini yalnız xeyallarında və arzularında yaşadaraq. Düşdüüyü vəziyyətdən çıxmaq barədə ümumiyyətlə maraqlanmıdı. Bəli, onun həyatı məhz bu cür idi.

P.S. Təəssüf ki bu gün bir çox əlil insanlarımızda vəziyyət bu cürdür. Bir çoxları tənbelliyin ucbatından, bəziləri ruh düşgünlüyünə görə, bir çoxları da məlumatsızlıq üzündən - yəni ki nə edəcəklərini bilmədiklərindən bu vəziyyətdə yaşayırlar. Belə bir yaşayış tərzii isə onların onsuz da dar çərçivədə olan həyatlarını daha da məhdudlaşdırır və onları digər insanlardan daha çox asılı vəziyyətə salır. Hər bir insanda olduğu kimi fiziki məhdudiyəti olan insanların da arzuları, gələcək barədə planları, çatmaq istedikləri məqsədləri var. Lakin əsas problem bundadır ki hər bir əlil insan öz xəyalında daxili bir dünya quraraq, onun təsiri altında yaşayır və reallıqdan qaçirlar. Bəzi fiziki məhdudiyətli insanlar var ki, düşdükləri vəziyyətdən çıxmaq istəyirlər. Lakin, sadəcə istəyirlər. Bunun üçün heç bir cəhd etmirlər. Çoxları bunun üçün infrasukturun olmasından gileylənir, digərləri maddi vəsaitin azlığını əsas gətirir, bir çoxları da fiziki məhdudiyətli olduqları üçün heç bir iş görə bilməyəcəklərini düşünürlər. Lakin bütün bunlar əsassız səbəblərdir və bəhanədən başqa bir şey deyildir. Bu işdə valideyinlərin də üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Məhs valideyinlər hər bir vasitədən istifadə edərək öz övladlarında ruh yüksəkliyi yaradaraq, onları öz üzərilərində işləməyə həvəsləndirməli və onlara bu yolda bütün varlıqları ilə maddi və mənəvi dəstək olmalıdırlar. Gəlin Rizvanın həyatına nəzər yetirək. O, bu həyatda heç nəyə nail olmamış, heç bir uğur qazanmamış, heç bir şey əldə etməmişdir. Ürəyində böyük arzuları olsa da, özünü xəyalında bir sənət sahibi kimi görüb, müəyyən bir səviyyəyə yüksəldiyini təsəvvür etsə də, reallıqda xəyallarını gerçəkləşdirmək üçün, arzularını həyata keçirtməkdən ötrü heç bir şey eləməirdi. Əvəzində onlarla üsul fikirləşirdi ki gününü yola verə bilsin. Darıxmasın, bekarçılığa qalib gəlsin. Hansı ki o nərd oynamağa ayırdığı vaxtda hər

hansı bir xarici dil öyrənə bilərdi. Krossvord yazdığı vaxtı idmana sərf edə bilərdi. Hansı ki xarici dil öyrənəndə də, idman edəndə də vaxtdan gedir və darıxmağın nə olduğunu bilmirsən. Hər bir əlil insan bilməlidir ki bekarçılıqdan yaxa qurtarmaq üçün hər hansısa bir boş əyləncəyə həsr etdikləri vaxtı, onların inkişafına köməklik göstərəcək bir şeyə sərf etsələr daha çox xeyir qazanmış olacaqlar. Vaxt isə istənilən işi görəndə keçib gedir. Nərdi oynayıb bitirən kimi hər şey keçmişdə qalır, öyrəndiyin hər hansı bir material isə daimi olaraq sənirlədir. Krossvordu yazıb doldurduqdan sonra qazeti büküb bir kənara atırsan, peşə bacarığını artırmaq isə daimi olaraq sənə kömək edəcək. Məşhur bəstəkarlardan biri tələbələrinə skripka dərsi vermək üçün bir tələbənin evindən digərinin evinə gedərkən yolda keçirdiyi vaxta 2 xarici dil öyrənmişdir. Vaxtının qədrini bilin və ondan istifadə etməyə çalışın. Vaxtdan düzgün istifadə etməyi bacarsanız uğur sizinlə olacaq. Əgər bu gün valideynlərinizin hesabına müəyyən ehtiyaclarınızı təmin edirsinizsə belə, unutmayın ki bu daimi olaraq bu cür davam etməyəcək. Əgər valideynlərinizin gəliri, ömrünüzün sonunadək sizə bəs edəcək qədər pul yığmaq üçün kifayət etmirsə, demək gələcək haqda fikirləşməyə dəyər. Gələcəkdə kimdənsə asılı vəziyyətdə yaşamamaq üçün indidən tədbir görməlisiniz. Əlilliyi olan insanlar çox gözəl sənətkar ola bilərlər. Xanımlar xalçaçılıq, toxuculuq, dərzilik peşələri ilə məşğul ola, rəngli muncuqlardan və digər əşyalardan bəzək əşyaları düzəldə bilərlər. Kişilər isə telefon, elektron avadanlıqları və ya saat ustası ola, heykəltaraşlıq və ya xarratlıq peşələrinə yiyələnə bilərlər. Bununla bəhəm, hər iki cinsin nümayəndələrinin məşğul ola biləcəkləri ortaq peşələr də var ki, bunlar idmanla məşğul olmaq, rəssamlıq, kompyüter mütəxəssisi, musiqi alətlərinə ifa, dizayner v.s. peşələridir. Təbii ki burda yazılan peşə

adları sadəcə olaraq nümunə üçün verilib və hər bir əlilliyi olan insan fiziki vəziyyətinin işləməyə imkan verdiyi istənilən bir peşəylə məşğul ola bilər. Kimin hansı peşəylə məşğul olmaq istəməsindən asılı olmayaraq, gərək insan məqsədinə doğru inamla, səbrlə, möhkəm iradəylə, ağılla və planlı şəkildə irəliləsin. Əks halda çəkdiyi zəhmətin nəticəsi xeyli aşağı olacaq. Elə indi bütün qüvvənizi toplayıb həyatla mübarizəyə başlayın və qalib gələcəyinizdən heç bir şübhəniz olmasın. Bu günədək qarşılaşdığınız uğursuzluqları unudun. Keçmiş uğursuzluqların xatirələri ilə yaşamaq sizə fayda verməz. Artıq yeni planlar ətrafında köklənib qarşıya baxmaq lazımdı. Öyrənməyə davam etmək, işinin ən yaxşısı olmaq üçün çalışmaq lazımdı. Bu mübarizədə sizin ən yaxın və etibarlı köməkçiniz isə "Hədəfdəki İnsan" kitabı ola bilər. Bu kitab mübarizənizin hər bir mərhələsində sizə məsləhətçi olmaqla bərabər, çətinliyə düşdüyünüz anlarda da yardımçınız olacaq. Elə indi hədəfə gedən yolda sizin üçün mayak olacaq "Hədəfdəki İnsan" kitabını əldə edin və uğurun zivəsinə yüksəlin.

Bu gün Azərbaycanda əlil problemləri üzrə ixtisaslaşmış Qeyri Hökumət Təşkilatlarının, Cəmiyyətlərin və İctimai Birliklərin sayı kifayət qədərdir. Bu tip qurumların yaradılmasında əsas məqsəd Azərbaycanda yaşayan əlil insanların sosial problemlərinin həlli və hüquqlarının müdafiəsində yaxından iştirak etmək. Onların həyat dəyərini yüksəltməklə, ölkənin ictimai həyatında yaxından iştirak etmələrinə kömək etmək olmuşdur. Bu gün əlilliyi olan insanların bəziləri, əlil olmaqlarından istifadə edərək özlərini inkişaf etdirməkdən boyun qaçırdılar və bütün günlərini tənbəlliklə keçirdərək düşünürlər ki, bu tip təşkilatlar onlara xidmət etməyə borcludur və onların bütün problemlərini həll etməlidirlər. Məhs bu cür yalnız düşüncədən təsirlənərək Qeyri Hökumət Təşkilatlarının işini tənqid edən əlil insanlara da rast gəlmək olur. Hansısa fiziki problemini bəhanə edərək, tənbəlliyi ucbatından gözünü onun-bunun əlinə dikən və güya ki ümidlərini QHT-lərə bağlayan həmin əlilliyi olan insanlardan soruşsaq ki «Son 3 ayda özünüz öz gələcəyiniz və ya normal yaşayışınız üçün nə etmişiniz?» verəcəkləri cavablar məlumdur «Mən bu vəziyyətdə nə edə bilərəm ki? Mən heç nə bacarmıram. Nə isə etmək üçün şərait yoxdur v.s.». Bu cür cavablar verən əngəlli insanların hansı addımları atmalı olduqlarını «Zaman üzərində qələbə» adlı məqaləmdə geniş şəkildə izah etmişəm. Qeyri Hökumət Təşkilatı, maddi gəliri olmayan, müstəqil qurumdur. Əsas vəzifəsi isə, qurumun fəaliyyətini əhatə edən sahə üzrə layihələr hazırlayaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasına və ya müxtəlif qrant təşkilatlarına və yardım fondlarına təqdim edərək, aldıqları maddi vəsaitin hesabına nəzərdə tutduqları layihəni həyata keçirdirlər.

Təbii ki heç bir əngəlli insan pis yaşamağa layiq deyil. Sadəcə, gəlin fikirləşək görək biz özümüz-özümüz üçün nə edə bilərik. Yoxsa doğrudanmı biz bu qədər acizlik və yalnız başqalarının köməyinə möhtacıq. Məncə Azərbaycanda yeni bir təşkilatın yaradılmasına ehtiyac var. Elə bir təşkilat ki, heç bir qrantdan asılı olmayaraq şəxsi büdcəsi hesabına fəaliyyət göstərsin və əlilliyi olan insanlara, özlərini inkişaf etdirməkdən ötrü hərtərəfli şərait yaratsın. Bu məqalə, əlilliyi olan insanların arzusunda olduğu və mənim yaratmaq istədiyim təşkilatdan bəhs edir.

«ÜMİD» TƏŞKİLATI

Əziz dostlar, «HƏDƏFDƏKİ İNSAN» kitabında bəhs edilən bir təşkilatın olmasını istərdinizmi? Fiziki məhdudluğu olan insanlara hər bir sahədə dəstək ola biləcək bir təşkilat. Sizin arzularınızı və tələblərinizi qane edən bir təşkilat. Yeni nəsil texnologiya və avadanlıqlarla təhciz edilmiş müasir infrastrukturunu və öz işinə məsuliyyətlə yanaşaraq vicdanla işləyən, yüksək təcrübəyə malik işçi heyəti olan bir təşkilat...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhdudluğu olan insanların özlərini göstərməsi üçün münbit şərait yaratsın və bunun üçün sərğilər, yarmarkalar, idman turnirləri və başqa tədbirlər keçirərək onların əl işlərini və digər bacarıqlarını ictimaiyyətə təqdim etsin...

Elə bir təşkilat ki, fiziki problemi olan insanlara yüksək təhsil imkanı yaratsın. Distant və inkluziv təhsil verən məktəblərin və ali təhsil ocaqlarının yaranmasına və artmasına nail olsun...

Fiziki məhdudluğu olan insanların cəmiyyətə inteqrasiya etməsi üçün bütün mümkün imkanlardan istifadə edən və onların ictimai həyatla əlaqəsini gücləndirən, fiziki məh-

duduiyyəti olan insanlara bərabər hüquqlar və imkanlar yaradılaraq bir çox sağlam insanların əlil insanlara qarşı olan mənfi düşüncələrini və neqativ hərəkətlərini 180 dərəcə dəyişə bilən bir təşkilat...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhduduiyyəti olan insanların cəmiyyətdən asılılığını qismən azaltsın, bəzi sahələrdə isə tamamilə aradan qaldırsın...

Xüsusi avadanlıqlarla təchiz olunmuş xüsusi peşə məktəbləri yaradaraq fiziki imkanları məhdud insanların istedadlarını inkişaf etdirməsi və onların əldə etdikləri peşə bacarıqlarına uyğun işlə təmin edilməsinə şərait yaradan bir təşkilat...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhduduiyyəti olan insanlarla bağlı bütün infrastrukturun yaranmasını təmin edərək, onların həyat dəyərini yüksəltsin...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhduduiyyəti olan insanların sosial problemlərinin yaxşılaşdırılmasında fəal iştirak edərək, onlara psixoloji və hüquqi yardım etsin...

Fəaliyyət sahəsi yalnızca dəyirmi masalar, simpoziumlar, konfranslar, diskussiyalar, seminarlar, forumlar və tədbirlər təşkil edərək, yalnızca danışmaqla işini bitmiş hesab etməkdən ibarət olmayan, bunun əvəzində real işlər görərək, əlil insanlara xoşbəxt və qayğısız bir gələcək vermək üçün var gücüylə çalışan bir təşkilat...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhduduiyyəti olan insanlara pul, ərzaq, ev əşyası kimi müəyyən maddi yardımlar edərək onları özlərindən asılı vəziyyətə salan bir təşkilat yox, ehtiyacı olan hər bir şeyi heç kimdən asılı olmayaq, əlilliyi olan insanların özlərinin əldə etmələri üçün onlara şərait yaradan və istiqamət verən bir təşkilat olsun...

Elə bir təşkilat ki, Azərbaycanın bütün şəhər və rayonlarında öz filialını yaratsın və fiziki məhduduiyyəti olan insanları bir təşkilatda toplamaqla, onların problemlərini daha yaxından öyrənib, araşdıraraq, bütün problemlərin kökü-

nü, mənbəyini tapmağa nail olsun və əldə edilən məlumatları dərindən analiz edərək, əlil insanların dərdlərinə çarə tapıb, problemlərini yüksək səviyyədə həll etsin...

Elə bir təşkilat ki, xarici ölkələrlə sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərsin və bu fəaliyyətin nəticəsində digər dövlətlərin bu sahədə olan təcrübələrini vahid bir proqramda birləşdirərək fiziki məhdudiyəti olan insanlar üçün mükəmməl bir sistem yaratsın. Bundan əlavə, müxtəlif ölkələrdən fiziki məhdudiyəti olan insanları Azərbaycana dəvət edərək, onlarla ölkəmizdəki əlil insanlar arasında forumlar və tədbirlər təşkil edərək, onlar arasında dostluq və mehribanlığa söykənən sıx əlaqə yarada bilsin...

Elə bir təşkilat ki, fiziki məhdudiyəti olan insanların valideyinlərinin mütəmadi olaraq bir yerə yığışaraq görüşlər keçirdib, fikir mübadiləsi aparmalarına yardımçı olsun...

Elə bir təşkilat ki, tabeliyində olan işçilərin 50 faizini fiziki məhdudiyəti olan insanlar təşkil etsin. Bununla bəhəm birgə müəssisələr, fabriklər, fermalar və kəndli təsərrüfatları yaradaraq fiziki məhdudiyəti olan insanların sağlam insanlarla birgə işləməsini təmin etsin. İşləməklə yanaşı fiziki sağlamlığı məhdud olan uşaqların oynaması və əlilliyi olan insanların mənalı istirahətini təmin etsin...

Elə bir təşkilat ki, öz mətbu orqanı və rəsmi veb sahifəsi olsun. Bununla yanaşı, televiziya kanallarının birində həftəlik ən az 14 saatlıq efir vaxtı olsun...

Elə bir təşkilat ki, hər 3 aydan bir, öz fəaliyyəti haqqında ictimaiyyətə hesabat versin...

Elə bir təşkilat ki, dünyada ilk dəfə olaraq yalnız fiziki məhdudiyəti olan insanların rol aldığı film və ya serial çəkilişinə nail olsun...

Elə bir təşkilat ki, şüarı "Fiziki vəziyyətin necə olursa olsun, özünlə fəxr et!" olsun...

Hər bir əngəlli insan üçün onu başa düşsən və ona dəstək verən bir ailəyə sahib olmaq əvəzedilməz bir nemətdir. Mənim bəxtim gətirib ki belə bir ailədə dünyaya gəlmişəm. Ailə üzvlərim hər bir işdə mənə dəstək olub, hər zaman məni cəmiyyət içərisinə çıxardıblar. Mənə o qədər dəyər veriblər ki, bəzən fiziki məhdudiyətli olduğumu belə unutmuşam. Əlbəttə ki, bunları hər bir valideyn öz əlil övladı üçün etməlidir. Bu məqalə, himəyəsindəki əngəlli uşağa qarşı olan valideyn münasibətindən bəhs edir. Valideynlərim hər zaman mənimlə qürur duyublar. Görəsən doğrudanmı mən qürur duyulacaq işlər görmüşəm. Bilmirəm. Amma, istənilən halda onlara təşəkkür edirəm.

VALİDEYN QAYĞISI

Ailə, uşaqların sağlam şəkildə yaşamaqlarında və inkişaf etmələrində ən əsas amildir. Buna görə də normal və ya əngəlli olmasından aslı olmayaraq, hər bir uşağın ailəyə ehtiyacı var. Ailələr üçün, əlilliyi olan bir uşağa sahib olmaq, həyatlarının ən çətin sınaqlarından biridir. Modern həyatda normal bir uşağa sahib olmaq belə ailədə müəyyən çətinliklər yaradarkən, uşağın əlil olması həmin ailə üçün uzun və maneələrlə dolu bir səfərin başladığı anlamını verir. Çünki əlilliyin insanın yalnız özünə deyil, onun ailəsinə də çox böyük təsiri var. Fiziki məhdudiyəti olan insanın valideyni olmaq çox çətin və məsuliyyətlidir. Aparılan təcrübələrdən sonra belə məlum olmuşdur ki, valideynlərin öz əlil övladlarına yanaşması 2 mərhələ üzərində qurulmuşdur.

1. İlkin mərhələ «şok» adlanır və uşağın əlil olmasını ilk dəfə öyrəndikləri andır. Valideynlər bu mərhələni aqlamaq və ya özünü çarəsiz hiss etməklə keçirdirlər.

2. Müdafiə mexanizmi sayılan ikinci mərhələ. Əlilliyi olan uşağın gələcəyiylə bağlı olan narahatlıqlar, qayğılar, öhdəliklər və məsuliyyət bu mərhələnin çətin keçilən yollarıdır.

Bu yolları daha asan və əziyyətsiz keçmək üçün bir neçə qaydaya mütləq şəkildə əməl etmək lazımdır. İlk öncə, əlilliyi olan uşağı bu vəziyyətiylə qəbul etmək lazımdır. Əgər valideynlər öz övladlarının əlilliyini qəbul etsələr, həmin ailəyə yaxın olan insanlar da (qohum-qonşu) bunu qəbul edəcəklər. Öz ailələri tərəfindən normal fərd kimi qəbul edilməyən əngəlli insanlarda ruh düşkünlüyü, özünə- inamsızlıq və ətrafındakı bütün insanlara qarşı kompleks yaranır ki bu da həmin fiziki məhdudluğu olan insanların ictimaiyyət içinə çıxmasını böyük ölçüdə məhdudlaşdırır. Ailənin əlil şəxsə dəstək verməsi isə, əngəlli insanın günlük həyata inteqrasiyasını nəzərə cərpacaq dərəcədə asanlaşdıracaq. Əziz valideynlər: Bunu unutmayın ki, əlilliyi olan uşağa sahib olmaq hər şeyin sonu deyildir. Ölkəmizdə və dünyada həyatlarını normal bir şəkildə davam etdirən və iş-güc sahibi olan xeyli sayda əlil insan vardır. Siz də hər bir sahədə öz övladınıza dəstək olaraq onun gələcəyini təmin edin. Hər bir valideynin ən çox istədiyi şey, övladıyla öyünmək və onun uğurları ilə fəxr etməkdir. Əlil olduğu halda uğur qazanıb nəticələr əldə edən insanlar kifayət qədərdir. Uğurun əsas sirri budur ki, valideynlər öz əlil övladlarının üzərində, idmançısını qızıl medal qazanmaq üçün yarışa hazırlayan məşqçi kimi işləməli və ona istədiyi peşəni öyrənməkdə yardım etməlidir. Əlilliyi olan insanın mümkün olduğu qədər müstəqil olması, özünü inkişaf etdirməsi, təhsilə və peşəyə yiyələnmələri üçün valideynləri bütün mümkün vasitələrlə övladlarına mütləq şəkildə dəstək verməlidirlər. Çox təəssüf ki, bu gün bir çox

valideynlər əlilliyi olan övladlarına biganə yanaşaraq, onlara qarşı səhlənkar davranırlar. Halbuki, fiziki məhdudiyəti olan insana ən birinci öz ailəsi yardım etməli, hər bir halda maddi və mənəvi olaraq ona dəstək olmalıdır. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 38-ci maddəsinin 2-ci bəndində deyilir ki «**Yardıma möhtac olanlara kömək etmək ilk növbədə onların ailə üzvlərinin borcudur**». Təəssüf ki, bu gün əlilliyi olan övladını evdə saxlayan və onu cəmiyyət üçün çıxartmağa utanan valideynlər də var. Məhz cəmiyyətdəki insanların əlil uşaqlara qarşı olan mənfi yanaşma tərzindən utanan valideynlər öz övladlarını evdə qapalı saxlayırlar. Belə valideynlərə məsləhətim budur ki, əngəlli uşaqlarınızı evə həbs etməyin. Onları parka aparın, onlarla birlikdə küçədə gəzişin, qohumlarınızgilə qonaq gedin. Ətrafı onlara tanıdın və ətrafınızda baş verənlər haqda onları məlumatlandırın. Çalışın hər bir sualına cavab verəsiniz. Onlara, edə bilməyəcəkləri bir işi tapşırmayın. Bu onlarda özünəinamsızlığa və depresiyaya səbəb ola bilər. Amma hər hansısa bir işi görmək istəyəndə, onlara «Etmə. Sən bacarmazsan» deməyin. Bir də ki əgər bir işi görmək istəyirlərsə, kömək edin. Həmin işi onların əvəzinə siz görməyin. Bu onların gələcəkdə sərbəst yaşamalarına ən böyük maneədir. Bəzi valideynlər əlilliyi olan övladına qarşı həddən artıq diqqət göstərərək, onu bütün bədbəxtliklərdən müdafiə etmək üçün onun bütün işlərini öz üzərilərinə götürüb, əlilliyi olan uşağın sərbəst hərəkət etməsinə əngəl olaraq onun hərəkət bacarıqlarının inkişafına mane olurlar. Əziz valideynlər. Digər əngəlli uşaqların valideynləri ilə görüşlər təşkil edərək hisslərinizi, fikirlərinizi, təcrübələrinizi, məsləhətlərinizi bölüşüb, fikir mübadiləsi aparın və əlilliyi olan övladınızın xəstəliyi barədə mümkün qədər çox məlumat toplamağa çalışın. Çünki, ailələr əlilliyi olan uşaqlarının xəstəliyi ilə bağlı məlumat topladıqca, uşaqlarına necə kömək edəcəklərini bildikcə yaranan problemlərin öhdəsini

dən gəlmək asanlaşar və yaşadıkları mənfi duyğuların təsiri azalar. Ailə daxilində qardaş-bacı arasında olan münasibətə nəzər yetirilmək, ehtiyac olan önəmli məsələlərdən biridir. Əlilliyi olan şəxslə, qardaş-bacısı arasındakı xoş və mehriban münasibət yaratmaq da valideynlərinin üzərinə düşür. Məhz onlar fiziki məhdudluğu olan şəxsə qarşı necə münasibət qurmaları haqqında hələ kiçik yaşlarından öz övladlarını məlumatlandırmalıdır. Əlilliyi olan şəxsin valideynləri daimi olaraq «Mən öldükdən sonra uşağın vəziyyəti necə olacaq? Özü-özünü dolandıra biləcəkmi?» qayğısı ilə yaşayırlar. Əziz valideynlər, himayənizdəki əngəlli uşağınızı gələcəkdə bir yığın problemlə qarşı-qarşıya qoymamaq üçün indidən tədbir görün. Əlilliyi olan övladınızla qürur duyun, onu hər zaman yüksəkdə tutun, ona həyatla necə mübarizə aparabilecəyini öyrədin, əlil olaraq bu həyatda necə yaşaya biləcəyini başa salın, pozitiv düşünməyi öyrədin ona. Övladınız üçün nə edəcəyinizi düşünün və bunu planlaşdırın. Nəhayətində isə bu planın icrasına başlayın. Belə olan halda həm övladınızın gələcəkdə rahat və sərbəst yaşamasını təmin edəcəksiniz, həm də hər zaman vicdanınız qarşısında özünüzü rahat hiss edəcəksiniz. Əlilliyi olan şəxsin başqasının köməyinə möhtac bir şəkildə yaşamaq məcburiyyətində qalması ucbatından onun valideyni vaxtının çox hissəsini onunla keçirdir və onun təmizliyinin, qidalanmasının, geyinməsinin gəzintisinin qeydinə qalır ki, bu da valideynin öz ehtiyaclarının ödənilməsinə mane olur. Buna görə də öz əngəlli övladlarına baxdıqlarına görə valideynlərə dövlət tərəfindən mütləq şəkildə maaş və pensiya ayrılmalıdır.

P.S. Mövzuya kənardan baxdıqda adama başqa cür görənir, Amma gəlin baxaq görək ana ürəyi bizim düşüncəmizə uyğundurmu ? Bizlər bu mövzuya hansı prizmadan baxırıq-baxaq, valideynlərin hissələrini heç vaxt başa düşməyəcəyik.

Əziz dostlar, bu dəfəki məqaləm hüquqdan bəhs edəcək. Hüquq mövzusu çox geniş bir müstəvini əhatə edir və əlillərlə bağlı qəbul edilmiş bütün qanun və fərmanları bura yerləşdirmək mümkün olmadığından mən bu dəfəki məqaləmdə sizlərə yalnız BMT-nin «Əlillərin hüquqları haqda» Konvensiyasını və «Fakultativ Protokol»u təqdim edirəm. Çalışın bacardığınız qədər digər qanunları da oxuyasınız ki öz hüquqlarınızı biləsiniz. Belə olsa, hər bir halda öz haqqınızı tələb etmək iqtidarında olacaqsınız.

Azərbaycan Respublikası «Əlillərin hüquqları haqqında» Konvensiyaya qoşulan və onu parlamentdə ratifikasiya edən öncül ölkələr sırasındadır. Bu fakt özlüyündə, ölkəmizdə əlillik məsələlərinin dövlət siyasətində nə qədər prioritet məqsəd daşdığını göstərir.

HÜQUQŞUNAS

«Əlillərin hüquqları haqqında» Konvensiyaya qoşulmaq barəsində

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisi tərəfindən 2006-cı il dekabrın 13-də qəbul edilmiş «Əlillərin hüquqları haqqında» Konvensiyaya müvafiq bəyanatla (bəyanatın mətni əlavə olunur) qoşulsun.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 oktyabr 2008-ci il
№ 686-IIIQ

Əlillərin hüquqları haqqında

KONVENSIYA **Preambula**

Bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər.

a) Cəmiyyətin bütün üzvlərinə xas olan ləyaqət və dəyərlərin və onların bərabər və ayrılmaz hüquqlarının, azadlığın, ədalətin və ümumbəşəri sülhün əsası kimi qəbul olunması barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində bəyan olunmuş prinsipləri *xatırlayaraq,*

b) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamədə və İnsan hüquqları haqqında beynəlxalq paktlarda hər bir insanın onlarda göstərilən bütün hüquq və azadlıqlara hər hansı fərq qoyulmadan malik olduğunu bəyan və təsbit etdiyini *nəzərə alaraq,*

c) insanın bütün hüquqlarının və əsas azadlıqlarının ümumiliyini, ayrılmazlığını, qarşılıqlı asılılığını və qarşı-

lıqlı əlaqəsini, habelə ayrı-seçkiliyə yol verilmədən əlillərin onlardan tam istifadəsinə zəmanət verməyin zəruriliyini təsdiq edərək,

d) İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakta, Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakta, İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında Beynəlxalq Konvensiyaya, Qadınlara münasibətdə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında Konvensiyaya, işgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı Konvensiyaya, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyaya, bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Beynəlxalq Konvensiyaya *istinad edərək*,

e) Əlilliyin təkamül edən anlayış olduğunu və əlilliyin insanların səhhətinin pozulması ilə onların münasibət və mühit baryerləri arasında baş verən və bu insanların cəmiyyətin həyatında digərləri ilə bərabər səviyyədə tam və səmərəli iştirakına mane olan qarşılıqlı təsirin nəticəsi olduğunu *nəzərə alaraq*,

f) Əlillər üçün bərabər imkanların təmin edilməsi üçün milli, regional və beynəlxalq səviyyələrdə strategiyaların, planların, proqramların və tədbirlərin həvəsləndirilməsi, hazırlanması və qiymətləndirilməsi baxımından Əlillərə münasibətdə Ümumdünya Fəaliyyət Proqramında və Əlillər üçün bərabər imkanların təmin olunmasının Standart Qaydalarında əks olunan prinsip və rəhbər fəaliyyət istiqamətlərinin vacibliyini *nəzərə alaraq*,

g) Müvafiq sabit inkişaf strategiyalarının tərkib hissəsi kimi əlillik problemlərinin aktuallaşmasının vacibliyini *qeyd edərək*,

h) Həmçinin əlillik əlamətinə görə istənilən şəxsə qarşı ayrı-seçkiliyin insan şəxsiyyətinə xas olan ləyaqətin və

dəyərlərin alçaldılması demək olduğunu *nəzərə alaraq*,

i) Əlillərin müxtəlifliyini *nəzərə alaraq*,

j) Bütün əlillərin, o cümlədən daha fəal şəkildə dəstəklənməyə ehtiyacı olan əlillərin insan hüquqlarının həvəs-ləndirilməsi və müdafiə olunması zərurətini *nəzərə alaraq*,

k) Bütün bu müxtəlif sənədlərə və səylərə baxmaya-raq, əlillərin dünyanın bütün yerlərində bərabərhüquqlu üzv kimi cəmiyyətin həyatında iştirak zamanı maneələrlə və onların insan hüquqlarının pozulması ilə qarşılaşmaq-da davam etməsindən *narahat olaraq*,

l) Hər bir ölkədə, xüsusilə də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə əlillərin həyat tərzinin yaxşılaşdırılması üçün beynəlxalq əməkdaşlığın vacibliyini *qəbul edərək*,

m) Əlillərin öz yerli icmalarının ümumi rifahına və müxtəlifliyinə verdiyi hazırkı və potensial dəyərli töhfə-ləri və əlillərin öz insan hüquqları və əsas azadlıqlarını tam həyata keçirməsinə, habelə əlillərin tam həcmdə iştirakına kömək göstərilməsinin onlarda cəmiyyətə aidlik hissənin möhkəmlənməsinə və cəmiyyətin bəşəri, sosial və iqtisadi inkişafında mühüm uğurlara nail olmağa və yoxsulluğun aradan qaldırılmasına imkan verəcəyini *nəzərə alaraq*,

n) Əlillər üçün şəxsi seçim etmək azadlığı da daxil ol-maqla, onların şəxsi sərbəstliyi və müstəqilliyinin vacib olduğunu *nəzərə alaraq*,

o) Əlillərin strategiya və proqramlara, o cümlədən bilavasitə onlara aid olan strategiya və proqramlara dair qərarların qəbulu prosesinə fəal cəlb olunması imkanına malik olmalarını vacib hesab edərək,

p) İrqi, dərisinin rəngi, cinsi, dili, dini mənsubiyyəti, siyasi və digər etiqadları, milli, etnik, aborigen və ya so-sial mənşəyi, əmlak vəziyyəti, təvəllüdü, yaşı və ya digər əlamətlərinə görə çoxsaylı və ya kəskin ayrı-seçkilik for-

malarına məruz qalan əlillərin qarşılaşdığı çətin şəraitdən *narahat olaraq*,

q) Bir çox hallarda əlil qadın və qızların həm evdə, həm də ondan kənarında zorakılıq, xəsarət yetirilmə və ya təhqir, kobud və ya ikrahlı münasibət, pis rəftar və ya istismar olunma ilə bağlı böyük riskə məruz qalmalarını *nəzərə alaraq*,

r) Əlil uşaqların bütün insan hüquqlarından və əsas azadlıqlarından digər uşaqlarla bərabər həcmdə istifadə etməli olduqlarını qəbul edərək və bununla əlaqədar Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlərin öz üzərlərinə götürdüyü öhdəlikləri *xatırladaraq*,

s) Əlillər tərəfindən insan hüquqları və əsas azadlıqlarının tam şəkildə həyata keçirilməsinə kömək edilməsi üzrə bütün səylərdə gender aspektinin nəzərə alınması zərurətini *qeyd edərək*,

t) Əlillərin çoxunun yoxsulluq şəraitində yaşaması faktını qeyd edərək və bununla əlaqədar yoxsulluğun əlillərə mənfi təsiri problemi ilə ciddi məşğul olmaq zərurətini *qəbul edərək*,

u) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsində təsbit olunmuş məqsəd və prinsiplərə tam hörmət edilməsinə və insan hüquqları sahəsində tətbiq olunan müqavilələrə riayət edilməsinə əsaslanan sülh və təhlükəsizlik şəraitinin əlillərin tam müdafiə olunması üçün, o cümlədən silahlı münaqişələr və xarici dövlətlərin işğalı zamanı əlillərin müdafiəsi üçün mütləq şərt olduğunu *nəzərə alaraq*,

v) Əlillərin bütün insan hüquqlarından və əsas azadlıqlarından tam həcmdə istifadə etmələrinə imkan verdikindən onların fiziki, sosial, iqtisadi və mədəni mühitdən, səhiyyə və təhsildən, habelə informasiya və rabitədən istifadə imkanlarının vacibliyini *qəbul edərək*,

w) Hər bir ayrıca insanın digər insanlara və aid olduğu kollektivə münasibətdə müvafiq vəzifələrə malik olaraq, İnsan hüquqları haqqında Beynəlxalq Billdə qəbul edilmiş hüquqların təşviqinə və onlara riayət olunmasına çalışmalı olduğunu *nəzərə alaraq*,

x) Ailənin cəmiyyətin təbii və əsas özəyi olduğuna və onun cəmiyyət və dövlət tərəfindən müdafiə edilməyə hüququ olduğuna və əlillərin və onların ailə üzvlərinin onların əlillərin hüquqlarından tam və bərabər istifadəsi işinə töhfə verməsinə imkan verən zəruri müdafiə və kömək almalı olduğuna *əmin olaraq*,

y) Əlillərin hüquqlarının və ləyaqətinin təşviqi və müdafiəsi haqqında hərtərəfli və vahid beynəlxalq konvensiyanın əlillərin çox əlverişsiz sosial vəziyyətinin aradan qaldırılmasına və onların həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə bərabər səviyyədə mülki, siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni həyatda iştirakının genişləndirilməsinə mühüm töhfə olduğuna *əmin olaraq*,

aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1

Məqsəd

Bu Konvensiyanın məqsədi bütün əlillər tərəfindən bütün insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının tam və bərabər səviyyədə həyata keçirilməsini həvəsləndirməkdən, müdafiə və təmin etməkdən, eləcə də onların ləyaqətinə hörmət edilməsini həvəsləndirməkdən ibarətdir.

Əlillərə - müxtəlif maneələrlə qarşılıqlı təsir zamanı onların digərləri ilə bərabər səviyyədə cəmiyyətin həyatında tam və səmərəli iştirakına mane olan sabit fiziki, psixi, əqli və ya hissiyyat pozuntuları olan insanlar aiddir.

Maddə 2 **Anlayışlar**

Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün:

«Ünsiyyət»ə dillərdən, mətndən, Brayl əlifbasından, toxunulmaqla duyulan ünsiyyətdən, böyük şriftdən, mümkün mültimedia vasitələrindən, eləcə də çap materiallarından, audio vasitələrdən, adi dildən, qıraətçilərdən, habelə mümkün informasiya - kommunikasiya texnologiyaları da daxil olmaqla, ünsiyyətin gücləndirici və alternativ metodlarından, üsul və formatlarından istifadə daxildir;

«Dil» nitq və jest dilindən və qeyri-nitq dillərinin digər formalarından ibarətdir;

«Əlillik əlamətinə görə ayrı-seçkilik» - məqsədi və ya nəticəsi siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, mülki və ya hər hansı digər sahədə bütün insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının digərləri ilə bərabər səviyyədə tanınmasının, realizə olunmasının və ya həyata keçirilməsinin məhdudlaşdırılmasından və ya inkar olunmasından ibarət əlilliklə bağlı istənilən fərqqoyma, istisna və məhdudsiyyətlər tətbiqetmədir. Ona bütün ayrı-seçkilik formaları, o cümlədən ağılabatan uyğunlaşmadan imtina aiddir;

«Şüurlu uyğunlaşma» - əlillər tərəfindən digərləri ilə bərabər səviyyədə bütün insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının realizəsi və həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə zəruri olduğu hər bir konkret halda qeyri-mütənasib və əsassız yük olmayan zəruri və uyğun modifikasiya və düzəlişlər edilməsi deməkdir;

«Universal dizayn» - adaptasiya və ya xüsusi dizayn zərurəti olmadan bütün insanlar üçün istifadəyə maksimum mümkün dərəcədə yararlı etmək üçün yaradılmış predmetlərin, şəraitin, proqram və xidmətlərin dizaynı deməkdir. «Universal dizayn» zəruri hallarda əlillərin konkret

qrupları üçün köməkçi qurğuları istisna etmir.

Maddə 3

Ümumi prinsiplər

Bu Konvensiyanın prinsipləri aşağıdakılardır:

a) Şəxsi seçim etmək azadlığı və müstəqilliyi də daxil olmaqla, insan ləyaqətinə, onun şəxsi sərbəstliyinə hörmət olunması;

b) Ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi;

c) Cəmiyyətə tam və səmərəli cəlb olunma və daxil olma;

d) Əlillərin xüsusiyyətlərinə hörmət olunması və onların insan müxtəlifliyinin komponenti və bəşəriyyətin bir hissəsi kimi qəbul olunması;

e) İmkanların bərabərliyi;

f) Müyəssərlik;

g) Kişi və qadınların bərabərliyi;

h) Əlil uşaqların inkişaf edən qabiliyyətinə hörmət və onların öz fərdiliyini saxlamaq hüquqlarına hörmət.

Maddə 4

Ümumi öhdəliklər

1. İştirakçı dövlətlər əlillik əlamətinə görə hər hansı ayrı-seçkiliyə yol vermədən bütün əlillərin bütün insan hüquqlarını və əsas azadlıqlarını tam həyata keçirməsini təmin və təşviq etməyi öhdələrinə götürürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər aşağıdakıları öz öhdələrinə götürürlər:

a) Bu Konvensiyada tanınan hüquqların həyata keçir-

rilməsi üçün bütün lazımi qanunverici, inzibati və digər tədbirləri görmək;

b) Əlillərə münasibətdə ayrı-seçkilik yaradan mövcud qanunların, qərarların, adət və əsasların dəyişdirilməsi və ya ləğv olunması üçün bütün lazımi tədbirləri, o cümlədən qanunvericilik tədbirlərini görmək;

c) Bütün strategiyalarda və proqramlarda əlillərin insan hüquqlarının müdafiəsi və həvəsləndirilməsini nəzərə almaq;

d) Bu Konvensiyaya uyğun gəlməyən istənilən hərəkət və metodlardan çəkinmək və dövlət orqanlarının və təsisatlarının bu Konvensiyaya uyğun fəaliyyət göstərməsini təmin etmək;

e) İstənilən şəxs, təşkilat və ya özəl müəssisə tərəfindən əlillik əlamətinə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməsinin aradan qaldırılması üçün bütün lazımi tədbirləri görmək;

f) Əlillərin konkret ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmaq üçün mümkün qədər az adaptasiya və minimum xərclər tələb edən universal dizaynlı malların, xidmətlərin və obyektlərin (bu Konvensiyanın 2-ci maddəsində müəyyən olunan) tədqiqatını və konstruktor nöqtəyi-nəzərindən işlənilib hazırlanmasını həyata keçirmək və həvəsləndirmək, onların müyəssərliyinə və istifadəsinə kömək etmək, habelə standartların və əsas istiqamətlərin işlənilib hazırlanması zamanı universal dizayn ideyasını irəli sürmək;

g) Habelə ilk növbədə bahalı olmayan texnologiyalara diqqət yetirməklə, əlillər üçün uyğun olan informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, sürətli hərəkəti asanlaşdıran vasitələr, qurğular və köməkçi texnologiyalar da daxil olmaqla, yeni texnologiyalarla bağlı tədqiqat və konstruktor işləri aparmaq və ya buna həvəsləndirmək, müyəssərliyinə və istifadəsinə kömək göstərmək;

h) Sürətli hərəkəti asanlaşdıran vasitələr, qurğular və

köməkçi texnologiyalar, o cümlədən yeni texnologiyalar, habelə yardımın digər formaları, köməkçi xidmətlər və obyektlər haqqında mümkün informasiyaları əlillərə vermək;

i) Bu Konvensiyada tanınan hüquqlarla təminat verilən yardım və xidmətlərin təqdim edilməsini təkmilləşdirmək üçün əlillərlə işləyən mütəxəssislərə və heyətə bu hüquqlarla bağlı təlim keçilməsini təşviq etmək.

2. İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlara gəldikdə isə, hər bir iştirakçı dövlət malik olduğu resurslardan maksimum istifadə etməklə, zərurət olduqda isə, beynəlxalq əməkdaşlığa can atmaqla, bu Konvensiyada formulə olunmuş və beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq bilavasitə tətbiq olunan öhdəliklərə xələl gətirmədən bu hüquqların tam həyata keçirilməsinə tədricən nail olmaq üçün tədbirlər görməlidir.

3. Bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə yönələn qanunvericiliyin və strategiyaların işlənilib hazırlanması və tətbiqi və əlillərə dair məsələlər üzrə qərarlar qəbul olunmasının digər prosesləri zamanı, iştirakçı dövlətlər əlil uşaqlar da daxil olmaqla əlillərlə sıx məsləhətləşir və onları təmsil edən təşkilatlar vasitəsilə onları fəal şəkildə cəlb edirlər.

4. Bu Konvensiyada heç bir məsələ iştirakçı dövlətlərin qanunlarında və ya bu dövlətdə qüvvədə olan beynəlxalq hüquq normalarında əks olunan və əlillərin hüquqlarının realizəsinə daha çox kömək edən hər hansı müddəalara toxunmur. Bu Konvensiyada bu cür hüquq və azadlıqların tanınmaması və ya onların daha az həcmdə tanınması bəhanəsi ilə bu Konvensiyanın iştirakçısı olan hər hansı dövlətdə qanunlara, konvensiyalara, qaydalara və ya adətlərə əsasən tanınan və ya mövcud olan hər hansı insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının hər hansı şəkildə məhdud-

laşdırılmasına və ya azaldılmasına yol verilmir.

5. Bu Konvensiyanın müddəaları hər hansı məhdudiyət və ya istisnalar olmadan federativ dövlətlərin bütün ərazisinə şamil olunur.

Maddə 5

Bərabərlik və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi

1. İştirakçı dövlətlər bütün şəxslərin qanun qarşısında və qanuna əsasən bərabər olduğunu və hər hansı ayrı-seçkiliyə yol verilmədən qanunla bərabər səviyyədə müdafiə olunmaq və ondan bərabər istifadə etmək hüquqlarına malik olduqlarını tanıyırlar.

2. İştirakçı dövlətlər əlillik əlaməti üzrə istənilən ayrı-seçkiliyi qadağan edir və əlillərin istənilən zəmində ayrı-seçkilikdən bərabər və səmərəli hüquqi müdafiəsinə təminat verirlər.

3. Bərabərliyin təşviqi və ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması üçün iştirakçı dövlətlər əğlabatan uyğunlaşmanın təmin olunmasına doğru bütün lazımi addımları atırlar.

4. Əlillərin faktiki bərabərliyinin sürətləndirilməsi və ya buna nail olunması üçün zəruri olan konkret tədbirlər bu Konvensiyanın mənasına görə ayrı-seçkilik hesab olunmur.

Maddə 6

Əlil qadınlar

1. İştirakçı dövlətlər əlil qadın və qızların çoxsaylı ayrı-seçkiliyə məruz qaldığını etiraf edir və bununla əlaqədar olaraq onların bütün insan hüquqlarını və əsas azad-

lıqlarını tam və bərabər həyata keçirməsini təmin etmək üçün tədbirlər görürlər.

2. İştirakçı dövlətlər qadınların bu Konvensiyada əksi-ni tapan insan hüquqlarını və əsas azadlıqlarını həyata ke-çirməsinə və realizə etməsinə zəmanət vermək məqsədilə onların hərtərəfli inkişafının təmin olunması, vəziyyətlə-rinin yaxşılaşdırılması və hüquq və imkanlarının genişlən-dirilməsi üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər.

Maddə 7

Əlil uşaqlar

1. İştirakçı dövlətlər əlil uşaqların digər uşaqlarla bə-rabər səviyyədə bütün insan hüquqlarını və əsas azadlıq-larını tam həyata keçirməsini təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər.

2. Əlil uşaqlara münasibətdə bütün hərəkətlər zamanı ilk növbədə uşaqların ali maraqlarına diqqət ayrılır.

3. İştirakçı dövlətlər əlil uşaqların, digər uşaqlarla bə-rabər səviyyədə, onları maraqlandıran məsələlərlə bağlı onların yaşına və yetkinlik səviyyəsinə uyğun olan fikir-lərini sərbəst ifadə etmələrini və bu hüquqların realizəsi üçün əlilliyinə və yaşına uyğun yardım almalarını təmin edirlər.

Maddə 8

Maarifləndirici-tərbiyəvi iş

1. İştirakçı dövlətlər aşağıdakılara nail olmaq üçün təxirəsalınmaz, səmərəli və lazımi tədbirlər görməyi öh-dələrinə götürürlər:

a) Ailə səviyyəsində maarifləndirmə də daxil olmaqla, bütün cəmiyyətin əlillik məsələlərində maariflənməsini yüksəltmək və əlillərin hüquqlarına və ləyaqətinə hörmət olunmasını möhkəmləndirmək;

b) Həyatın bütün sahələrində cinsi mənsubiyyət və yaş zəminində baş verənlər də daxil olmaqla, əlillərə münasibətdə stereotiplərlə, mövhumatla və zərərli adətlərlə mübarizə aparmaq;

c) Əlillərin potensialını və töhfəsini təbliğ etmək.

2. Bu məqsədlə görülən tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

a) Aşağıdakılara yönəlmiş səmərəli ictimai-maarifləndirmə tədbirlərinin genişləndirilməsi və aparılması:

b) Əlillərin hüquqlarına hörmət olunmasının tərbiyə olunması;

c) Əlillər haqqında müsbət təsəvvürlərin təşviqi və onların cəmiyyət tərəfindən daha dərindən başa düşülməsi;

d) Əlillərin vərdislərinin, ləyaqət və qabiliyyətlərinin, habelə onların iş yerində və əmək bazarında verdikləri töhfənin tanınmasına kömək göstərmək;

e) Təhsil sisteminin bütün səviyyələrində, o cümlədən erkən yaşlardan başlayaraq bütün uşaqlarda əlillərin hüquqlarına hörmət edilməsinin tərbiyə olunması;

f) Bütün kütləvi informasiya orqanlarının əlilləri bu Konvensiyanın məqsədlərinə uyğun obrazını yaratmağa həvəsləndirməsi;

g) Əlillərə və onların hüquqlarına həsr edilən tərbiyəvi-tanışlıq proqramlarının inkişaf etdirilməsi.

Maddə 9

İstifadə imkanları

1. Əlillərə müstəqil həyat tərzi keçirmək və həyatın bütün aspektlərində hərtərəfli iştirak etmək imkanının yaradılması üçün iştirakçı dövlətlər əlillərin, digərləri ilə bərabər səviyyədə, fiziki mühit, nəqliyyat, informasiya və rabitədən, o cümlədən informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və sistemlərindən, habelə həm şəhər, həm də kənd rayonlarında əhaliyə açıq olan və ya ona təqdim olunan digər obyekt və xidmətlərdən istifadəsinin təmin olunması üçün zəruri tədbirlər görürlər. Bu imkanlardan istifadəyə əngəl olan maneə və baryerlərin aşkara çıxarılmasını və aradan qaldırılmasını əhatə edən bu tədbirlər xüsusən aşağıdakılara şamil edilməlidir:

a) Məktəblər, yaşayış evləri, tibb müəssisələri və iş yerləri də daxil olmaqla, binalara, yollara, nəqliyyat və digər daxili və xarici obyektlərə;

b) Elektron və təcili xidmətlər də daxil olmaqla, informasiya, kommunikasiya və digər xidmətlərə.

2. İştirakçı dövlətlər həmçinin aşağıdakı məqsədlərlə lazımi tədbirlər görürlər:

a) Əhaliyə açıq olan və ya ona təqdim olunan obyekt və xidmətlərdən istifadə imkanını nəzərdə tutan minimum standartları və rəhbər istiqamətləri işləyib-hazırlamaq, onları tətbiq etmək və onlara riayət olunmasına nəzarət etmək;

b) Əhaliyə açıq olan və ya ona təqdim olunan obyekt və xidmətləri təklif edən özəl müəssisələrin əlillərin onlardan istifadə edə bilməsi üçün bütün cəhətləri nəzərə almalarını təmin etmək;

c) Bütün cəlb olunan tərəflər üçün əlillərin qarşılaş-

dıqları müyəssərlik problemləri üzrə təlimatlandırmanı təşkil etmək;

d) Əhali üçün açıq olan binaları və digər obyektləri Brayl əlifbası ilə icra olunmuş işarələrlə asan oxunan və anlaşılıq formada təchiz etmək;

e) Əhali üçün açıq olan binaları və digər obyektləri onlardan istifadə edilməsi imkanını asanlaşdırmaq üçün xidmətçilərin və vasitəçilərin, o cümlədən bələdçilərin, qiraətçilərin və peşəkar lal-kar tərcüməçilərinin müxtəlif növ xidmətləri ilə təmin etmək;

f) Əlillərin informasiyaya çıxış imkanını təmin etmək üçün onlara kömək və dəstək göstərilməsinin digər lazımı formalarını inkişaf etdirmək;

g) Əlillərin, internet də daxil olmaqla, yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməsini həvəsləndirmək;

h) Qabaqcadan da əldə edilməsi mümkün olan informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının və sistemlərinin, onlardan istifadə imkanlarının minimum xərclə başa gəlməsinin layihələndirilməsini, işlənib-hazırlanmasını, istehsalını və yayılmasını həvəsləndirmək.

Maddə 10

Yaşamaq hüququ

İştirakçı dövlətlər bir daha hər bir insanın yaşamaq hüququ kimi ayrılmaz hüququnu təsdiq edir və əlillərin bu hüququ digərləri ilə bərabər səviyyədə səmərəli həyata keçirməsini təmin etmək üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər.

Maddə 11

Risk vəziyyətləri və fəvqəladə humanitar vəziyyətlər

İştirakçı dövlətlər beynəlxalq humanitar hüquq və insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquq da daxil olmaqla beynəlxalq hüquq üzrə öz öhdəliklərinə uyğun olaraq, silahlı münaqişələr, fəvqəladə humanitar vəziyyətlər və təbii fəlakətlər də daxil olmaqla risk vəziyyətlərində əlillərin müdafiəsinin və təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər.

Maddə 12

Qanun qarşısında bərabərlik

1. İştirakçı dövlətlər hər bir əlilin, harada olmasından asılı olmayaraq, bərabər hüquqi müdafiə hüququ olduğunu təsdiq edirlər.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin həyatın bütün sahələrində digərləri ilə bərabər səviyyədə hüquq qabiliyyətinə malik olduğunu tanıyırlar.

3. İştirakçı dövlətlər əlillərin öz hüquq qabiliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı lazım gələ bilən dəstəyi onların əldə edə bilmələri üçün zəruri tədbirlər görürlər.

4. İştirakçı dövlətlər hüquq qabiliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı bütün tədbirlərin, insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq, sui-istifadə hallarının qarşısını almaq üçün lazımi və səmərəli təminatları nəzərdə tutmasını təmin edirlər. Bu cür təminatlar hüquq qabiliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı tədbirlərin şəxsin hüquqlarına, iradəsinə və seçimlərinə hörmət edilməsinə yönəlməsini, maraqların münaqişəsindən və yersiz təsirdən azad olmasını, bu şəxsin şəraitinə mütənasib ol-

masını və onlara uyğun qurulmasını, mümkün qədər qısa müddət ərzində tətbiq edilməsini və müntəzəm olaraq səlahiyyətli, müstəqil və qərəzsiz orqan və ya məhkəmə instansiyası tərəfindən yoxlanmasını təmin etməlidir. Bu təminatlar bu cür tədbirlərin həmin şəxsin hüquq və maraqlarına toxunduğu dərəcədə olmalıdır.

5. İştirakçı dövlətlər bu maddənin müddəalarını nəzərə alaraq, əlillərin əmlaka sahibliyinə və onun vəsiyyət edilməsinə, şəxsi maliyyə işlərinin idarə olunmasına, habelə bank ssudalarını, ipoteka kreditlərini və maliyyə kreditləşdirilməsinin digər formalarını bərabər şəraitdə əldə etməsinə bərabər hüquqlarının təmin olunması üçün bütün zəruri və səmərəli tədbirləri görür və əlillərin öz əmlakından özbaşına məhrum edilməməsini təmin edirlər.

Maddə 13

Ədalət mühakiməsinin təmin olunması

1. İştirakçı dövlətlər ədalət mühakiməsinə əlillərə digərləri ilə bərabər səviyyədə təmin edir, o cümlədən ibtidai istintaqın təhqiqat və digər mərhələləri də daxil olmaqla, hüquqi prosesin bütün mərhələlərində birbaşa və dolayı iştirakçıların, o cümlədən şahidlərin öz səmərəli rolunu yerinə yetirməsini asanlaşdıran prosesual və yaşa uyğun düzəlişlər nəzərdə tuturlar.

2. Əlillərin ədalət mühakiməsindən səmərəli istifadə etmələrinə imkan yaratmaq üçün iştirakçı dövlətlər ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi sferasında, o cümlədən polis və penitensiar sistemdə işləyən şəxslərin lazımı qaydada təlim keçməsinə yardım göstərirlər.

Maddə 14

Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin digərləri ilə bərabər səviyyədə:

a) Azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququndan istifadə etməsini;

b) Azadlıqdan qanunsuz və ya özbaşına məhrum edilməməsini və istənilən azadlıqdan məhrum etmənin qanuna uyğun olmasını, əlillyin isə heç bir halda azadlıqdan məhrum edilmək üçün əsas olmamasını təmin edirlər.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin hər hansı bir prosedur əsasında azadlıqdan məhrum edildiyi halda, onların insan hüquqlarına dair beynəlxalq hüquqa uyğun təminatlardan digər şəxslərlə bərabər səviyyədə istifadə etməsinə və onlarla rəftarın bu Konvensiyanın məqsəd və prinsiplərinə uyğun olmasına, o cümlədən ağlabatan uyğunlaşmanın təmin edilməsinə təminat verirlər.

Maddə 15

İşgəncələrdən və qəddar, qeyri-insani və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftar və cəza növlərindən azadolma

1. Heç kəs işgəncələrə və qəddar, qeyri-insani və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftar və cəzaya məruz qalmamalıdır. O cümlədən, heç bir şəxsin üzərində onun sərbəst razılığı olmadan tibbi və ya elmi təcrübələr keçirilməməlidir.

2. İştirakçı dövlətlər digərləri ilə yanaşı, əlillərin də işgəncələrə və qəddar, qeyri-insani və ya insan ləyaqətini alçaldan rəftar və cəzalara məruz qalmaması üçün bütün

səmərəli qanunverici, inzibati, məhkəmə və ya digər tədbirləri görürlər.

Maddə 16

İstismardan, zorakılıqdan və təhqirdən azad olma

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin həm evdə, həm də evdən kənarında istismarın, zorakılığın və təhqirin bütün formalarından, o cümlədən bunların gender səbəbli aspektlərindən müdafiəsi üçün bütün zəruri qanunverici, inzibati, sosial, maarifləndirici və digər tədbirləri görürlər.

2. İştirakçı dövlətlər, habelə, əlillərə, onların ailələrinə və əlillərə qulluq edən şəxslərə yaş-cins spesifikasiyi nəzərə alınmaqla kömək və dəstək göstərilməsinin uyğun formalarını təmin edərək, o cümlədən istismarın, zorakılığın və təhqirin təzahürlərindən yayınmaq, onları müəyyən etmək və onlar barədə məlumat vermək məsələləri barədə maarifləndirmə yolu ilə istismarın, zorakılığın və təhqirin bütün formalarının qarşısının alınması üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər. İştirakçı dövlətlər təmin edirlər ki, müdafiənin təmin olunması üzrə xidmətlər yaş-cins spesifikasiyi və əlillik faktoru nəzərə alınmaqla göstərsin.

3. İstismarın, zorakılığın və təhqirin bütün formalarının təzahürünün qarşısını almağa can ataraq, iştirakçı dövlətlər əlillərə xidmət göstərilməsi üçün nəzərdə tutulmuş bütün təsisatların və proqramların müstəqil orqanların səmərəli müşahidəsi altında olmasını təmin edirlər.

4. İştirakçı dövlətlər istismarın, zorakılığın və təhqirin istənilən formasının qurbanı olmuş əlillərin fiziki, koqnitiv və psixoloji bərpasına, reabilitasiyasına və sosial reinteqrasiyasına kömək göstərmək üçün bütün zəruri tədbirləri görür; o cümlədən müdafiənin təqdim olunması

üzrə xidmətlər göstərilər. Bu cür bərpa və reinteqrasiya müvafiq şəxsin sağlamlığının, rifahının, özünə hörmətinin, ləyaqətinin və müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsinə kömək edən şəraitdə baş verir və yaş-cins spəsifikliyi ilə şərtlənən ehtiyaclar nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.

5. İştirakçı dövlətlər əlillərə münasibətdə istismar, zorakılıq və təhqir hallarının aşkar olunması, təhqiqatı və lazımi hallarda təqibinin təmin edilməsi üçün səmərəli qanunvericilik və strategiyalar, o cümlədən qadın və uşaqlarla bağlı qanunvericilik və strategiyalar qəbul edirlər.

Maddə 17

Şəxsi bütövlüyün qorunması

Hər bir əlil onun fiziki və psixi bütövlüyünə başqa şəxslərlə bərabər səviyyədə hörmət olunması hüququna malikdir.

Maddə 18

Yerdəyişmə azadlığı və vətəndaşlıq

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin, başqa şəxslərlə bərabər səviyyədə yerdəyişmə azadlığı, yaşayış yerini və vətəndaşlığı seçmək azadlığı hüququnu tanıyır, habelə təmin edirlər ki, əlillər:

a) Vətəndaşlıq əldə etmək və ya vətəndaşlığı dəyişmək hüquqlarına malik olsunlar və qeyri-ixtiyari surətdə, yaxud əlillik səbəbindən öz vətəndaşlığından məhrum olmasınlar;

b) Onların vətəndaşlığını təsdiq edən sənədləri və ya onların şəxsiyyətini təsdiq edən digər sənədləri almaq,

bu cür sənədlərə malik olmaq, onlardan və ya yerdəyişmə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsinin asanlaşdırılması üçün zəruri ola bilən müvafiq prosedurlardan, məsələn, immiqrasiya prosedurlarından istifadə etmək imkanından əlillik səbəbindən məhrum olmasınlar;

c) İstənilən ölkəni, o cümlədən öz ölkəsini sərbəst şəkildə tərk etmək hüququna malik olsunlar;

d) Öz ölkəsinə qayıtmaq hüququndan qeyri-ixtiyari olaraq və ya əlillik səbəbindən məhrum olmasınlar.

2. Əlil uşaqlar anadan olduqdan dərhal sonra qeydiyyatla alınır və həmin andan onlara ad qoyulması və vətəndaşlıq əldə etmək hüquqlarına, habelə mümkün dərəcədə, öz valideynlərini tanımaq və onların qayğısından istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Maddə 19

Müstəqil həyat tərzini və yerli icmaya cəlb olunma

Bu Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlətlər bütün əlillərin, digər insanlarla bərabər səviyyədə seçim variantı olmaqla, daimi yaşayış yerlərində yaşamaq hüququnu tanıyır və onların bu hüququnun tam həyata keçirilməsinə və yerli icmalara tam daxil və cəlb olunmasına kömək etmək, habelə aşağıdakıları təmin etmək üçün səmərəli və lazımı tədbirlər görürlər ki:

a) Əlillər digər insanlarla bərabər səviyyədə öz yaşayış yerini, harada və kiminlə yaşamağı seçmək imkanına malik olsunlar və hansısa bir yaşayış yerində yaşamağa məcbur olmasınlar;

b) Əlillər, yerli icmada həyatının dəstəklənməsi və ona daxil olmaq üçün zəruri olan fərdi yardımlar da daxil

olmaqla, yerli icmanın bazasında evdə, yaşayış yeri üzrə göstərilən müxtəlif növ xidmətlərdən və digər köməkçi xidmətlərdən istifadə etmək imkanına malik olsunlar, habelə onların yerli icmadan təcrid olunmasına və ya seqreşiyasına yol verilməsin;

c) Ümumilikdə bütün əhali üçün nəzərdə tutulan xidmətlərdən və kollektiv istifadə obyektlərindən əlillərin də bərabər dərəcədə istifadə imkanı olsun və bu, onların ehtiyaclarına cavab versin.

Maddə 20

Fərdi hərəkət etmək imkanı

İştirakçı dövlətlər əlillərin maksimal dərəcədə müstəqil fərdi hərəkət etmək imkanlarını təmin etmək üçün o cümlədən aşağıdakı yollarla səmərəli tədbirlər görürlər:

a) Əlillərin özlərinin seçdikləri üsullarla, seçdikləri vaxtda və münasib qiymətlə fərdi hərəkət etmələrinə kömək göstərilməsi;

b) Əlillərin hərəkəti asanlaşdıran keyfiyyətli vasitələri, qurğuları, yardımçı texnologiyaları, köməkçi və vasitəçilərin xidmətlərini, o cümlədən, münasib qiymətlə olması şərti ilə əldə etmək imkanının asanlaşdırılması;

c) Əlillərə və onlarla işləyən kadrlara hərəkət vərdislərinin öyrədilməsi;

d) Hərəkəti asanlaşdıran vasitələrin, qurğuların, yardımçı texnologiyaların istehsalı ilə məşğul olan müəssisələri əlillərin hərəkətinin bütün aspektlərinin nəzərə alınmasına diqqət yetirməyə təşviq etmək.

Maddə 21

Fikir və əqidələrin sərbəst ifadə olunması və informasiyadan istifadə imkanları

İştirakçı dövlətlər əlillərin, başqaları ilə bu Konvensiyanın 2-ci maddəsində müəyyən olunan bütün ünsiyyət formalarından öz seçimlərinə uyğun istifadə etməklə, başqaları ilə bərabər səviyyədə informasiya və ideyaları axtarmaq, əldə etmək və yaymaq azadlığı da daxil olmaqla, öz fikir və etiqadlarını sərbəst ifadə etmək hüququndan istifadə edə bilməsi üçün, aşağıdakılar da daxil olmaqla, bütün lazımi tədbirləri görürlər:

a) Əlillərin, geniş kütlə üçün nəzərdə tutulmuş informasiyalarla, əlilliyin müxtəlif formalarını nəzərə alan texnologiyalardan istifadə etməklə vaxtında və əlavə haqq almadan təchiz olunması;

b) Jest dillərinin, Brayl əlifbasının, əlillərin seçiminə uyğun gücləndirici və alternativ ünsiyyət üsullarının və ünsiyyətin bütün digər mümkün üsullarının, metod və formatlarının rəsmi münasibətlərdə qəbul olunması və istifadəsinə kömək göstərilməsi;

c) Geniş kütləyə xidmətlər göstərən, o cümlədən İnternet vasitəsilə xidmətlər göstərən özəl müəssisələrin əlillər üçün məqbul və yararlı formatlarda informasiya və xidmətlər təqdim etməsinin təşviq olunması;

d) Kütləvi informasiya vasitələrinin, o cümlədən internet vasitəsilə məlumat təqdim edənlərin öz xidmətlərini əlillər üçün yararlı formaya çevirməsinin təşviq olunması;

e) Jest dilindən istifadənin tanınması və həvəsləndirilməsi.

Maddə 22

Şəxsi həyatın toxunulmazlığı

1. Yaşayış yerindən və mənzil şəraitindən asılı olmaya-raq, heç bir əlil onun şəxsi həyatının, ailəsinin, mənzilinin və ya yazışmalarının və digər ünsiyyət formalarının toxunulmazlığına özbaşına və ya qanunsuz qəsd olunmasına, yaxud onun şərəf və ləyaqətinə xələl gətirilməsinə məruz qalmamalıdır. Əlillər bu cür qəsd və hücumlardan qanunla müdafiə olunmaq hüququna malikdirlər.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin şəxsiyyəti, sağlamlığı və reabilitasiyası haqqında məlumatların məxfiliyini, digər şəxslərlə bərabər səviyyədə mühafizə edirlər.

Maddə 23

Evə və ailəyə hörmət

1. İştirakçı dövlətlər əlillərə münasibətdə nikah, ailə, atalıq, analıq hüququ və şəxsi münasibətlərə dair bütün məsələlər üzrə ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması üçün səmərəli və lazımı tədbirlər görür və aşağıdakılara nail olmağa can atırlar:

a) Nikah yaşına çatmış nikaha daxil olan bütün əlillərin azad və tam razılığı əsasında nikaha daxil olmaq və ailə qurmaq hüquqlarının tanınması;

b) Əlillərin uşaqlarının sayı və onların doğulması arasındakı intervalla bağlı azad və məsuliyyətli qərar qəbul etmək, habelə ailənin reproduktiv davranışı və planlaşdırılması məsələlərində müvafiq yaşa uyğun məlumatları və maarifləndirməni əldə etmək hüquqlarının və onlara bu hüquqların həyata keçirilməsinə imkan verən vasitələrin təqdim olunması hüquqlarının tanınması;

c) Əlil uşaqlar da daxil olmaqla, əlillərin öz təbii artım qabiliyyətini saxlaması.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin qəyyumluğa, himayəçiliyə, övladlığa götürülməyə və digər analogi institutlara münasibətdə - bu anlayışlar qanunvericilikdə olduqda - hüquq və vəzifələrini təmin edirlər; bütün hallarda uşağın ali maraqları birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. İştirakçı dövlətlər əlillərin öz uşaqlarını tərbiyə etmək üzrə vəzifələrini yerinə yetirməsində lazımi yardım göstərirlər.

3. İştirakçı dövlətlər əlil uşaqların ailə həyatı ilə bağlı bərabər hüquqa malik olmalarını təmin edirlər. Bu hüquqların həyata keçirilməsi və əlil uşaqların gizlədilməsinə, onların atılmasına, onlara baxmaqdan yayınmağa və onların təcrid olunmasına yol verməmək üçün iştirakçı dövlətlər əlil uşaqları və onların ailələrini lap əvvəldən hərtərəfli məlumat, xidmət və dəstəklə təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

4. İştirakçı dövlətlər, məhkəmənin nəzarət etdiyi səlahiyyətli orqanların qüvvədə olan qanunlara və prosedurlara uyğun olaraq bu cür ayrılmanın uşağın ali maraqları üçün zəruri olduğunu müəyyən etdiyi hallar istisna olmaqla, əlil uşaqların valideynlərinin onların iradəsinə zidd olaraq ayrılmaqlarını təmin edirlər. Uşağın özünün və ya onun valideynlərindən birinin və ya hər ikisinin əlil olması səbəbindən heç bir halda uşaq valideynlərindən ayrılı bilməz.

5. İştirakçı dövlətlər, yaxın qohumlar əlil uşağa baxa bilmədikdə, daha uzaq qohumların cəlb olunması hesabına alternativ qayğı göstərilməsini təşkil etmək, bu cür imkan olmadıqda isə - uşağın yerli icmada yaşaması üçün ailə şəraitinin yaradılmasını öhdələrinə götürürlər.

Maddə 24

Təhsil

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin təhsil almaq hüququnu tanıyırlar. Bu hüququn ayrı-seçkiliyə yol vermədən və imkanların bərabərliyi əsasında həyata keçirilməsi üçün iştirakçı dövlətlər bütün səviyyələrdə əlilin bütün həyatı boyu inklüziv təhsili və təlimi təmin edir və bu zaman aşağıdakılara çalışırlar:

a) İnsan potensialının, eləcə də ləyaqət və özünə hörmət hisslərinin tam inkişafına, insan hüquqlarına, əsas azadlıqlarına və insan müxtəlifliyinə hörmətin gücləndirilməsinə;

b) Əlillərin şəxsiyyətinin, fərdi istedad və yaradıcılığının, habelə onların əqli və fiziki qabiliyyətlərinin tam həcmdə inkişafına;

c) Əlillərə azad cəmiyyətin həyatında səmərəli iştirak etmək imkanlarının verilməsinə.

2. İştirakçı dövlətlər bu hüququn həyata keçirilməsi zamanı aşağıdakıları təmin edirlər:

a) Əlillər, əlillik səbəbinə görə təhsildən, əlil uşaqlar isə pulsuz ibtidai və orta təhsildən kənarlaşdırılmasınlar;

b) Əlillər öz yaşayış yerlərində digərləri ilə bərabər səviyyədə inklüziv, keyfiyyətli və pulsuz ibtidai və orta təhsil almaq imkanlarına malik olsunlar;

c) Fərdi tələbatı nəzərə alan vasitələrlə təchiz olunsunlar;

d) Əlillər, təhsil sistemində effektiv tədrisi yüngülləşdirmək üçün tələb olunan yardımı alsınlar;

e) Biliklərin mənimsənilməsinə tam şərait yaratmaq məqsədilə biliklərin və sosial inkişafın mənimsənilməsinə maksimum kömək edən şəraitdə səmərəli tədbirlər görülsün.

məsini təmin etsinlər.

3. İştirakçı dövlətlər əlillərə həyati və sosial vərdişləri mənimsəmək imkanını yaradırlar ki, bu da onların, təhsil prosesində və cəmiyyətin həyatında tam və bərabər iştirak etmələrini asanlaşdırır. İştirakçı dövlətlər bu istiqamətdə lazımi tədbirlər görür, o cümlədən:

a) Brayl əlifbasının, alternativ şriftlərin, o cümlədən də ünsiyyətin alternativ metodlarının, üsullarının və formatlarının, eləcə də səmtləşmə və mobillik vərdişlərinin mənimsənilməsinə şərait yaratmaqla yanaşı, həmyaşıdlar tərəfindən dəstəklənməsinə və hamilik üçün şərait yaradırlar;

b) Jest dilinin mənimsənilməsinə və karların dil xüsusiyyətlərinin həvəsləndirilməsinə şərait yaradırlar;

c) Kor, kar və kar-kor olan əlillərin, o cümlədən əlil uşaqların təhsilinin onlar üçün uyğun gələn dil və metodlarla həyata keçirilməsini təmin edirlər.

4. İştirakçı dövlətlər bu hüququn həyata keçirilməsini təmin etmək üçün müəllimlərin, eləcə də Brayl əlifbasını, jest dilini bilən əlil müəllimlərin bu işə cəlb olunması və tədrisin bütün səviyyələrində çalışan mütəxəssislərin və xidmət heyətinin təhsili üçün lazımi tədbirlər görürlər. Bu cür tədris, əlillik problemi baxımından təhsil prosesini əhatə edərək, əlillərə yardımın göstərilməsi istiqamətində gücləndirici alternativ metodlardan, ünsiyyət üsulları və formatlarından, tədris metodikası və materiallardan istifadəni əhatə edir.

5. İştirakçı dövlətlər əlillərin ümumi ali təhsilə, peşəkar tədris prosesinə, böyüklər üçün təhsilə və bütün həyatı boyu tədrisə heç bir ayrı-seçkilik olmadan digər şəxslərlə birlikdə cəlb olunmasını təmin edir. Bu məqsədlə

İştirakçı dövlətlər əlillərə lazımi vəsaitlərin təqdim olunması qayğısına da qalırlar.

Maddə 25

Sağlamlıq

İştirakçı dövlətlər əlillərin əlillik əlaməti üzrə heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən, mümkün olan ən yüksək sağlamlıq səviyyəsinə malik olmaq hüququnu tanıyırlar. İştirakçı dövlətlər əlillərin gender xüsusiyyətlərini, eləcə də sağlamlığa görə reabilitasiya imkanlarını nəzərə almaqla, səhiyyə xidmətlərindən istifadə etmələrini təmin etmək üçün bütün lazımi tədbirləri görürlər. Xüsusilə də iştirakçı dövlətlər:

a) Digər şəxslərlə bərabər, əlillərə sağlamlığın mühafizəsi ilə bağlı təmənnasız və ya ucuz xidmətlərin keyfiyyətini və səviyyəsini seçmək imkanı verərək, dövlətin əhəli üçün müəyyən etdiyi səhiyyə proqramları çərçivəsində onların reproduktiv və seksual sağlamlığı sahəsində problemlərini də həll etməyə can atırlar;

b) Əlillərə, əlillik nəticəsində yaranan fiziki problemlərin aradan qaldırılması üçün zəruri olan səhiyyə xidmətlərini təqdim edirlər; buraya erkən diaqnostika, lazımi hallarda isə korreksiya və xidmətlər, xüsusən də uşaqlar və yaşlılar arasında əlilliyi minimuma endirmək kimi xidmətlər də daxil olur;

c) Bu xidmətləri səhiyyə sahəsində bu insanların yaşayış məntəqələrinə daha yaxın yerlərdə, o cümlədən kənd rayonlarında təşkil edirlər;

d) Səhiyyə mütəxəssislərinin əlillərə, digər şəxslərlə bərabər keyfiyyətdə xidmətlər təklif etmələrini tələb edirlər. Bu, eyni zamanda sərbəst və məlumatlı razılıq əsasında

da həyata keçirilməli olub, dövlət və özəl səhiyyə üçün etik standartların qəbulu və tədrisi sayəsində insan hüquqları, şərəf və ləyaqəti, əlillərin sərbəstliyi və ehtiyacları haqqında məlumatların əldə olunmasını əhatə etməlidir;

e) Tibbi sığortanın və həyat sığortasının təmin olunması zamanı əlillərə qarşı ayrı-seçkilik hallarını qadağan edirlər. Həyat sığortası milli qanunvericilikdə təsbit olunduqda, bunun ədalətli və ağılabatan əsaslarla təmin edilməsini nəzərdə tuturlar;

f) Səhiyyə xidmətləri göstərməkdən, yaxud bu sahədə qida və maye təminatından əlilliyə görə imtina edilməsinə yol verilmir.

Maddə 26

Abilitasiya və reabilitasiya

1. İştirakçı dövlətlər o cümlədən, digər əlillərin dəstəyi ilə, əlillərə maksimum müstəqilliyə, tam fiziki, əqli, sosial və peşəkar qabiliyyətlərə nail olmaq və bunları qoruyub saxlamaq imkanı vermək və onları həyatın bütün sahələrinə cəlb etmək istiqamətində əməli tədbirlər görürlər. Bu məqsədlə iştirakçı dövlətlər kompleks abilitasiya və reabilitasiya xidmətləri proqramlarını, xüsusilə də təhsil, səhiyyə, məşğulluq və sosial xidmət sahəsində elə təşkil edir, möhkəmləndirir və genişləndirirlər ki, bu xidmətlər və proqramlar:

a) Mümkün qədər daha tez həyata keçirilməyə başlansın, fərdin ehtiyaclarının və güclü tərəflərinin çoxsahəli şəkildə qiymətləndirilməsinə imkan yaratsın;

b) Yerli icmaya və cəmiyyət həyatının bütün sahələrinə cəlb olunmağa və qoşulmağa yardım göstərərək könnüllü xarakter daşıyıb əlillərin daimi yaşadıkları yerlərdə,

o cümlədən kənd yerlərində müyəssər olsun.

2. İştirakçı dövlətlər abilitasiya və reabilitasiya xidmətləri sahəsində işləyən xidmət heyətinin və mütəxəssislərin ilkin və sonrakı təhsilinin inkişafına şərait yaradırlar.

3. İştirakçı dövlətlər əlillər üçün nəzərdə tutulmuş və onların abilitasiyası və reabilitasiyasına aid assistiv qurğuların və texnologiyaların olmasını, onlara bələdliyi və onlardan istifadəni təşviq edirlər.

Maddə 27

Əmək və məşğulluq

1. İştirakçı dövlətlər digər şəxslərlə bərabər, əlillərin əmək hüququnu tanıyırlar; bu hüquq əmək bazarının və istehsalat mühitinin əlillər üçün açıq, inklüziv və əlverişli şəraitdə əlilin sərbəst seçdiyi və ya razılıq verdiyi əməyi ilə özünü təmin etmək hüququnu ehtiva edir. İştirakçı dövlətlər həmçinin əmək fəaliyyəti zamanı istehsalat zədəsi almış əlillər də daxil olmaqla, zəruri tədbirlərin, o cümlədən qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada, tədbirlərin görülməsi vasitəsilə əmək hüququnun həyata keçirilməsini aşağıda göstərilən məqsədlər üçün təmin edir və həvəsləndirirlər:

a) İşə qəbul, məşğulluq, işin qorunması, xidməti vəzifədə irəliləmə, təhlükəsiz və sağlam əmək şəraiti də daxil olmaqla məşğulluq növləri ilə bağlı bütün məsələlərə münasibətdə əlillik əlaməti üzrə ayrı-seçkiliyin qadağan olunması;

b) Əlillərin ədalətli və əlverişli əmək şəraiti, o cümlədən bərabər şərait və eyni dəyərli əməyə görə bərabər

mükafatlandırılma, təhlükəsiz və sağlam əmək şəraiti, o cümlədən sataşma hallarından müdafiə və şikayətlərin təmin edilməsi hüquqlarının digər şəxslərlə bərabər qorunması;

c) Əlillərin əmək və həmkarlar təşkilatı ilə bağlı hüquqlarını digər şəxslərlə bərabər həyata keçirə bilməsinin təmin edilməsi;

d) Əlillərə ümumi texniki və peşəyönümlü proqramlara, işə düzəltmə xidmətlərinə və peşəkar, fasiləsiz təhsil prosesinə qoşulmaq imkanının verilməsi;

e) Əmək bazarında əlillərin işlə təminatı, xidməti vəzifədə irəliləmə imkanlarının genişləndirilməsi, eləcə də işin axtarılması, tapılması, saxlanması və bərpasında onlara yardım göstərilməsi;

f) Fərdi əmək fəaliyyəti, sahibkarlıq, kooperativlərin inkişaf etdirilməsi və şəxsi işin təşkili üçün imkanların genişləndirilməsi;

g) Əlillərin dövlət sektorunda işə qəbul edilməsi;

h) Pozitiv fəaliyyət proqramları, stimül və digər tədbirlərdən ibarət ola bilən zəruri strategiya və tədbirlərin köməyi ilə əlillərin özəl sektorda işə qəbul edilməsinin stimullaşdırılması;

i) Əlillərin iş yerində səmərəli vasitələrlə təmin edilməsi;

j) Açıq əmək bazarı şəraitində əlillər tərəfindən iş təcrübəsinin mənimsənilməsinin həvəsləndirilməsi;

k) Əlillər üçün peşəkar və ixtisas reabilitasiyası, iş yerlərinin qorunması və işə qaytarılma üzrə proqramların təşviqi.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin qul kimi və ya asılı vəziyyətdə saxlanılmamasını və digər şəxslərlə bərabər, icbari və məcburi əməkdən müdafiə olunmasını təmin edir.

Maddə 28

Qənaətbəxş həyat səviyyəsi və sosial müdafiə

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin və onların ailələrinin yetərli qidalanma, geyim və yaşayış yeri daxil edilməklə qənaətbəxş həyat səviyyəsinə, həyat şəraitinin daim yaxşılaşdırılmasına olan hüququnu tanıyır və əlillik əlamətinə görə diskriminasiyaya yol vermədən bu hüququn təmin və təşviq edilməsi üçün zəruri tədbirləri görür.

2. İştirakçı dövlətlər əlillərin sosial müdafiə hüququnu və əlillik əlamətinə görə diskriminasiyaya yol verilmədən ondan istifadə etmək hüququnu tanıyır və bu hüququn təmin və təşviq edilməsi, o cümlədən aşağıdakılar üçün zəruri tədbirləri görür:

a) Əlillərin təmiz su, zəruri və ucuz xidmətlə, vasitələrlə bərabər səviyyədə təmin olunmaları və əlilliklə bağlı ehtiyaclarının ödənilməsi üçün digər köməyin göstərilməsi;

b) Əlillərin, xüsusilə əlil qadınların, qızların və yaşlı insanların sosial müdafiə və yoxsulluğun miqyasının azadılması proqramlarından istifadə etmək imkanının təmin edilməsi;

c) Yoxsulluq şəraitində yaşayan əlillərin və onların ailələrinin zəruri təhsil, məsləhət, maliyyə yardımı və müvəqqəti qəyyumluq xidməti kimi əlilliklə bağlı məsrəflərin dövlət tərəfindən qarşılınması imkanından istifadə etmək imkanının təmin edilməsi;

d) Əlillərin dövlət mənzil proqramlarından istifadə etmək imkanının təmin edilməsi;

e) Əlillərin pensiya müavinətlərindən və proqramlarından istifadə etmək imkanının təmin edilməsi.

Siyasi və ictimai həyatda iştirak

İştirakçı dövlətlər əlillərə siyasi hüquqlar verərək, bu hüquqlardan digər şəxslər ilə bərabər istifadə etmək imkanı yaradır və aşağıdakı öhdəlikləri üzərinə götürürlər:

a) Əlillərə ictimai və siyasi həyatda, digər şəxslərlə bərabər, birbaşa və ya azad seçilmiş nümayəndələr vasitəsilə effektiv və geniş şəkildə iştirak etmək, o cümlədən səs vermək və seçilmək hüququnu, imkanını, aşağıda qeyd edilənləri nəzərə almaqla, təmin etmək:

b) Səsvermə üçün prosedurların, otaqların və materialların anlama və istifadə üçün münasib, müyəssər və asan olmasının təminatı;

c) Əlillərin münasib olduqda köməkçi qurğuların və yeni texnologiyaların köməyi ilə hədə-qorxuya məruz qalmadan gizli səsvermədə və referendum prosesində iştirakı hüququnun və dövlət hakimiyyətinin bütün səviyələrində hər hansı ictimai funksiyaları həyata keçirmək məqsədilə müəyyən vəzifə tutmaları üçün namizədliklərini irəli sürmək hüquqlarının müdafiə olunması;

d) Əlillərin sərbəst seçicilər kimi iradələrini bildirmək imkanının və bu məqsədlə onların xahişinə əsasən, zəruri hallarda, səsvermə prosesində hər hansı bir nümayəndə tərəfindən onlara yardım göstərilməsinin təminatı;

e) Əlillərin ayrı-seçkilik olmadan və digər şəxslər ilə bərabər qaydada dövlət işlərinin idarə olunmasında effektiv və hərtərəfli iştirak etmələrinə şəraitin yaradılmasına fəal yardım göstərmək və onların dövlət işlərində iştirakını, o cümlədən aşağıdakıları həvəsləndirmək:

f) Fəaliyyəti ölkənin dövlət və siyasi həyatı ilə bağlı olan qeyri - hökumət təşkilatlarında və birliklərində, həmçinin siyasi partiyaların fəaliyyətində və onların idarəçili-

yində iştirakını;

g) Əlilləri beynəlxalq, milli, regional və yerli səviyələrdə təmsil etmək üçün əlillərin təşkilatının yaradılmasını və onların bu təşkilatlara qoşulmalarını.

Maddə 30

Mədəni həyatda iştirak, asudə vaxtın və istirahətin təşkili və idmanla məşğul olma

1. İştirakçı dövlətlər əlillərin digər şəxslərlə bərabər mədəni həyatda iştirak etmək hüququnu tanıyır və bütün zəruri tədbirləri görürlər ki, əlillər:

a) Münasib formatlarda sənət əsərlərindən istifadə edə bilsinlər;

b) Münasib formatlarda televiziya proqramlarından, filmlərdən istifadə, teatr və digər mədəni tədbirlərdə iştirak edə bilsinlər;

c) Teatr, muzey, kinoteatr, kitabxana və turizm xidmətləri kimi mədəni tədbir və xidmətlərdən yararlanma, həmçinin mümkün olduqca milli mədəni əhəmiyyət kəsb edən abidə və obyektlərə baxma imkanı əldə edə bilsinlər.

2. İştirakçı dövlətlər yalnız əlillərin rifahı üçün deyil, həmçinin cəmiyyətin zənginləşdirilməsi naminə əlillərə yaradıcı, bədii və intellektual potensiallarını inkişaf etdirmək imkanını yaratmaq üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

3. İştirakçı dövlətlər beynəlxalq hüquqa müvafiq olaraq, əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması haqqında qanunların əlillərin mədəniyyət əsərlərindən istifadələrinə əsassız və ya diskriminasiya xarakterli maneə olmaması üçün bütün zəruri tədbirləri görür.

4. Əlillərin, jest dilləri və karların mədəniyyəti daxil olmaqla, xüsusi mədəni və dil özünəməxsusluğunun tanınmasına və dəstəklənməsinə digər şəxslərlə bərabər səviyyədə hüquqları vardır.

5. Əlillərə digər şəxslərlə bərabər asudə və istirahət vaxtını keçirmək və idman tədbirlərində iştirak etmək imkanının verilməsi üçün iştirakçı dövlətlər aşağıdakı məqsədlər üçün zəruri tədbirləri görürlər:

a) Əlillərin bütün səviyyəli ümumi profilli idman tədbirlərində iştirakının təbliği və təşviqi;

b) Əlillərə xüsusilə əlillər üçün nəzərdə tutulan idman və asudə vaxt tədbirlərini təşkil etmək, inkişaf etdirmək və bu tədbirlərdə iştirak etmək imkanının yaradılması və bununla əlaqədar digər şəxslərlə bərabər təhsil, hazırlıq və resurslarla təmin olunmalarına yardım edilməsi;

c) Əlillərin idman, rekreasiya və turizm obyektlərindən istifadə etmək imkanının təmin edilməsi;

d) Əlil uşaqların digər uşaqlarla birlikdə asudə və istirahət vaxtının keçirilməsində, oyunlarda, yarışlarda və ya idman tədbirlərində, o cümlədən məktəb sistemi çərçivəsində keçirilən tədbirlərdə iştirak etmək imkanının təmin edilməsi;

e) Əlillərin asudə vaxtın, turizmin, istirahət və idman tədbirlərinin təşkili ilə məşğul olanların xidmətlərindən istifadə imkanının təmin edilməsi.

Maddə 31

Statistika və məlumatların toplanması

1. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanın yerinə yetirilməsi məqsədilə strategiyayı işləyib hazırlamağa və həyata keçirməyə imkan verən lazımi informasiyanın, o cüm-

lədən statistik və tədqiqat məlumatlarının toplanmasını öhdələrinə götürürlər. Bu informasiyanın toplanması və saxlanması prosesində:

a) Əlillərin şəxsi həyatının məxfiliyini və toxunulmazlığını təmin etmək üçün hüquqi baxımdan müəyyən edilmiş zəmanətlərə, o cümlədən məlumatların qorunması haqqında qanunvericiliyə riayət edilməli;

b) Statistik məlumatların toplanması və istifadəsi zamanı insan hüquqları və azadlıqlarının müdafiəsinə dair qəbul edilmiş beynəlxalq normalara, eləcə də etik prinsiplərə riayət edilməlidir.

2. Bu maddəyə müvafiq olaraq toplanmış informasiya müvafiq qaydada işlənilərək iştirakçı dövlətlərin bu Konvensiya üzrə öhdəliklərinin icra səviyyəsinin qiymətləndirilməsinə yardım göstərilməsi, həmçinin hüquqlarının həyata keçirilməsi zamanı əlillərin qarşılaşdıqları maneələrin müəyyən edilməsi və aradan qaldırılması üçün istifadə olunur.

3. İştirakçı dövlətlər bu statistik məlumatların yayılmasına görə məsuliyyəti üzərlərinə götürür və onların əlillər və digər şəxslər üçün müyəssərliyini təmin edirlər.

Maddə 32

Beynəlxalq əməkdaşlıq

1. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanın məqsəd və vəzifələrinə nail olmaq istiqamətində milli səylərin dəstəklənməsi üçün beynəlxalq əməkdaşlığın vacibliyini tanıyır, təşviq edir və bununla əlaqədar olaraq dövlətlərarası xətt üzrə, həmçinin münasib olduqda, müvafiq beynəlxalq və regional təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyətləri, xüsusilə əlil

təşkilatları ilə əməkdaşlıq şəraitində bütün zəruri və effektiv tədbirləri görür. Bu cür tədbirlərə xüsusilə aşağıdakılar daxil edilə bilər:

a) Beynəlxalq əməkdaşlığın, o cümlədən beynəlxalq inkişaf proqramlarının əlilləri əhatə etməsinin və onlar üçün müəssər olmasının təmin edilməsi;

b) İnformasiya, təcrübə, proqram və qabaqcıl layihələrin mübadiləsi yolu ilə mövcud imkanların gücləndirilməsinin asanlaşdırılması və dəstəklənməsi;

c) Tədqiqat sahəsində əməkdaşlığa və elmi - texniki biliklərin müəssərliyinə yardım;

d) Münasib olduqda, açıq və köməkçi texnologiyalardan istifadənin yüngülləşdirilməsi və onların qarşılıqlı mübadiləsi, həmçinin texnologiyaların ötürülməsi yolu ilə texniki - iqtisadi yardımın göstərilməsi.

2. Bu maddənin müddələri heç bir iştirakçı dövlətin bu Konvensiyaya uyğun olaraq öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə toxunmur.

Maddə 33

Milli səviyyədə həyata keçirilmə və monitoring

1. İştirakçı dövlətlər təşkilati quruluşlarına müvafiq olaraq, hökumət strukturunda bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı məsələlərə rəhbərlik edən bir və ya bir neçə instansiya təyin edirlər. Onlar hökumət strukturunda müxtəlif sektorlarda və səviyyələrdə müvafiq fəaliyyətə yardım göstərmək üçün koordinasiya mexanizminin təsis və ya təyin edilməsi imkanını öyrənirlər.

2. İştirakçı dövlətlər özlərinin hüquqi və inzibati quruluşlarına müvafiq olaraq bu Konvensiyanın həyata ke-

çirilməsinin təşviqi, müdafiəsi və monitorinqi üçün bir və ya bir neçə müstəqil mexanizmlərdən ibarət strukturu dəstəkləyir, möhkəmləndirir, təyin edir və ya təsis edirlər. Bu cür mexanizmin təyin və ya təsis edilməsi zamanı iştirakçı dövlətlər insan hüquqlarının müdafiəsi və həvəsləndirilməsi ilə məşğul olan milli təsisatların statusuna və fəaliyyətinə aid olan prinsipləri də nəzərə alırlar.

3. Vətəndaş cəmiyyəti, xüsusilə, əlillər və onları təmsil edən təşkilatlar nəzarət prosesinə tam şəkildə cəlb olunaraq həmin prosesdə iştirak edirlər.

Maddə 34

Əlillərin hüquqları üzrə Komitə

1. Aşağıda nəzərdə tutulan funksiyaları yerinə yetirən Əlillərin hüquqları üzrə Komitə (bundan sonra «Komitə») təsis olunur.

2. Bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsi anında Komitə on iki ekspertdən ibarət olur. Konvensiyanın əlavə altmış ratifikasiyasından və ya ona qoşulmalardan sonra Komitənin üzvlük heyətinin tərkibi altı nəfər artırılaraq on səkkiz nəfərdən ibarət maksimuma çatır.

3. Komitənin üzvləri yüksək əxlaqi və mənəvi keyfiyyətlərə malik olub, Konvensiyanın əhatə etdiyi sahədə yüksək səriştəyə və təcrübəyə malik olur və öz şəxsləri qismində çıxış edirlər. İştirakçı dövlətlər öz namizədlərinin təqdimatı zamanı Konvensiyanın 4-cü maddəsinin 3-cü bəndində göstərilmiş müddəanı lazımi qaydada nəzərə almalıdırlar.

4. Komitənin üzvləri ədalətli coğrafi bölgü prinsipinə, sivilisasiyanın müxtəlif formalarının və əsas hüquq sistemlərinin, cinslərin mütənasib qaydada təmsil olunması

na və əlil ekspertlərin iştirakına diqqət ayrılmaqla iştirakçı dövlətlər tərəfindən seçilir.

5. Komitənin üzvləri iştirakçı dövlətlərin Konfransının iclaslarında iştirakçı dövlətlərin öz vətəndaşları arasından irəli sürdükləri namizədlərin siyahısından gizli səsvermə yolu ilə seçilir. İştirakçı dövlətlərin üçdə ikisinin kvorum təşkil etdiyi bu icaslarda daha çox səs toplayan və iştirakçı dövlətlərin səsvermədə iştirak edən nümayəndələrinin mütləq səs çoxluğunu qazanan namizədlər Komitənin tərkibinə seçilir.

6. İlk seçkilər bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi gündən etibarən altı aydan gec olmayaraq keçirilir. Hər bir seçkinin keçirilmə tarixindən dörd ay əvvəl Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçı dövlətlərə məktubla müraciət edərək iki ay ərzində öz namizədlərini təqdim etməyi təklif edir. Daha sonra Baş katib bu qaydada irəli sürülmüş namizədlərin adlarının əlifba sırası ilə düzülmiş siyahısını, onları irəli sürmüş iştirakçı dövlətlərin adını qeyd etməklə bu Konvensiyanın iştirakçı dövlətlərinə göndərir.

7. Komitənin üzvləri dörd illik müddətə seçilir. Onlar yalnız bir dəfə təkrar seçilə bilirlər. Lakin birinci seçkilərdə seçilmiş altı üzvün səlahiyyətlərinin müddəti iki ildən sonra bitir; birinci seçkidən dərhal sonra bu maddənin 5-ci bəndinə əsasən, bu altı üzvün adları iclasın sədri tərəfindən püşkatma yolu ilə müəyyən edilir.

8. Komitənin altı əlavə üzvünün seçilməsi bu maddənin müvafiq müddəaları ilə tənzimlənən adi seçkilərlə həyata keçirilir.

9. Əgər Komitənin hər hansı bir üzvü vəfat edirsə və ya istefa verirsə və yaxud hər hansı bir səbəbdən vəzifələrini icra etmək iqtidarında olmadığını elan edirsə, o zaman onun namizədliyi irəli sürmüş iştirakçı dövlət səlahiyyətləri

yətlərin qalan müddəti üçün yüksəkixtisaslı və bu maddənin müvafiq müddəalarında nəzərdə tutulan tələblərə cavab verən digər ekspertə təyin edilir.

10. Komitə özünün prosedur qaydalarını müəyyən edir.

11. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Komitənin bu Konvensiyanın müddəalarına müvafiq olaraq funksiyalarını həyata keçirməsi üçün zəruri personalı və maddi vəsaiti təqdim edir və onun birinci iclasını çağırır.

12. Konvensiyanın müddəalarına müvafiq olaraq təsis edilən Komitənin üzvləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən təsdiq edilən və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının vəsaitindən ayrılmış maaşı Komitənin vəzifələrinin vacibliyi nəzərə alınmaqla Assambleya tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada və şərtlər əsasında alırlar.

13. Komitənin üzvləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının imtiyazları və immunitetləri haqqında Konvensiyanın müvafiq bölmələrində əksini tapanmış, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının işləri ilə bağlı ezamiyyətlərdə olan ekspertlərin istifadə etdikləri güzəşt, imtiyaz və immunitetlərdən istifadə etmək hüququna malik olurlar.

Maddə 35

İştirakçı dövlətlərin məruzələri

1. Hər bir iştirakçı dövlət bu Konvensiyanın müvafiq iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə minməsindən sonra iki il ərzində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi vasitəsilə Komitəyə bu Konvensiyaya əsasən öhdəliklərinin həyata keçirilməsi üçün gördüyü tədbirlər və bu istiqamətdə əldə olunan tərəqqi haqqında ətraflı məruzə təqdim edir.

2. Daha sonra iştirakçı dövlətlər dörd ildə bir dəfədən az olmamaqla, habelə Komitənin müraciət etdiyi hallarda növbəti məruzələri təqdim edirlər.

3. Komitə məruzələrin məzmununu müəyyən edən rəhbər prinsipləri müəyyənləşdirir.

4. Komitəyə ilkin ətraflı məruzəni təqdim edən iştirakçı dövlətin, onun əvvəllər təqdim etdiyi informasiyanı sonrakı məruzələrdə təkrar etməsinə zərurət yoxdur. İştirakçı dövlətlərə təklif olunur ki, Komitəyə təqdim ediləcək məruzələrin hazırlanmasını açıq və şəffaf proses halına gətirmək barədə düşüncülər və bu Konvensiyanın 4-cü maddəsinin 3-cü bəndində müəyyən edilmiş müddəanı lazımi qaydada nəzərə alsınlar.

5. Məruzələrdə bu Konvensiya üzrə öhdəliklərin yerinə yetirilmə dərəcəsinə təsir göstərən amillər və çətinliklər göstərilə bilər.

Maddə 36

Məruzələrə baxılma

1. Komitə hər bir məruzəni nəzərdən keçirərək lazım bildiyi təklif və ümumi tövsiyələr qəbul edir və onları müvafiq iştirakçı dövlətə göndərir. İştirakçı dövlət Komitəyə cavab şəklində seçiminə əsasən istənilən informasiyanı göndərə bilər. Komitə iştirakçı dövlətlərdən bu Konvensiyanın həyata keçirilməsinə aidiyyəti olan əlavə informasiyanı istəyə bilər.

2. İştirakçı dövlət məruzənin təqdimatını xeyli gecikdirdikdə Komitə müvafiq iştirakçı dövlətə bildirə bilər ki, müvafiq məruzə bu bildirişdən sonrakı üç ay ərzində təqdim olunmazsa, bu Konvensiyanın bu iştirakçı dövlətdə həyata keçirilməsi məsələsinə Komitənin sərəncamında

olan etibarlı informasiya əsasında baxmaq lazım gələcək. Komitə müvafiq iştirakçı dövlətə bu cür baxılma prosesində iştirak etməyi təklif edir. Əgər iştirakçı dövlət buna cavab olaraq müvafiq məruzəni təqdim edərsə, o zaman bu maddənin 1-ci bəndinin müddəaları tətbiq olunur.

3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi məruzələri bütün iştirakçı dövlətlərin sərəncamına təqdim edir.

4. İştirakçı dövlətlər öz ölkələrində məruzələrin ictimaiyyət üçün geniş müyəssərliyini təmin edir və bu məruzələrə aidiyyəti olan təkliflər və ümumi tövsiyələrlə tanışlığı asanlaşdırırlar.

5. Komitə məqbul bildiyi halda iştirakçı dövlətlərin məruzələrini Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşdırılmış idarələrinə, fondlarına və proqramlarına, habelə digər səlahiyyətli orqanlara göndərir ki, onlar texniki məsləhət və ya yardım barədə həmin məruzələrdə yer almış müraciətlərə, yaxud belə məsləhət və ya yardıma ehtiyac olması barədə göstərişlərə, habelə Komitənin həmin müraciət və ya göstərişlərinə diqqət yetirsinlər.

Maddə 37

İştirakçı dövlətlər və Komitə arasında əməkdaşlıq

1. Hər bir iştirakçı dövlət Komitə ilə əməkdaşlıq edərək, onun üzvlərinə mandatlarının yerinə yetirilməsi ilə bağlı kömək göstərir.

2. Komitə iştirakçı dövlətlərlə münasibətlərində beynəlxalq əməkdaşlıq da daxil olmaqla bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı ölkələrin imkanlarının artırılması yollarını və vasitələrini lazımi qaydada nəzərə alır.

Maddə 38

Komitənin digər orqanlarla münasibətləri

Bu Konvensiyanın effektiv şəkildə həyata keçirilməsinə yardım göstərmək və onun əhatə etdiyi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı təşviq etmək üçün:

a) Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşmış idarələri və digər orqanları bu Konvensiyanın onların mandatları altına düşən müddəalarının həyata keçirilməsi haqqında məsələyə baxılmasında iştirak etmək hüququna malikdirlər. Komitə məqbul bildikdə ixtisaslaşmış idarələri və digər səlahiyyətli orqanları Konvensiyanın onların müvafiq mandat altına düşən sahələrdə həyata keçirilməsi ilə bağlı ekspert rəyi verməyə dəvət edə bilər. Komitə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ixtisaslaşmış idarələrinə və digər orqanlarına onların fəaliyyət sahəsinə aid olan sahələrdə Konvensiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı məruzələr təqdim etməyə dəvət edə bilər;

b) Komitə, zəruri olduqda, mandatının yerinə yetirilməsi zamanı insan hüquqları ilə bağlı beynəlxalq müqavilələrə əsasən təsis olunan digər müvafiq orqanlarla məsləhətləşir ki, onların, məruzələrin təqdim olunmasına dair müvafiq rəhbər prinsiplərində, habelə irəli sürdükləri təklif və ümumi tövsiyələrdə uzlaşma təmin edilsin və öz funksiyalarının yerinə yetirilməsi zamanı təkrarçılığa və hər hansı bir paralelliyə yol verilməsin.

Maddə 39

Komitənin məruzəsi

Komitə iki ildə bir dəfə Baş Assambleyaya və İqtisadi və Sosial Şuraya öz fəaliyyəti haqqında məruzə təqdim

edir və iştirakçı dövlətlərdən alınmış məruzə və məlumatları araşdırıb təkliflər və ümumi tövsiyələr irəli sürə bilər. Belə təkliflər və ümumi tövsiyələr iştirakçı dövlətlərin sərhələri ilə bərabər (əgər belələri varsa) Komitənin məruzəsinə daxil edilir.

Maddə 40

İştirakçı dövlətlərin Konfransı

1. İştirakçı dövlətlər bu Konvensiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı istənilən məsələyə baxmaq üçün müntəzəm olaraq iştirakçı dövlətlərin Konfransında toplaşirlar.

2. Bu Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonra altı aydan gec olmayaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi iştirakçı dövlətlərin Konfransını çağırır. Növbəti müşavirələr Baş katib tərəfindən iki ildə bir dəfə və ya iştirakçı dövlətlərin Konfransının qərarı ilə çağırılır.

Maddə 41

Depozitari

Bu Konvensiyanın depozitarisi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibidir.

Maddə 42

İmzalama

Bu Konvensiya 30 mart 2007-ci il tarixindən etibarən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nyu-Yorkdakı Mərkəzi idarələrinə bütün dövlətlər və regional inteqrasiya təşkilatları tərəfin-

dən imzalanmaq üçün açıqdır.

Maddə 43

Məcburiliyə razılıq

Bu Konvensiya onu imzalayan dövlətlər tərəfindən ratifikasiya olunmalı, onu imzalayan regional inteqrasiya təşkilatları tərəfindən isə rəsmi təsdiq edilməlidir. Konvensiya onu imzalamayan istənilən dövlətin və ya regional inteqrasiya təşkilatının ona qoşulması üçün açıqdır.

Maddə 44

Regional inteqrasiya təşkilatları

1. «Regional inteqrasiya təşkilatı» bu Konvensiya tərəfindən tənzimlənən məsələlərə münasibətdə üzv dövlətləri tərəfindən səlahiyyət verilmiş, müəyyən regionun suveren dövlətləri tərəfindən yaradılmış təşkilat deməkdir. Belə təşkilatlar bu Konvensiya ilə tənzimlənən məsələlərə münasibətdə səlahiyyətlərinin həcmi rəsmi təsdiq və ya qoşulma haqqında sənədlərində qeyd edirlər. Sonralar səlahiyyətlərinin həcmində istənilən əhəmiyyətli dəyişikliklər haqqında depozitarını məlumatlandırırlar.

2. Bu Konvensiyada «iştirakçı dövlətlərə» istinadlar bu təşkilatlara onların səlahiyyətləri həddində aid edilir.

3. Bu Konvensiyanın 45-ci maddəsinin 1-ci bəndinin və 47-ci maddəsinin 2-ci və 3-cü bəndlərinin məqsədləri üçün regional inteqrasiya təşkilatları tərəfindən saxlanmaq üçün təhvil verilmiş heç bir sənəd hesaba alınmır.

4. Onların səlahiyyətlərinə aid olan məsələlərdə regional inteqrasiya təşkilatları öz səs hüquqlarını iştirak-

çı dövlətlərin Konfransında bu Konvensiyanın iştirakçısı olan üzv dövlətlərin sayına bərabər olan sayda səs hüququnu həyata keçirə bilərlər. Əgər onun üzv dövlətlərindən biri öz səs hüququnu həyata keçirirsə, belə təşkilat öz səs hüququnu həyata keçirmir və əksinə.

Maddə 45

Qüvvəyə minmə

1. Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamənin və ya qoşulma haqqında sənədin saxlanmaya təhvil verildiyindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. İyirminci belə sənədin saxlanmaya təhvil verilməsindən sonra bu Konvensiyanı ratifikasiya edən, onu rəsmi təsdiqləyən və ya ona qoşulan hər bir dövlət və ya regional inteqrasiya təşkilatı üçün Konvensiya onlar tərəfindən belə sənədlərin saxlanmaya təhvil verilməsindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 46

Qeyd-şərtlər

1. Bu Konvensiyanın obyektinə və məqsədinə uyğun gəlməyən qeyd-şərtlərə yol verilmir.

2. Qeyd-şərtlər istənilən vaxt geri götürülə bilər.

Maddə 47

Düzəlişlər

1. İştirakçı dövlətlərin hər biri bu Konvensiyaya düzə-

liş təklif edə və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Baş katib hər bir təklif edilən düzəliş barədə iştirakçı dövlətlərə məlumat verir və bu təkliflərin baxılması və onlara dair qərarların qəbul edilməsi üçün iştirakçı dövlətlərin Konfransının keçirilməsinin lehinə olub-olmamalarını bildirmələri üçün iştirakçı dövlətlərə müraciət edir. Bu məlumatın verilməsindən dörd ay ərzində iştirakçı dövlətlərin üçdə birindən çoxu belə konfransın keçirilməsinin lehinə çıxış edərsə, Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında Konfrans çağırır. Konfransda iştirak edən və səs verən iştirakçı dövlətlərin üçdə ikisi tərəfindən bəyənilmiş istənilən düzəliş Baş katib tərəfindən təsdiq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasına, sonra isə qəbul olunmaq üçün bütün iştirakçı dövlətlərə göndərilir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyənilmiş və təsdiq edilmiş düzəliş onun qəbulu haqqında saxlanılmaq üçün təhvil verilmiş sənədlərin sayı bu düzəlişin qəbul tarixinə iştirakçı dövlətlərin sayının üçdə ikisinə çatandan sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir. Bundan sonra düzəliş hər bir iştirakçı dövlət üçün həmin dövlətin qəbul haqqında sənədini saxlanılmaq üçün təhvil verməsindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir. Düzəliş yalnız onu qəbul edən iştirakçı dövlətlər üçün məcburi sayılır.

3. Əgər iştirakçı dövlətlərin Konfransı konsensusla müvafiq qərar qəbul edərsə, yalnız 34, 38, 39 və 40-cı maddələrə aid olan, bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyənilmiş və təsdiq edilmiş düzəliş qəbul haqqında saxlanılmaq üçün təhvil verilmiş sənədlərin sayı bu düzəlişin qəbul edilməsi tarixinə iştirakçı dövlətlərin sayının üçdə ikisinə çatandan sonra otuzuncu gün bütün iştirakçı dövlətlər üçün qüvvəyə minir.

Maddə 48
Denonsasiya

İştirakçı dövlət bu Konvensiyanı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibini yazılı şəkildə xəbərdar etməklə denonsasiya edə bilər. Denonsasiya Baş katibin belə xəbərdarlığı aldığı tarixdən bir il sonra qüvvəyə minir.

Maddə 49
Əlverişli format

Bu Konvensiyanın mətninin əlverişli formatda olması təmin edilməlidir.

Maddə 50
Autentik mətnlər

Bu Konvensiyanın çin, ərəb, fransız, ingilis, ispan və rus dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malikdir.

Bunun təsdiqi olaraq, müvafiq hökumətləri tərəfindən səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Konvensiyanı imzaladılar.

**Birləşmiş Millətlər Təşkilatının «Əlillərin hüquqları haqqında»
Konvensiyasına dair Azərbaycan Respublikasının Bəyanatı**

Azərbaycan Respublikası bəyan edir ki, o, Ermənistan Respublikası tərəfindən işğal olunmuş ərazilərinə Konvensiyanın müddələrinin yerinə yetirilməsinə işğal olunmuş ərazilər azad olunana qədər təminat vermək iqtidarında deyildir.

Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiyanın
FAKÜLTATİV PROTOKOLU

Bu Protokolun iştirakçısı olan dövlətlər aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1

1. Bu Protokolun iştirakçısı olan dövlət («iştirakçı dövlət») Əlillərin hüquqlarına dair Komitənin («Komitə») Konvensiyanın müddələrinin həmin dövlət tərəfindən pozulmasının qurbanları sayıldıklarını bildirən və onun yurisdiksiyası altında olan şəxslərdən və ya şəxslər qrupundan və ya onların adından məlumatları qəbul etmək və baxmaq səlahiyyətlərini tanıyır.

2. Əgər məlumat Konvensiyanın bu Protokolun iştirakçısı olmayan iştirakçı dövlətinə aiddirsə, o, Komitə tərəfindən qəbul olunmur.

Maddə 2

Komitə aşağıdakı hallarda məlumatı qəbul edilməz hesab edir:

- a) Məlumat anonimdirsə;
- b) Məlumat belə məlumatların verilməsi hüququndan sui-istifadə sayılırsa və ya Konvensiyanın müddəalarına uyğun deyildirsə;
- c) Eyni məsələyə Komitə tərəfindən artıq baxılmışdırsa, yaxud digər beynəlxalq araşdırma və ya tənzimləmə proseduru çərçivəsində baxılmışdırsa və ya baxılırsa;
- d) Mövcud olan bütün daxili müdafiə vasitələri tükənmişdirsə. Tətbiq olunan müdafiə vasitəsi əsassız olaraq uzadılsa və yaxud real səmərə verməsi müşküldürsə, bu qayda tətbiq olunmur;
- e) O, açıq-aşkar əsaslandırılmamışdırsa və ya kifayət qədər dəlilə malik deyildirsə, yaxud
- f) Məlumatın predmeti hesab edilən faktlar bu Protokol müvafiq iştirakçı dövlət üçün qüvvəyə minənə qədər mövcud olmuş və qeyd olunan tarixdən sonra da davam etməmişdirsə.

Maddə 3

Bu Protokolun 2-ci maddəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla, Komitə, məxfi qaydada, ona təqdim olunmuş istənilən məlumatı iştirakçı dövlətin nəzərinə çatdırır. Məlumatlandırılmış dövlət altı aylıq müddət ərzində Komitəyə, məsələni və ya həmin dövlət tərəfindən tətbiq olunması güman edilən müdafiə vasitəsini (əgər beləsi mövcuddursa) dəqiqləşdirməklə, yazılı izahat və ya bildiriş təqdim edir.

Maddə 4

1. Məlumatın alınmasından məsələyə dair mahiyyəti üzrə qərarın çıxarılmasınadək istənilən vaxt Komitə müvafiq iştirakçı dövlətə güman edilən pozuntunun qurbanına və ya qurbanlarına düzəldilə bilməyən mümkün zərərin vurulmasından yayınmaq üçün lazım ola biləcək müvəqqəti tədbirlərin həmin iştirakçı dövlət tərəfindən görülməsi barədə təxirəsalınmaz şəkildə baxılması üçün xahiş göndərə bilər.

2. Komitənin bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq, özünün diskresion hüquqlarını həyata keçirməsi, məlumatın mahiyyətinə dair onun tərəfindən məqbul hesab edilən qərarın qəbul edilməsini bildirmir.

Maddə 5

Bu Protokola müvafiq olaraq məlumatla baxarkən Komitə qapalı iclas keçirir. Məlumat öyrənildikdən sonra Komitə öz təkliflərini və tövsiyələrini (əgər belələri mövcudursa) müvafiq iştirakçı dövlətə və ərizəçiyə göndərir.

Maddə 6

1. Əgər Komitə Konvensiyada təsbit edilmiş hüquqların iştirakçı dövlət tərəfindən ciddi surətdə və sistemli şəkildə pozulmasını bildirən etibarlı məlumat əldə edərsə, o, həmin iştirakçı dövlətə bu məlumatın öyrənilməsində əməkdaşlıq etməyi və bu məqsədlə, müvafiq məlumatla bağlı qeydlərini təqdim etməyi təklif edəcəkdir.

2. Müvafiq iştirakçı dövlət tərəfindən təqdim oluna

bilən istənilən qeydləri, həmçinin onda olan istənilən digər etibarlı məlumatı nəzərə almaqla, Komitə özünün bir və ya bir neçə üzvünə araşdırma aparmağı və Komitəyə təcili məruzə təqdim etməyi tapşırıla bilər. Buna əsas olduđu hallarda və iştirakçı dövlətin razılığı olduqda araşdırmaya onun ərazisinə səfərlər də daxil edilə bilər.

3. Belə araşdırmanın nəticələri öyrənildikdən sonra, Komitə bu nəticələri istənilən şərhlər və tövsiyələrlə birlikdə müvafiq iştirakçı dövlətə göndərir.

4. Komitə tərəfindən göndərilmiş nəticələr, şərhlər və tövsiyələr alındığı andan altı ay ərzində iştirakçı dövlət ona öz qeydlərini təqdim edir.

5. Belə araşdırma məxfi qaydada aparılır və prosesin bütün mərhələlərində iştirakçı dövlətlə əməkdaşlığa səy göstərilir.

Maddə 7

1. Komitə müvafiq iştirakçı dövlətə Konvensiyanın 35-ci maddəsində nəzərdə tutulan öz məruzəsinə bu Protokolun 6-cı maddəsinə əsasən keçirilmiş araşdırmaya cavab kimi gördüyü istənilən tədbirlər barədə məlumatı daxil etməyi təklif edə bilər.

2. Lazım gələrsə, 6-cı maddənin 4-cü bəndində qeyd olunan altı aylıq müddət başa çatdıqda, Komitə müvafiq iştirakçı dövlətə belə araşdırmaya cavab kimi gördüyü tədbirlər barədə onu məlumatlandırmağı təklif edə bilər.

Maddə 8

Hər bir iştirakçı dövlət bu Protokolu imzaladığı, təsdiq

etdiyi və ya ona qoşulduğu an Komitənin 6-cı və 7-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş səlahiyyətlərini tanımadığını bəyan edə bilər.

Maddə 9

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi bu Protokolun depozitarisi hesab edilir.

Maddə 10

Bu Protokol 30 mart 2007-ci ildən etibarən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nyu-Yorkdakı Mərkəzi idarələrində Konvensiyayı imzalamış dövlətlər və regional inteqrasiya təşkilatları tərəfindən imzalanmaq üçün açıqdır.

Maddə 11

Bu Protokol, onu, Konvensiyayı ratifikasiya edərək və ya ona qoşularaq imzalamış dövlətlər tərəfindən ratifikasiya olunmalıdır. Protokol, onu, Konvensiyayı təsdiq edərək və ya ona qoşularaq imzalamış regional inteqrasiya təşkilatları tərəfindən rəsmi təsdiq olunmalıdır. O, Konvensiyayı ratifikasiya etmiş, onu rəsmi təsdiq etmiş və ya ona qoşulmuş, lakin bu Protokolu imzalamamış dövlətlər və regional inteqrasiya təşkilatlarının qoşulması üçün açıqdır.

Maddə 12

1. «Regional integrasiya təşkilatı» - müəyyən regionun suveren dövlətləri tərəfindən yaradılmış, üzv dövlətlərin Konvensiya və Protokolla tənzimlənən məsələlərə dair səlahiyyətlərini verdikləri təşkilatı bildirir. Belə təşkilatlar özlərinin rəsmi təsdiqləmə və ya qoşulma sənədlərində Konvensiya və bu Protokolla tənzimlənən məsələlərə dair öz səlahiyyətlərinin həcmi göstərir. Onlar sonradan öz səlahiyyətlərinin həcmində baş verən istənilən əhəmiyyətli dəyişikliklər barədə depozitarını məlumatlandırır.

2. Bu Protokolda «iştirakçı dövlət»lərə istinadlar həmin təşkilatlara onların səlahiyyətləri hüduqlarında aid edilir.

3. Bu Protokolun 13-cü maddəsinin 1-ci bəndinin və 15-ci maddəsinin 2-ci bəndinin məqsədləri üçün regional integrasiya təşkilatı tərəfindən saxlanılmaq üçün təhvil verilmiş heç bir sənəd hesaba alınmır.

4. Onların səlahiyyətlərinə aid olan məsələlərdə regional integrasiya təşkilatları iştirakçı dövlətlərin iclaslarında bu Protokolun iştirakçıları hesab edilən öz üzv dövlətlərinin sayına bərabər olan sayda səs hüququnu həyata keçirə bilirlər. Belə təşkilat, əgər onun hər hansı üzv dövləti özünün səs hüququndan istifadə edərsə, bu hüquqdan istifadə edə bilməz və əksinə.

Maddə 13

1. Konvensiyanın qüvvəyə minməsi şərtilə, bu Protokol, onuncu təsdiqnamənin və ya qoşulma barədə sənədin saxlanılmağa təhvil verilməsindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

2. Onuncu belə sənədin saxlanılmağa təhvil verilməsindən sonra bu Protokolu ratifikasiya etmiş, rəsmi təsdiq etmiş və ya ona qoşulmuş hər bir dövlət və ya regional inteqrasiya təşkilatı üçün Protokol onların özlərinin belə sənədini saxlanılmağa təhvil verməsindən sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir.

Maddə 14

1. Bu Protokolun obyektinə və məqsədlərinə uyğun gəlməyən qeyd-şərtlərə yol verilmir.
2. Qeyd-şərtlər istənilən vaxt geri götürülə bilər.

Maddə 15

1. İstənilən iştirakçı dövlət bu Protokola düzəliş təklif edə və onu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təqdim edə bilər. Baş katib istənilən təklif olunmuş düzəlişlərə baxmaq və onlara dair qərarlar qəbul etmək üçün iştirakçı dövlətlərin iclasının keçirilməsinin lehinə olub-olmadıqları barədə onu məlumatlandırmaq xahişi ilə iştirakçı dövlətlərə bu düzəlişləri göndərir. Əgər həmin bildirişin tarixindən etibarən dörd ay ərzində iştirakçı dövlətlərin üçdə birindən az olmayan hissəsi belə iclasın keçirilməsinin lehinə çıxış edərsə, Baş katib Birləşmiş Millətlər Təşkilatının himayəsi altında iclas çağırır. İclasda olmuş və səsvermədə iştirak etmiş iştirakçı dövlətlərin üçdə ikisinin səs çoxluğu ilə bəyənilmiş istənilən düzəliş Baş katib tərəfindən təsdiq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasına, sonra isə qəbul üçün bütün iştirakçı dövlətlərə göndərilir.

2. Bu maddənin 1-ci bəndinə müvafiq olaraq bəyənilmiş və təsdiq olunmuş düzəliş qəbul olunma barədə saxlanılmağa verilmiş sənədlərin sayı iştirakçı dövlətlərin bu düzəlişin bəyənilmə tarixinə olan sayının üçdə ikisinə çatdıqdan sonra otuzuncu gün qüvvəyə minir. Bundan sonra istənilən iştirakçı dövlət üçün həmin düzəliş, qəbul olunma barədə həmin dövlətin öz sənədini saxlanılmaq üçün təhvil verməsindən sonra, otuzuncu gün qüvvəyə minir. Düzəliş yalnız onu qəbul etmiş iştirakçı dövlətlər üçün məcburi hesab olunur.

Maddə 16

İştirakçı dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə yazılı bildiriş göndərmək vasitəsilə bu Protokolu denonsasiya edə bilər. Denonsasiya həmin bildiriş Baş katib tərəfindən alındığı tarixdən bir il sonra qüvvəyə minir.

Maddə 17

Bu Protokolun mətninin mümkün formatlarda mövcudluğu təmin edilməlidir.

Maddə 18

Bu Protokolun Çin, ərəb, fransız, ingilis, ispan və rus dillərində olan mətnləri eyni qüvvəyə malikdir.

Bunun təsdiqi olaraq, özlərinin müvafiq hökumətləri tərəfindən buna lazımı şəkildə səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edən səlahiyyətli nümayəndələr bu Protokolu imzaladılar.

